

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

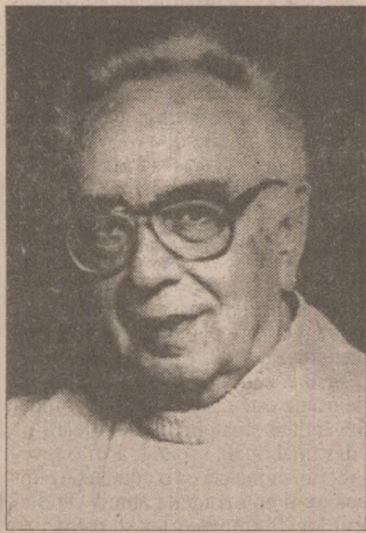
Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

15 - 21 iulie 1998
(Anul XXXI)

28

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

VINTILĂ HORIA - inedit

(pag. 12-13)

**Cronici la volume de
Titus Popovici (pag. 4)
și Emil Brumaru (pag. 5)**

**DIAGONALE
de
MONICA
LOVINESCU**
(pag. 7)

**MAURICE
SCÈVE**

în
traducerea

lui **MIRON KIROPOL**
(pag. 21)

**Legea anti-Ticu
sau
secta turnătorilor**
(pag. 2)

**Constantin
Toiu - 75**
(pag. 3)

**Un urmuzian
disident:
GRIGORE
CUGLER**

(pag. 10)

Bacalaureat '98

ANUL ACESTA bacalaureatul a fost un fel de eveniment național. Nu numai prin folosirea televiziunii în tragerea din urnă a subiectelor, dar și prin disputele, repercutate în întreaga presă, cărora le-a dat naștere.

Principalul element pozitiv îl constituie apropierea notelor de realitatea cunoștințelor elevilor. Știm, în fine după ani buni de "umflare" a rezultatelor, cum stăm. Doar 60% din absolvenții de liceu au promovat bacalaureatul. Există licee în care nici un elev (!) n-a obținut media minimă necesară. Există și câteva licee în care toți elevii au devenit bacalaureați. Concluziile pe care MEN ar trebui să le tragă sînt mai multe.

Prima este aceea că măsura de a "roti" comisiile (nu numai de examinare, dar și de supraveghere), în așa fel încît elevii să nu se înfilnească deloc cu profesorii lor, trebuie menționată. Garanția corectării cinstite a lucrărilor a fost, ca și aceea a examinării orale, mult mai mare. Nu s-a mai copiat masiv ca altădată. Ar fi bine, de aceea, dacă, în București, comisiile n-ar mai fi alcătuite în funcție de sectoare. S-ar reduce la minimum intervențiile necinstite. Interdicția pătrunderii în școală a persoanelor străine ar trebui să fie absolută. În destule școli, părinții elevilor au contribuit la așa numitul fond de protocol, i-au "tratat" pe membrii comisiilor cu fripturi și sucuri sau le-au pus la dispoziție mașinile personale. Alungată pe ușă, corupția a reintrat, în astfel de cazuri, pe fereastră. A doua concluzie este că rețeaua școlară e concepută greșit. Grupurile școlare continuă a da multor mii de elevi și de părinți iluzia că se învață. Majoritatea ar putea deveni școli profesionale. Din păcate, MEN nu-și pune deocamdată problema desființării lor. În schimb, i-a cășunat pe Școlile Normale, care, la București, Cluj și pe unde mai sînt, au avut rezultate de peste 85%, pe ansamblul profilurilor, și de 10% la profilul pedagogic. Transformarea lor în Colegii este, prin prisma rezultatelor, o prostie. A treia concluzie este că treimea de nepromovați la bacalaureat nu e doar o chestiune de neseriozitate a elevilor, dar și una de neseriozitate a profesorilor. O analiză a contraperformanțelor unor profesori de matematică sau de limbi străine, unde s-a constatat majoritatea eșecurilor, se impune. Cînd ai în programă trei ore de engleză pe săptămînă și obții note de doi în serie, e limpede că responsabilitatea cade și în seama profesorilor.

Se poate, de asemenea, observa efectul negativ al faptului că liceul a încetat să mai fie privit de către elevi ca unul de cultură generală. Elevii fac masiv meditații la obiectele cerute de programa de admitere în facultăți și le neglijează pe celelalte, neînvăînd nimic ori lipsind pur și simplu de la ore. Rezultatul a fost pierderea bacalaureatului din cauza unui singur obiect. Să adaug și orientarea incorectă a unora dintre elevi, care au ales de pildă matematica, dintre probele facultative, deși erau la Școli de Artă, unde atenția se îndreaptă, firesc, spre alte discipline, și deși puteau să facă o opțiune mai bună.

O carență care cade în sarcina MEN și a Inspectoratelor a fost aceea de organizare și de instruire a președinților și a membrilor de comisii. Tensiunile dintre MEN și Inspectorate s-au văzut, așa zicînd, cu ochiul liber, în conferințele de presă televizate. Deși doritor să reformeze bacalaureatul și să elimine corupția, MEN a cedat unor presiuni și a solicitat un bacalaureat suplimentar în august. Comunicarea subiectelor prin televiziune, dar și prin plicuri a creat încurcături. Neînțelegerea dintre MEN și Inspectorate a condus la dispoziții contradictorii și la înfîzierea unor probe. Cazul Deva: oare nu existau subiecte de rezervă? Era nevoie de aștepta ore pentru reintrarea în normal?

În sfîrșit, deși contestat mai cu seamă de către elevii nepregătiți și de către părinți ce s-au dovedit mai ambițioși decît copiii lor, bacalaureatul de anul acesta a reprezentat un pas semnificativ pe calea reformei liceului. Elevii cărora le vine rîndul în 1999 știu, cel puțin, la ce să se aștepte. Sper ca selecția capitolelor de la diferitele subiecte să se facă din vreme. Și ca noul spirit al conducerii subiectelor să nu fie abandonat.

CONTRAFORTde *Mircea Mihăieș*

LEGEA ANTI-TICU SAU SECTA TURNĂTORILOR

AM SCRIS săptămâna trecută despre "grija" acordată de unii polițiști români combaterii sectelor religioase. Nu mă miră că destui ofițeri fac în continuare carieră rumegând inconștient directive de pe vremea lui Ceaușescu, criminalizând partinic și "filozofia transcendentă", și mormonii, și bapțiștii. Nu mă miră că întrebunțează aceeași limbă de lemn, din care sar așchiile prostiei și ale nesimțirii. Mă miră, doar, că niște oameni, altminteri agili la trup, nu văd că lumea a refuzat să rămână încremenită la ora când ordinele soseau din gura unor analfabeți, precum Postelnicu și Elena Ceaușescu.

Dacă mă gândesc mai bine, polițiștii au și o scuză: șefii lor de azi sunt tot șefii de ieri. Ba mai mult, destui dintre ei sunt bieți găinari pe care îi aveau la degetul mic, convocându-i când aveau chef, să-și scrie notele informative. Dacă aceia s-au cățarat în înalte funcții parlamentare, înseamnă că totul e în ordine. Nu știu dacă pentru stabilitatea țării e mai primejdioasă comunitatea Baha'i (care "interzice folosirea violenței sub orice formă", cum anunță chiar prospectele antisectă) ori iehoviștii decât zecile sau sutele de turnători din Parlament. La drept vorbind, ca influență politică și socială, în România acestui moment cea mai importantă sectă este aceea a turnătorilor.

Eșecul lamentabil al "Legii Ticu", datorat majorității obscure a celor cu interese ca Securitatea să rămână în continuare o instituție tabu, a făcut ca România să protejeze legal situații și fapte considerate rușinoase în orice țară civilizată. Putreziciunea morală este – doar orbii n-o văd – vinovată în mare măsură și de inapoierea și de subdezvoltarea structurilor civice, cum și de antiperformanțele economice. Într-o țară în care se mănța pe rupe, în care dezinformarea era protejată de oamenii legii, de ce ne mai mirăm că totul s-a dus atât de ușor de răpă?

Nu sunt uimit că destui dintre conducătorii partidelor "istorice" ies, pe zi ce trece, cu fața tot mai pătată de rușinea colaborării cu securitatea. Nu mă miră nici că activiștii mai noi sau mai vechi au fost unelte diabolice ale represiunii politice. Nici faptul că actualul episcop Tökes a turnat de zor la securitate nu mă miră: am arătat, în mai multe rânduri, că fostul preot de la Timișoara își debita aberațiile care au făcut, de-acum, inconjurul lumii, exact în clipa în care puterea măgureano-iliesciană avea nevoie de provocările lui.

Mă scârbesc, în această categorie umană, două lucruri: primul, că după ce se șiau pătați, au continuat să facă pe îngerii imaculați, pozând ba în victime, ba în mari conștiințe. Al doilea, că după ce au fost demascați, nu și-au tras imediat un glonte în cap. Departe de ei astfel de soluții. Cu o nerușinare și o eroanță care, de fapt, explică retrospectiv totul, ei nu cer astăzi clemență (poate că le-am acorda-o!), ci recunoștință! La acest capitol, dl. Tökes a întrecut prin obrăznicie pe mulți dintre parlamentarii noștri de extracție balcanică. Ce față bisericească mai e și asta, care nici în ceasul al treisprezecelea nu face distincția între bine și rău, între moralitate și imoralitate? Cu ce obraz va fi primind episcopul reformat mărturisirea păcatelor enoriașilor, când el însuși nu e decât un putregai moral?

De prea multe ori, în ultimii ani, a negat dl. Tökes că nu a spus și făcut ceea ce știa toată lumea că spusese și făcuse, pentru a-l mai crede acum că pactul lui cu Securitatea n-a avut nici o consecință practică. N-ar fi exclus, pe de altă parte, ca dl. Tökes să se identifice atât de etanș cu acțiunile Securității, pre- și post-1989, încât, ca într-o povestire a lui Borges, să existe o perfectă colaborare... întâmplătoare. De fiecare dată când fosta putere avea nevoie de un conflict interetnic, apărea Tökes cu paiele sub braț și înțețea fo-

cul! Dublu perfect al lui Vadim, el a făcut mai mult rău comunității pe care o reprezintă decât toți dezinformatorii securității la un loc. Nu e de mirare că până și radicalii de la Budapesta s-au săturat de potlogăriile lui și l-au rugat să nu le mai dea lecții de politică!

Cazul Tökes e sugestiv nu doar pentru personajul ca atare, ci pentru pleșcăriile care, imediat după 1989, s-au repezit la privilegiu. Mă indoiesc că într-o lume normală Tökes ar fi avut, prin merite proprii, acces la înaltul scaun episcopal, după cum sunt sigur că oamenii ca Dumitrașcu, Ionescu-Galbeni, Popa Tatu, Gavra și atâtea alte sute ar fi putut pași, fie și în vizită, pe covoarele Parlamentului. Imensa minciună a lui decembrie 1989 a făcut însă posibile toate aceste aberații, încurajând căzături umane să pozeze în eroi, și să scuie cu dispreț victimele ce le mureau la picioare.

Cu atât mai mult, decizia legislativă ca dosarele Securității să rămână acolo unde sunt (și, se subînțelege, să fie folosite de cei care le-au folosit și până acum) e încă o încălcare nerușinată a promisiunilor prin care oamenii lui Emil Constantinescu au câștigat alegerile. Prin legiferarea șantajului (pentru că acesta e adevăratul conținut al legii anti-Ticu) România și-a scris, de bună voie și nesilită de nimeni, ieșirea din rândul țărilor civilizate și democratice. Pentru că, în filigran, ea trebuie citită ca o perpetuă amenințare la adresa individului, lăsat la cheremul unor interese pe cât de obscure, pe atât de primejdioase.

Când președintele Constantinescu declara, la câteva luni după ce s-a văzut înscăunat la Cotroceni, că Punctul 8 al "Proclamației de la Timișoara" nu mai e valabil, el i-a exonerat pe toți activiștii comuniști și pe toți securiștii și turnătorii cățarați între timp în poziții strategice în stat. Actuala lege a dosarelor de securitate, în forma aberantă în care a fost votată, e consecința directă a gândirii politice constantinesciene, mulată la perfecție pe aceea a demult uitaiților neo-comuniști.

Partea cu adevărat tragică a acestor întâmplări mai mult sau mai puțin haotice e că uităm de unde am plecat. În primele luni ale lui 1990, nu te puteai întoarce de laudele aduse tinerilor pentru participarea la "revoluție". După declarațiile ce cădeau ca grindina, te-ai fi așteptat ca la conducerea țării să nu dai peste nimeni mai bătrân de 30 de ani. În schimb, pășind voinicește, în primele rânduri s-au plasat adolescenții Birlădeanu și Brucan și copiii de grădiniță Iliescu și Marțian Dan! Nici în partidele istorice situația nu era diferită. Puteai da cu tunul să descoperi, în prezidii, vreun opozant verde sub șaizeci și cinci de anișori...

Că societatea românească și clasa ei politică sunt îmbătrânite, n-ar fi neapărat o tragedie. Partea proastă e că toți acești ambițioși de două parale au îmbătrânit în rele. Avizi de putere și onoruri, ei n-au decența de a se da la o parte, lăsând treburile publice unor oameni care, cel puțin, nu s-au murdărit în josnice colaboraționisme cu dușmanii din interior ai țării – partidul comunist și brațul lui înarmat, Securitatea. Acesta e păcatul de moarte al clasei politice românești: nerușinarea cu care s-a repezit la ciolan, deși ar fi putut să presupună că vechile lor potlogării vor atârna ca plumbul și că nu vor fi, în continuare, decât marionetele păturii nevăzute de securiști și activiști pentru care au scormonit în guinoaiile sociale atâtea amar de vreme.

O dată cu adoptarea legii dosarelor de securitate, secta atotprezentă a securiștilor și-a atins visul de aur: cu adevărat mândră de realizările sale, ea se poate autoprocama religie oficială a statului român iliesciano-constantinescian.

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

IMPRESIE de eșec. Cititorul, exasperat de inabilitatea autorului de a se purta firesc cu ideile, cu imaginile, cu propria inspirație, cu darul de a scrie. Autorul nu ia în calcul efectul, faptul că la celălalt capăt este un alt om, care are pretenția, firească, de a înțelege. Impresie, deci, de eșec, dar nu total, nu disperată, nu vă infuriați! Așa cum le-ați orânduit în *Revelațiile pietrei*, una bună urmată de una ratată, iar aceasta de alta cu ceva calități - îmi întărește mie impresia că nu sunteți conștinți nici dv. că, luat de val, marea vă va depune poemul pe un țărm fericit ori vi-l va lăsa să plutească în derivă. E bine să aveți în față textele. *Toropeala*, de pildă, începe neutru: "Să scrii un vers pe/o piatră..." și cititorul zice: Cu ce? cu dalta sau cu pixul? Și dacă cu pixul, atunci de ce neapărat pe o piatră? Și poetul: M-a prins inspirația într-un peisaj stâncos, n-aveam la mine nici un petec de hârtie și-atunci m-am gândit cum ar fi să scrii un vers pe o piatră. Și cititorul întreabă: Ce ai face în cazul în care ai scris totuși un vers pe o piatră? Lași piatra în lumea ei și pleci, îți lași versul de izbeliște? Iei piatra de-a spinare și-o cari acasă? Nu era mai bine să scrii acel vers pe mânășetă, ori direct pe piele, în palmă, pe braț? Dar să revedem începutul poemului *Toropeala*: "Să scrii un vers pe/o piatră, lungit pe spețeaza unei amintiri...". Viziunea se schimbă total. Cum? -va exclama cititorul, uluit de ce citește. Cum să scrii în poziția lungit, un vers pe o piatră? Lungit pe spețează? Ideea de spețează mi împune mie ideea de verticalitate, sau, la nevoie, spețează, ușor înclinată, ca la șezlong. Ar trebui înlocuit lungit cu sprijinit sau, mai bine, rezemat. Și tot rămâne o nedumerire. Unde e piatră? Dacă poetul visează să scrie lungit pe spețează, fie ea și a unei amintiri, cum va proceda cu piatră? Riscă enorm, căci ținând piatra în mâna stângă și scriind cu dreapta versul pe piatră, pixului să i se refugieze pasta la fund și să nu mai lase urme decât dacă e readus des cu vârful în jos. Neghiob, cititorul, nu-i așa? Să nu știe el că în poezie se poate orice? Ba știe și el câte ceva, dar e dreptul lui să nu admită că acest orice poate fi spus și oricum. Cât privește spețeaza unei amintiri, fac precizarea utilă că nici adolescenții cei mai romanticoși și fără lecturi nu mai fumează demult asemenea produse. Și, iarăși să revedem poemul *Toropeala* acum în întregime, că nu e lung! "Să scrii un vers pe/o piatră, lungit pe spețeaza unei amintiri -/ gânduri corcite și poate/un rest de ironie/ crucificat pe un limbaj de lemn/ la modă// Idei-săgeți/pe care nu le mai prinz/ niciodată". Ce vrea să însemne oare linioara de pauză dintre versuri? Marchează ea, oare, locul, punctul din care urmează să aflăm ceva, vag, despre conținutul aceluia vers sau despre condițiile în care el s-ar naște, sau ce-l generează, ce e în mintea și-n sufletul poetului când își pune problema scrierii lui? S-ar închege el, versul, din gânduri corcite și poate dintr-un rest de ironie? Ori restul de ironie este crucificat pe un limbaj de lemn, ori poetul, lungit pe spețeaza unei amintiri, îndură și supliciu crucificării pe un limbaj de lemn? Nu vom ști niciodată. Terțina din final, luată separat, ar fi o revelație de sine stătătoare. Legată însă de restul poemului, funcționează ca o concluzie eliptică, ușor degradată de pesimism. Să înțeleg că, dacă nu-ți notezi ideile atunci când îți vin, risți să nu-ți le mai amintești mai târziu? Fiorul lor, frumusețea lor se pierde, se răcește, bineînțeles, până ajungi acasă, unde nu vei găsi nici urmă din spețeaza amintirii pe care-ai stat... lungit etc. Acum despre următoarele două poeme, *Intimitate* și *Revelațiile pietrei*. (Atenție! Este adevărat că nu țineți neapărat ca titlurile să aibă înclin și în mânăca cu conținutul poemelor?) Cel de-al doilea poartă evident amprenta elegiilor stănesciene. Terțina finală a celui dintâi susține, să știți, un moment de poezie, o stare de comentariu liric scurt, plin de sugestii. Excelent poemul *Povește*, dar vă sugerez să renunțați la ultimul vers. Din *Amnezie*, ideea din distihul final. În întregime poemul *Păsările*. De reformulat și de exploatat cu tact dilema cârțiței din *Noaptea tăcerii*. Armonioasă, chiar dacă pe o idee simplă, sau poate chiar de aceea, *Nocturnă*, ca și *Toamnă*, cu aerul lor de false pasteluri. Silabe în plus, care ataca ritmica în *Poem-ogândă*. *Invia* e o reușită, armonioasă în context, umnata de ciurucul lamentabil intitulat *Discurs în Parlament*. V-aș face o listă lungă, lungă, de sintagme, de ticuri așa-zis poetice de care să vă feriți ca naiba de tămâie: *plapuma de nori*, *truie a veșnicie*, *recolta de idei*, *ochiul pietrelor*, *argila cunoașterii*, *cărțițele memoriei*, *temnița vieții*, *seve-idei puse la dospit*, *haine de șoapte*, *urcușul privirii*, *De-atât lipsă de zdrobire-n piept/mi-am pierdut târziu nopților*, *ecou de nerostit*, *lianele junglei tristetii*, *străbatută de salbaticunile gesturilor*, *emoții vâdate cu arbaleta inspirației*, și lista nu se încheie aici. Spuneam la început de senzația de eșec, masiv, clar, dureros, pe care am avut-o parcă gându-mă câteva zeci de poeme luate de dv. la întâmplare dintr-o grămadă mai mare. Nu mă mângâie faptul că sunteți sincer și vă recunoașteți neputința/ neștiința de a alege. Ar fi fost și greu. Puținul bine, întâmplător, acesta, se amestecă atât de catastrofal cu răul și aiureala, inspirația pură cu aberația, cu elucubrațiile lui *fie ce-o fi*, încât mă bate gândul deznădejdiei de a nu vă fi de folos cu mai nimic lectura mea. Impresia că după ce așterneti poemul pe hârtie nu-l prelucrați, ci îl lăsați să vă domine monstruos și supranatural, că nu mai aveți nici o putere asupra lui. Aș vrea să vă descotorosiți de această prejudecată și să vă controlați liber și suveran creațiile, în vederea unui rețuș masiv la unele poeme și în vederea unei defrișări, de asemenea, masive (*Nicolae Szekeley*, Hunedoara.)

România literară

Editata de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvolescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

http://www.romlit.ro
http://www.sfos.ro/news/romlit
http://www.kappa.ro/news/romlit

CONSTANTIN ȚOIU la 75 de ani

PE CONSTANTIN ȚOIU – cu numele de alint Costăchel sau Costi, după epocă și ambianță – am avut prilejul să-l cunosc curînd după mutarea noastră a celor din Cluj la București, iar mai bine, după 1970 cînd au avut loc modificări însemnate în structura prietenilor lui, apropierea de cerchiști, vreme de vreo cincisprezece ani fiind una din urmări.

Dar nu atît calitatea intimității ne-a făcut să-l prețuim, cit mai ales calitatea creației sale care, după 1976, a luat o turnură de-a dreptul senzațională, lăsînd mult în urmă pe literatorul de pînă atunci expert mai degrabă în opere de imitație și de minimă rezistență în materie de tematică. Veritabilul Constantin Țoiu e creația vârstei sale de maturitate dacă nu chiar a primelor atribute ale senectuții. *Galeria cu viață sălbatică*, romanul prin care s-a lansat în rîndul prozatorilor noștri de prim rang a apărut cînd autorul împlinea 53 de ani. I-au trebuit alți cinci ani ca să scrie *Însoțitorul* și de două ori cite trei ani pentru *Obligado* și *Căderea în lume*, cartea din urmă fiind și ultima sa creație din epocă. Evoluția aceasta ne face să ne gîndim la un alt scriitor al nostru afirmat în proză, cu autoritate, tîrziu – după 50 de ani. E vorba de Ion Marin Sadoveanu cu al său *Sfîrșit de veac în București*, carte care nu prin cea mai puțin însemnată din căsăturile ei aduce cu scrisul sărbătoritului de azi: cultul pentru detaliul savuros, plasticitatea notației prin evitarea oricărui metaforism, trăsături – aș spune – ale vârstei mai degrabă mature. La înaintași firește, sub o formă mai neaoșă tradițională, la contemporanul nostru, ivit în schimb într-o epocă a libertăților și cutezanțelor stilistice, mai aproape de clasicitatea modernității, pe o linie ce ni-l evocă pe Thomas Mann, ba și pe Proust.

Am scris la timpul lor despre toate romanele mari ale lui Constantin Țoiu cu

excepția ultimului, ivit în 1987 în circumstanțe vitrege care nu îngăduiau o liberă abordare a subiectului și deslușirea problematicii cărții. Curînd după aceea a venit eliberarea de dictatură și sfîrșitul comunismului oficial de stat, evenimente însoțite de fireștile întrebări cu privire la ceea ce au lăsat ele în urmă. Discuția abia a început, cu incriminări mai mult generale și pe aspecte lăaturalnice, și cu polemici care – deși aspre – n-au atins esența fenomenului, adică – privită critic – considerarea literaturii în desfășurare a ultimilor cincizeci de ani. Lucrul e de făcut de acum înainte atît sub forma unor sinteze, cit și prin mijlocirea studiului la obiect. E vorba, în esență, după caz, de efectele rînd pe rînd ale conformismului, cenzurii interioare, evazionismului și esopicului ca modalități specifice literaturii noastre de a rezista existînd, opusul soluției fiind, bineînțeles, existența concepută ca rezistență la opresiune și minciună, aceasta însemnînd pe planul creației literare, samizdat sau exil și nu o dată reducerea brutală la tăcere.

Discuția aceasta – trebuie să spun – găsește opera lui Constantin Țoiu pregătită să infrunte contactul cu reflectoarele investigației celei mai exigente, două din romanele sale, *Galeria cu viață sălbatică* și *Însoțitorul*, găsindu-se în situația de a servi ca principali factori în instanță, nu ca acuzați, ci ca martori deplin edificați și de bună-credință ai cauzei de apărut. Îmi cer iertare pentru această terminologie trezind ecouri judiciare, într-o circumstanță festivă ca aceasta. Socotesc însă că nu putem să nu luăm în seamă alături de bilanțul trecutului și niște perspective întremătoare în beneficiul viitorului. Ideea romanelor nu e totul la Constantin Țoiu, el a găsit mijloacele cele mai potrivite să-și susțină mesajul, printr-o tehnică de construcție și de expresie fără egal în literatura mai nouă, și

prin căutări ingenioase de a modula mereu termenii discursului. Astfel, dacă *Galeria cu viață sălbatică* e un roman patetic, *Însoțitorul* se situează la antipod, fiind un roman eminentemente comic, făcut – cum se zice azi – din “poante” care ascund tîlcuri viclene. Esopism? Fără îndoială că da, dar esopicul e chiar stratagema artei, strămoșul – dacă vreți – al sugestiei, al perdelurii, care mai ales în poezie se poartă. Așadar, semnificație ideatică și tehnică, una prin alta susținîndu-se și conferind romanului lui Constantin Țoiu o rezistență aparte care e chiar calitatea “*maîtresse*” a creației sale. Și nu e oare motiv de a jubila văzînd imbinat atît de armonios factorul declanșator fixat în intenție și mijloacele de concretizare de un incontestabil rafinement, făcînd să te simți în ambianța unui subtil eseu în mișcare. Literatură problematizantă semănată cu “îndrăzneli” am mai avut noi, din păcate nu odată capotînd în inadecvare. Chiar și personaje-probleme am cunoscut; mai rar personaje-destine de candoarea, luciditatea și intransigența fără acrimonie a celui Chiril Merișor căzut victimă suspiciunii, care a ales calea sinuciderii în celulă numai pentru a nu fi silit să-și trădeze – în anchete absurde, presimțite a deveni tot

Fotografie de Ion Cucu

mai brutale – prietenii de conclav, familiarii “galeriei cu viață sălbatică”.

Dacă anii senectuții nu-s o piedică în calea scrisului – și nu sînt, de vreme ce săptămîna de săptămîna scriitorul care e Constantin Țoiu e prezent în publicistica literară, nu cred că ar putea fi interpretată ca o așteptare de neîmplinit aceea de a-l vedea pe autor reluîndu-și uneltele pentru o nouă creație epică hrănită din experiența unei vieți întregi și îmbogățită cu speranțele și chiar – de ce nu? – cu decepțiile sale. I-o dorim din toată inima pentru anii care vin.

Cornel Regman

DISTINS, ABSENT, CU O PIPĂ ENGLEZEASCĂ ÎN COLȚUL GURII

MULTĂ vreme Constantin Țoiu a părut un “lunatic”, ca personajele lui Ion Vinea: distins, absent, cu o pipă englezească în colțul gurii, dădea o impresie de solitudine inatacabilă. Și totuși, acest solitar și nu altcineva a lansat formula “echipa cu care trecem prin lume” – expresie a unui sentimentalism bărbătesc și a unei participări la aventura oamenilor din vremea sa. Scriitorul propunea contemporanilor un fel de comunicare fără cuvinte, cerându-le să simtă apartenența efemeră, irepetabilă la un moment istoric și să-i dea importanță, tocmai din cauza caracterului ireversibil al trecerii timpului.

În *Galeria cu viață sălbatică*, poem epic, dar și satiră rafinată a grotescului stil de viață stalinist, nu se înregistrează nici o tentativă a scriitorului de a-și renege trecutul. Constantin Țoiu se privește pe sine, cel de altădată, ca pe un alter-ego naiv, merit să piardă partida cu viața înainte de a-i înțelege regulile, însă această contemplare melancolică repre-

zintă și o asumare a unei secvențe biografice. Există un farmec al pierzaniei în acest roman, amintind de atmosfera din *Ghepardul* lui Lampedusa.

Citînd romanul lui Constantin Țoiu despre deceniul șase regreți acea epocă, despre care îți dai seama că face parte din viața ta, și în același timp regreți că regreții tocmai acea epocă, atît de asemănătoare cu un coșmar. Nostalgia și refuzul, trăite simultan, sunt esența stilului acestui scriitor. Celebrul episod cu “mielul sindical” ilustrează foarte bine contradicția:

“**E**RA UN bal cu tombolă. Președintele sindicatului alergase toată ziua să cumpere un curcan, să-l pună la loterie, dar nu găsise, țărani la piață vindeau numai miei abia născuți, iar omul, neavînd încotro, cumpăraseră unul și îi legaseră la gât o fundă roșie de hîrtie. Toată lumea se bucurase, era o surpriză nemaipomenită: mielul așezat pe o masă ca o mică zeitate, în sala frumos împodobită, între celelalte obiecte

ale tombolei: farfurii, servicii de pahare, oale de gătit, mașini de tocat carne, ceasuri deșteptătoare C.F.R., mașini de ras, sticlute cu colonie, cutii de cremă de față și de ghetă, păpuși de lemn și altele.”

Însoțitorul, *Obligado*, ca și celelalte cărți ale lui Constantin Țoiu, au, toate, această densitate afectivă și intelectuală, pe care nu o mai întîlnim la mulți prozatori de azi. Este o operă migăloasă și consistentă, asemănătoare cu un fagure de miere, fiecare “hexagon” al narațiunii fiind încărcat de o materie artistică translucidă, grea, dulce și înmiresmată.

Constantin Țoiu este și un publicist care ne cucerește și ne recucerește prin fiecare text al său. Pare abstras, marcat și de un scepticism aristocratic, dar – după cum se vede din ceea ce scrie – ne urmărește evoluția cu atenția leneșă și periculoasă a unui leu. Știe tot ce facem. Și nu ne judecă, dar ne studiază, iar uneori se amuză pe seama noastră luându-ne în considerare fie și numai pentru că facem parte din echipa cu care trece el prin lume.

Pentru moment, genul de literatură pe care îl practică scriitorul iese în mare măsură în afara atenției publicului, atras de “senzații tari”. Este o greșeală – pe care o face publicul – întrucît genul acesta de literatură este chiar literatura. Și apoi, din proza lui Constantin Țoiu nu lipsesc “senzațiile tari”! Să ne gîndim numai la scena “sabatului feroviar”, în care Chiril Merișor face dragoste cu Luisa Gronțan, “turnătoarea” lui, pe calea ferată, expunându-se riscului de a fi amândoi călcați de tren.

CONSTANTIN ȚOIU s-a născut la 19 iulie 1923 și în numai 75 de ani, cîtî împlinește în prezent, a reușit să intre în istoria literaturii române. Alții încearcă și cîte 100 de ani și tot nu reușesc. Să sperăm că viața va fi generoasă cu noi și că vom avea ocazia să citim în continuare noi cărți de ale sale. Aceasta, bineînțeles, dacă vom da dovadă de înțelepciune și ne vom întoarce la literatură.

Alex. Ștefănescu

Un Procopius român

CARTIERUL PRIMĂVERII, această scriere-postumă a lui Titus Popovici, îl plasează pe autor în poziția unui Procopius român. Ca și istoricul bizantin, a dat asupra unei epoci și a oamenilor ei două versiuni, a doua, târzie, schimbând atât de mult față de prima perspectiva, încât pare a fi fost scrisă de altcineva, de o persoană care aceleași lucruri le vede în cu totul alt chip. Titus Popovici nu a fost, desigur, istoric, dar comparația cu Procopius din Caesarea privește schimbarea totală a punctului de vedere adoptat prima dată, coincident, atunci, cu cel oficial, pentru a veni, când vremurile au îngăduit-o, cu altul, opus, întemeiat pe observații și judecăți nedivulgate, secrete, reprezentând ținerea unei duble contabilități morale privitoare la contemporani și la faptele lor. Comparația cu istoricul epocii lui Justinian mai are un temei în faptul că Titus Popovici, la fel ca Procopius, a fost un apropiat al puternicilor zilei, un martor direct al manifestării acestora.

Domnița Ștefănescu, editoarea și prefatoarea *Cartierului Primăverii*, vorbește despre surpriza pe care o produce "caracterul violent anticomunist al cărții". Este, într-adevăr, o surpriză, o mare surpriză, pentru cine are în vedere antecedentele autorului. Erau cunoscute ricanările lui Titus Popovici, cântirile, glumele lui pe seama ștabilor, luarea în răs, în convorbiri particulare, a solemnității înghețate la care parțica, gura lui slobodă și ireverentizitățile pe care le emitea dezinvolt, atât de sfidătoare încât unora le păreau provocări, erau cunoscute acestea, dar și ce scrisese era cunoscut, ca prozator, ca artist, ca autor de discursuri și ca scenarist de film. În două romane masive, care l-au făcut celebru în deceniul șase, legitima "revoluția", veste-jea burgheză și intelectualitatea "veche", batjocorea fosta clasă politică, pe țărâniști mai ales și pe Iuliu Maniu (el, un ardelean!), acțiune continuată în scenariile de filme (v. și cel despre episodul Tămădău), consonante din plin, aceste scenarii, cu viziunea ceaușistă asupra trecutului istoric, iar unele prezentându-l direct pe Ceaușescu, în opoziție cu Dej, drept promotor luminat al binelui național și al adevărului (v. *Puterea și Adevărul*). Nu poate fi uitat nici faptul că Titus Popovici a fost ales în C.C. - deci numit de Ceaușescu - la toate Congresele partidului din timpul domniei acestuia. Nimeni dintre scriitori nu a fost menținut în funcție atâta vreme, un semn că prezența sa nu era acolo numai decorativă, dar și folosea. Potrivit oportunităților partinice, a rostit discursurile așteptate, dintre care unele, vai, au ținut împotriva confrăților de condei. Astfel s-a întâmplat la apariția, cu greu, a romanului *Bunavestire*, al lui N. Breban, criticat de Titus Popovici de la tribuna unei plenare a C.C., aceasta petrecându-se nu în anii '50, când demascările intraseră în rutină, ci după '71, când scriitorimea, ca reacție la întunecatele teze din iulie ale lui Ceaușescu, schițase o tentativă de solidarizare. Comportându-se astfel înainte de decembrie '89, chiar dacă în ultimii ani, instinctiv, își rărise, pe cât a putut, manifestările publice, Titus Popovici bineînțeles că ne va surprinde prin violentul anticomunism din *Cartierul Primăverii*, carte care nu vizează doar comportamentele aberante, sau ridicole, sau criminale ale unor activiști troglodiți, de care își bătea joc cu voce tare și, uneori, probabil cu dispensă, chiar pe culoarele Comitetului Central, ci *esența* unui regim politic și a unei societăți fondate pe fărâdelege. De mai multe ori suntem trimiși în carte la un citat terifiant din V.I. Lenin: "Dictatura prole-

tariatului nu înseamnă nimic altceva decât puterea de stat, nelimitată prin nimic, de nici o lege, neîngrădită absolut de nici o regulă, sprijinindu-se nemijlocit numai pe violență".

Scrisă după decembrie 1989, moment care a însemnat, consideră editoarea, "o revoluție în propria biografie" a scriitorului, cartea este un roman satiric de factură bulgakoviană, în unele zone, prin deschiderile către fantasticul burlesc, în alte zone nede-pășind totuși nivelul șarjării foiletonice și anecdotice fără prea mare miză. Personajele sunt, cele mai multe, reale, cu nume străvezi schimbate și deci ușor de identificat, mai ales că ni se dau și destule alte indicii care ne pun pe pista descifrării corecte. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Lucrețiu Pătrășcanu, Maurer, Ceaușescu și doamna, Suzana Gâdea ș.a. sunt astfel de personaje reale cu numele ușor schimbate, potrivit unui clasic procedeu al romanului satiric. Mai sunt apoi personajele istorice de anvergură, cum ar fi Stalin, care apar cu numele lor. După cum sunt în carte și personaje imaginare (sau pe care eu nu le identific) intruchipând anume tipuri din epocă, cum ar fi Ninel Goldman, activistul evreu, copil de ilegalisti, ilegalist el însuși, antrenat fatal, am zice, în mișcarea comunistă, prin origine și tradiții de familie. Chiar numele ce i l-au dat, Ninel, este Lenin citit pe dos. Un personaj imaginar este și Costache Balănuță, omul politic burghez încarnând oportunistul, din categoria aviatorilor politici dinainte de război, aterizând însă, după război, tot în pușcărie, ca toți vechii politicieni. De acolo îl scoate Dej care, în ultimele luni de viață, ar fi avut ideea stranie de a crea un partid fals de opoziție, în fruntea căruia l-ar fi pus pe acest maleabil Balănuță. Atât că, după anii de reeducare în temniță, acesta luase în serios comunismul și rostește la mitingul de înființare un discurs comunist în toată legea, zădărniciind ideea lui Vasile Vasiliu (Dej) cu opoziția de față. E repede înhățat și băgat din nou la răcoare.

Epoca Dej și epoca Ceaușescu romanul le învâlmășește, amestecând evenimentele și personajele, cu intenția declarată de a sugera că amândouă fac o structură, un tot.

Reale sau imagine, personajele romanului, oricât de șarjate, configurează o tipologie umană, eroi caracteristici. Vasile Vasiliu Roșioridăvede (Dej) e omul de jos cu enormă voință, dar ros de complexe, șiret, răzbunător, brutal, mânat de uri ce nu se

sting până ce nu e lichidat acela ce-i stă în cale. Mihai Radu-Florian (Maurer) este instruit (deci necomplexat), cinic, jovial, petrecăreț, muieratic, umanizat prin aceste ultime trăsături. Vera, "nașa Vera" (Ana Pauker) este inteligentă, cinică și ea, desfrânată, dură. Ninel Goldman este intelectualul evreu fanatizat de sloganurile stângii despre internaționalism, măreția URSS etc., oarecum dezmeticindu-se din visele lui în timpul războiului, când are o neașteptată întâlnire cu mult iubita Armată Roșie, eliberatoarea popoarelor. Scăpat cu viață pe frontul din Transilvania dintr-un prizonierat la unguri ce l-ar fi dus în lagăr, îmbrăcat într-o uniformă militară ungurească luată de pe un mort, pentru a nu umbra gol, el și alți intelectuali de stânga, aflați în aceeași situație, sunt ajunși din urmă de un pâlcc de ostași roșii ce i-ar fi hăcuit una-două după cum erau toate semnele. Ideea salvatoare a lui Ninel este să urle din rărunchi către aceștia că nu sunt unguri, că el este evreu și comunist, ceea ce desigur că-i va impresiona pe tovarășii sovietici și-i vor lua imediat sub protecție, îi vor "elibera". E antologică scena acestei întâlniri între frați: "Ninel Goldman care învățase nițel rusește, era doar limba lui Lenin și Stalin facu un pas înainte cu mâinile ridicate, nu a sumisiune, ci a urare de pace și, răzând fericit cu toți dinții săi albi, neatinși de mizerie, strigă:

- *Niet tavarisci! Mi ne vengherskie ofiteri! Mi-jidi!*

Komandirul roșu se întoarce în șa spre ceilalți, cu o mișcare elegantă și pufnind pe nas, ca un lynx, spuse "Rebeata, eti jid!" și-n clipa următoare Ninel Goldman și grupul de tineri intelectuali din orașul de pe Mureș se treziră înconjurați de călăreții aplecați dezinvolt în șa, care-i croiau cu nagaicele peste ochi, peste cefe, peste umeri, scurt și cu pricepere, chiuind asurzitor. Plesnit mai rău decât ceilalți, pentru că nu se ferea, se băga singur sub boturile inspumate ale cailor, voia să prindă cu orice preț privirea acestor urmași roșii ai lui Pugaciov și Stenka Razin, Ninel Goldman striga cât putea de tare: "Tavarisci! Ia jid!" și văzând că nu are nici un efect, începu să zbiere ascuțit, cu o sfâșietoare nerăbdare, în timp ce lacrimile, mucusii și sângele îi curgeau pe față: "Ia kommunist!"

Un capitol ce dă măsura capacității excepționale a scriitorului de a proiecta comic este acela care înfățișează periplusul lui Ninel Godman (devenit între timp Au-

Titus Popovici, *Cartierul Primăverii*, *Cap sau Pajură*, roman, Editura Mașina de scris, București, 1998, 222 p., 20.000 lei.

reanu) prin *Cartierul Primăverii*, în calitate de recuperator de obiecte de artă, mobilă stil, argintărie, veselă de preț etc. din vilele ștabilor. Nu o face de capul său: ca responsabil al Consignației din Edgar Quinet primise ordin de sus să organizeze cu aceste obiecte o expoziție sau așa ceva (scopul nu e limpede dar nici nu contează) drept care, în fruntea unui grup de "baieți" imbarcați în trei dubițe pe care scrie Carne, Pâine, Legume proaspete, străbate cartierul ("pe-limetru" cum îi spun o parte din distinsii locatari), stârnind o panică de nedescris. Sunt acasă numai nevestele, tovarășii sunt la slujbă, în ședințe, ele nu înțeleg ce se întâmplă, telefonează disperate pe la cabinete să-i anunțe pe soții de năpastă, de multe ori li se răspunde că "tovarășul e la tovarășul cu tovarășul", cei ce sunt găsiți intră în panică la rândul lor, caută să afle dacă nu cumva stau "rău", dacă nu e cu ei ceva mai grav decât pierderea unor tablouri, au căzut poate în dizgrație rău de tot, și astfel panica se propagă și sporește, luând proporții de "taifun". Avem de-a face cu un revizor gogolian stricator al liniștii, stârnitor de grotesci reacții într-un mediu prin el însuși grotesc. Tot capitolul e în această notă, începând cu povestirea felului în care s-a constituit cartierul rezidențial, cu năvalirea toapelor în somptuoasele reședințe, la început intimidată, neîndrăznind să doarmă, în primele nopți, decât în vreo cămaruță de sus, a fostei servitorimi, apoi căpătând curaj, lăindu-se în toată imensa locuință, pentru a se simți repede acolo stăpâni de drept. Episodul iradiază simbolic în toată cartea.

Sunt și momente de la care am fi așteptat mai mult, dar pe care prozatorul le ratează din pricina tendinței sale de a îngroșa contururile, de a forța limitele admise, cum remarcă, pe drept, Domnița Ștefănescu. Ratată e scena audienței lui Dej la Stalin, în timpul căreia pe Dej de frică l-ar fi trecut udul, după cum și altele care ne apar neverosimile, artistic vorbind.

Fantezia comică poate fi împinsă oricât de departe, autorul poate povesti orice, dar acest orice trebuie să se încadreze spiritului artei.

Un alter ego, "criticul", îl trage din când în când de mânecă pe autor, cerându-i să scrie "sec, rece, obiectiv, lăsând cititorul să tragă concluziile". Ceea ce autorul și face în ultimul capitol care nu e altceva decât "reportajul" ultimei plenare a CC al PCR din 13-14 decembrie 1989. Un epilog întunecat, fără urmă de veselie al acestui roman dominat de comic, consemnând absurdul unei epoci care în viitor va părea incredibilă tocmai pentru că a fost cum a fost. "Asta va fi și răzbunarea lui Ceaușescu - notează autorul în final. Nimeni nu va crede că așa ceva a fost posibil".

Imperfectă cum este, și târzie, cartea reprezintă actul ultim de conștiință al unui om care va recunoaște că, pe toate planurile, viața i-a "cam fost un eșec". Căți au avut puterea să o facă?

Cărți primite la redacție

- ◆ Mihai Eminescu - Veronica Micle, *Scrisori de dragoste*, ediție îngrijită de Simona Cioculescu, București, Ed. Cartea Românească, 1998. 170 pag.
- ◆ Gabriela Melinescu, *Copiii răbdării*, roman, București, Ed. Albatros, 1998, 244 pag.
- ◆ Irina Mavrodin, *Poietică și poetică*, eseu, ediția a II-a, Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 1998. 244 pag., 13.000 lei.
- ◆ Adrian Babeți, *Bătăliile pierdute*. Dimitrie Cantemir - strategii de lectură. Timișoara, Ed. Amarcord, 1998. 298 pag.
- ◆ Lucian P. Petrescu, *Haos*, roman, Timișoara, Ed. Hestia, 1998, 208 pag.
- ◆ Aurel Mihale, *Cazul "Hildebrand"*, roman, București, Ed. Semne, 1998, 408 pag.
- ◆ Dan Platon, *Pensula cu clopoțel*, proză scurtă, București, Ed. Fundației Luceafărul, 1998. 208 pag.
- ◆ Ion Toboșaru, *Contururi spectacologice*, eseuri, București, Ed. Attis, 1998, 116 pag.
- ◆ Simona Nestor Popescu, *Podul fără întoarcere*, București, Ed. Cartea Românească, 1997 (debut în poezie). 48 pag.
- ◆ Crisula Ștefănescu, *Vraja orei*, poeme, cuvânt înainte de Alexandru Ciorănescu, prezentare pe coperta a IV-a de Ana Blandiana, București, Ed. "Jurnalul literar", 1998. 72 pag.
- ◆ Mariana Filimon, *Leția de nesupunere*, București, Ed. Universal Dalsi, 1998 (versuri). 56 pag.

Slăbiciuni secrete

CĂ POEZIA lui Emil Brumaru exprimă ceea ce Baudelaire numea "dezgustul de real" e sigur. Părintele detectivului Arthur fuge de naturalul brut, jignitor pentru simțul său exacerbat, de *homo aestheticus*, confundându-se într-o supra-realitate de el creată, care câteodată capătă stridente contururi suprarealiste, la modul exactității picturale (probabil, dintr-un impuls snob, întrucât altminteri se poate foarte confortabil mișca în propriul său mediu fantast-domestic, cu o "dereglare" mai potolită). Iată orori din speța Magritte, Ernst, Dali: "Deodată-n aer se înalță un pahar/ Și nici o mână de femeie nu-i să-l țină./ Și-atunci paharul de cristal se-nclină/ Și-ncet dintr-însul se prelinge-o mână/ Cu degetele retezate..." (*Deodată*). Ori printr-o răsucire a vizualului către gustativ: "Ci eu, din strategii cel mai fin,/ Vampir prins de verzi și sîni/ Cu ghearele-aripei, înfipite în sfîrcuri/ Voi suge dulceața din smîrcuri" (*Jurnal*). E aci o secretă slăbiciune, o nevoie de conținerere cu ajutorul altui limbaj. Ceea ce nu e important pe planul poezic, căci Emil Brumaru e unul din cei mai personali lirici pe care-i avem (poate că n-am greși afirmînd: cel mai personal, mergînd pînă la acea suprasaturație de limbaj propriu care se numește manierism), ci pe planul psihologiei care informează poezia. Sub unghiul acesteia, ne putem da seama că poetul fuge nu doar de real, ci și de sine însuși. Oricît ar părea de ciudat, Emil Brumaru e un extravertit. E drept, unul extrem de sofisticat. O tainică damnare îl împinge "dinauntru înafară", pe cai ocolite, amar-voluptuoase ori, aparent, pur voluptuoase. Însuși imaginatul său, coerent și autonom ca o lume în lume, reprezintă un soi de alteritate. Putem descifra în aspectele acestuia o dorință de structurare în afara eului indezirabil. Fără a se supune cituși de puțin codului realist, compromis prin banalizare, poetul extrage din real elementele, în genere certificate de acuitatea și lacomia simțurilor, ce, într-o altă ordine, pot constitui o contrapondere a ființei macerate de un Rău originar. Emil Brumaru ar fi putut nota precum Novalis: "Substanțele sînt supreme; omul e adevăratul haos". Acestui "haos" interior, nemărturisit (deoarece, în pofida licențiozității sale, autorul e un mare pudic) îi opune "visul" său, caruia i se potrivesc iarăși cuvintele patronalului autor al *Florilor Răului*: "sculptor, misterios, de o perfecțiune cristalină".

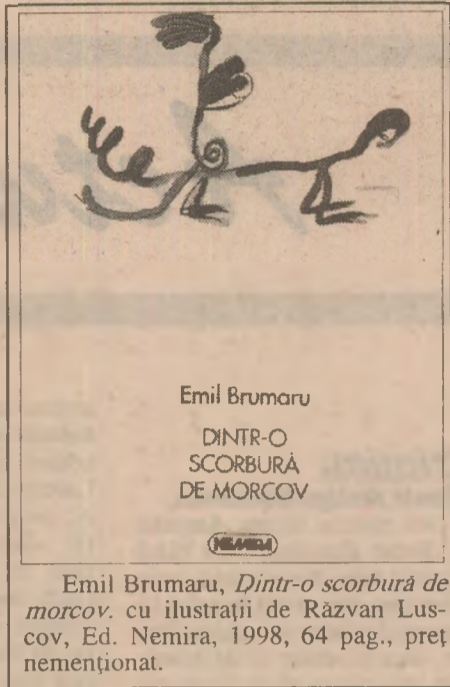
Acest vis îmbină însă puritatea estetă (visul formal) cu o "impuritate" existențială, precum un contrapunct. "Perfecțiunea" halucinantă a lumii în lume se alimentează cu imperfecțiunea ființei care, spre-a (se) convinge că vrea să scape de propria-i povară, își notifică deficiențele, se pune în situația profan-confesională a înfățișării unor "dulci păcate". "Păcate" descrise cu un "fior galvanic", adăstînd în materia complexității lor nu doar senzuale, ci și sinestezice: "Dacă lui Lou vaginu-i cînta Apollinaire./ Tamarisă, eu ție ce aș putea să-ți cînt?! Piersică-nehisă-n flacări de rouă și piper/ Pază de un înger cu lancea tremurînd?!/ Te-foi-frăguț cu patru petale de amor/ Plușate de-o femeie nostalgică și suferințoasă, lasă-mă să-ți mîngii cu gura un pînă/ Pînă acolo unde piciorul geamăn sînt/ Și apără-mi cu trupul tău gol ca-n Maroc/ Sufletul trist și viața toptă-n dulci păcate./ Și dă-mi ca pe-o mîna cămoasă, să mă rog./ Curul birfîit zburdalnic de coapsele-ți surate" (*Tamarisă*). Să notăm că senzualitatea, al cărei foc arde neconținut în aceste stihuri de libov, nu e, cum s-ar părea, un fel de

personalității, ci, dimpotrivă, e unul al depersonalizării. E o componentă comună, egalizatoare, inferioară a ființei, a cărei continuă exhibare alcătuiește un act de masochism. Ațîindu-și senzoriul, Emil Brumaru îl transcende. Se pedepsește pînă la expiere, printr-un ritual estetic, deci impersonal. Intenția sa, cuprinsă în apriga dispoziție erotică, e, în fapt, una de revărsare, de pierdere. "Desfriul" său nu e decît un mod al pierzaniei, adică al anihilării subiective: "Pe sîinii tăi dau o para de aur./ Pe soldul tău dau încă o para./ Pe sufletul închis în lăcățul/ Mi-aș da și calul meu cu tot cu șea./ Ți-aș pune pe buric coroană caldă/ De buze moi răsrînte a desfriu./ În carnea ta cu maluri parfumate/ M-aș revărșă zglobiu ca un pîriu!" (*Cîntec naiv*). Prin pîrjolul simțurilor, bardul tinde la o desprindere de sine sinucigașă: "Mladă madă,/ Vin' și adă/ Trupul tău precum o spadă./ Cu sîinii mari și de pluș/ De o parte și de alta/ De tăiuș./ Și mai adă/ Mladă Madă./ Ceea ce-i și stuf și baltă/ Dulce/ Între craci lungi, de m-aș duce/ Ca pe-un drum, pe ei, o viață/ Să ajung, spre dimineață/ Cînd mi-e frig./ La rozvinătul cîrlig./ Sufletul să mi-l atîrn/ Zbrrrn!!!" (*Scrisu-am, fiind mahmur*). Sufletul său se obiectualizează, în tranziția către o oglindire moartă, către o transcendență materială, vegetativă: "Sufletul îmi era flaut./ Flautul s-a rupt./ Nu mai am de ce să-i caut/ Trupul fin și supt/ De gurile groase-n buze./ Cu lacrima-n colț./ Oglinzile storc, confuze./ Din aer crini morți/ Și-i trec de cealaltă parte-n/ Păduri de mărar./ Unde cad razele, aparte./ În ei ca-n pahar" (*Despre un flaut și niște oglinzi*).

ÎN PROCESUL despărțirii poetului de sine, proces dureros ca orice mortificare, sînt utilizate anestezice. Îndeobște, ele apar amestecate. Poza estetului dezabuzat conține drogul afrodisiac, iar acesta, ca o concesie făcută eului profund, cuprinde un ingredient al inocenței iluminat-tînjitoare: "Sînt mare băutor de ceai./ Viața-mi ticșită de esențe/ Nu mai suportă nici un rai/ Unde nu-s sîni și indecențe/ Mov precum florile de scai./ Zmeura albă o strivesc./ Disprețuind-o. Între buze/ Anume pentru c-o doresc/ Ceilalți. Pictez scene obtuze/ Pe paravanul chinezesc./ Și-orice minciună-mi pare-un fleac/ Iar adevăru-mi face greață./ Cînd coapsele lin desfac/ Fecioarele spre dimineață./ Boțesc cu tocul roua-n prag" (*Pierrot răutăcios*). Se inscenează astfel veritabile orgii de suavități, suavitatea nefiind un simplu condiment stilistic în rețetarul adesea similigastronomic al producției în chestiune ce se adresează tuturor simțurilor, ci o măsură a profunzimii launtrice și, implicit, a pateticeii sale jertfiri. Mixtura de aerian și carnal, de candid și culpabil reprezintă o "specialitate" à la Emil Brumaru. Spre deosebire de poezii ortodoxiști cu care, doar parțial îndreptățit, îl compară I. Negoitescu, la care îngerii vin din afară, pogoară ca un har, la contemporanul nostru imaculatele entități emană dintr-însul, ies din adîncurile sale uitate, copilărești, spre a contempla dezastrul fugii de sine și a contribui la ștergerea compromițătoarelor urme: "Mi-am șters fericit/ Amprente de pe bila, acum de amurg, și-am fugit..." (*Viața și moartea Reparatei*). Postură în raport cu care plănuitale sale isprăvi concupiscente n-au decît aurul unei bravade, al autoîncurajării unui timid. Cu cît brutalitatea (de altminteri mereu compensată prin inventivă, performatantă caligrafie) a unor atari izbucniri e mai acuzată, cu atît mai pătrunză-

tor susură în adînc plînsul făpturii fragile, inconvertibile estetic, de aceea notat ca atare: "Dacă vrei să umbli goală/ Ia-mă-n gardă personală/ Să te apăr, trist, cu flinta./ Pe unde-i mai crează mintă/ Și onoarea, cu cosorul./ Pe unde-i mai roș bujorul./ De din deal și pînă-n vale/ Voi purta două pistoale/ Pentru fesele matale/ Ca să nu le piște/ Niște/ Mangafale./ De din vale pînă-n deal./ Te-oi sui, mindro, pe cal./ Drept în fața mea./ În șea./ Cu picioarele așa:/ Kitsch!/ Lua-le-aș la toți mucii-n bici!!/ Iar lîngă Mitropolie/ Te-oi da jos cu gingășie/ Să mă-nchin, lin, și să plîng/ În buricul tău adînc..." (*Chiuitura*).

UN PROCEDEU caracteristic al alienării voite îl reprezintă masca și travestiul. Mînuindu-le, Emil Brumaru se transformă în personaj. Se desprinde de sine, înscriindu-se în eposul lumii. Ipostaza sa favorită e cea de clovn delicat, feminin, care păstrează, prin urmare, stigmatul fragilității, al inadapării: "Dînsul se-mbracă-n flenduri moi/ Cu largi revere de oloi./ Pe cap își pune, pâlării./ Verandele portocalii./ Și se încălță în parfume/ Umblind pe străzi cu gîndu-n spume/ Spre a se pierde-apoi, de viu./ În ceața unui nimb trandafiriu..." (*Dare de seamă*) (Lao-Tse: Numai "Cel ce-și cunoaște puternicia sa bărbătească/ Dar rămîne slăbiciunea feminină./ Acela este albia lumii./ Pe acela nu-l părăsește viața veșnică./ Acela poate să se întoarcă și să devină iarăși copil".) Clovnul cu pricina e "nebum", "bleg", în sensul unei indecizii, al unei obiectivări doar relative. Întrucît el înțelege a-și asuma rolul de bufon la curtea propriului său eu sentimental, pe care-l îngîna și-l persiflează, însă pe care nu-l poate abandona, de care e organic legat. Se manifestă astfel un narcisism caricatural, degradat, generator al unui ritual carnavalesc. Eul își bate joc de sine: "La tichie, ca nerozii./ Port clopotei și mintea, n fine funii/ De zapăceală, clipește-n crieri./ Par vază de cristal plină de huște./ Rămîn să-i fac doar hărți și lungi descrieri/ De buze, sîni și sold. Apoi în cuște/ De-a binelea voi fi închis, nebumul/ Ce nu i-a mirosit macar sâpunul/ Ce-i lingusea faimoasele picioare./ Și-n fine, -o să mor, bleg, de-o bubă mare!" (*Sonetul cavalerului distrust*). Purfîndu-și cu ostentație "masca de fleț", poetul se de-mască prin conștiința comportării sale, la fel de ostentativ afîșate, prin comentariul sarcastic ce și-l consacra: "Și-apoi în vazul lumii port/ Masca de fleț direct pe față./ Oh, dragostea e un efort!/ Și-s și frumos și-s și scirbos/ Ca fluturele Cap-de-Mort/ Căzut în veșnicul tău sos..." (*Pierrot răutăcios*). Acest funambul "fleț", "moliu", de-o feminitate recunoscută ce ar putea intra așijderea în conțul masochist al devorării de sine, dobîndește, frecvent, notele unei localizări. E un personaj balcanic, îmbătat de feeria culorilor, dornic de podoabe, cultivator de gingașe necuviințe: "De-aș avea o sumă fabuloasă/ I-aș lua iubitei blugi ferici./ De-ar ieși toți popii din biserică./ Lăsînd nunți, botezuri, parastase./ Ca s-o vadă-alene cum se plimbă-n/ Ținte și tigheluri, suflecăta./ Ci atunci, pocnînd blazat din limbă./ Eu i-aș cere blugii să și-i scoată" (*De-aș avea o sumă fabuloasă*). Lascivitatea sa devine lapidar provocatoare: "Spune-mi franș, ce chiloți ai./ Bleu-jandarm sau galben-pai/ Cînd treci gingașă-n tramvai/ Pe la margine de rai?" (*Cîntecel*). Ori: "Dacă da./ Nu uita./ Îngerii fac apa grea./ Cărămida-i catifea./ Eu te pup pe dumneata/ Într-un loc/ Cu iz și floc: Țoc./ Țoc!" (*Bocet terminat în blestem*).

Emil Brumaru

DINTR-O
SCORBURĂ
DE MORCOV

NEMIRA

Emil Brumaru, *Dintr-o scorbură de morcov*, cu ilustrații de Răzvan Luscov, Ed. Nemira, 1998, 64 pag., preț nementionat.

Sau se explică într-un duh delirant orientat, în cadrul unei scene de gen, cu concursul unei costumații adecvate: "Azi-i luni, miine e marți./ De lacrimi ochii-mi-s spărți/ Și de-abia mai pot umbla/ Cu gîndul sub fusta ta/ Cea neagră, de catifea./ Care mă distruge lent/ Și dulce ca-n Orient./ Azi-i marți, miine e miercuri./ Să-ți simt trupul cum ți-l strecuri/ Ca prin ciur, în pat, ți-aș da/ Margele, motani, halva./ Calul meu cu tot cu șea./ Și viața, și opera/ Subțirico!" (*Bocet de adult*). Pitorescul se dezlanțuie sub chipul unor cîntece de lume, chiuuitoare în incendiarul lor imbold eroticesc, dar în care, la o lectură mai atentă, ne dăm seama că nu virilitatea fermă precumpănește, ci una derivată, secundă, ce nu ezită a se scalimbaia, a se umili în acest fel "amuzant". Fapt ce denotă o îndoială funciara, o rușine de sine. Poetul ia inițiativa doar vîind a părea altceva decît este, la adăpostul unor hiperbole riscate ale cutezanței care eșuează în grotesc. O fibră minulesciana zvințește aci. Caricatura e modalitatea plastică a îndoielii sale; "Pentru cracii tai de mirt/ De trei zile beau în birt/ Numai spirt/ Și-aștept să-i scobori din rai./ Delicați și ditamai./ În ciorapi cu jartiere./ Potcovioară la pantof./ Cine-i vede-o dată piere./ Of!!/ Să-i aduci/ Și să mă-njugi/ La dînsii pînă-nu distrugi/ Sufletul meu blind ca boul/ Care-ți rumegă furoul./ Sufletul meu zvelt ca renul/ Care-ți ia-n coarne sustienul./ Sufletu-mi crud ca coioții/ Care-ți clănțane chiloții/ Gingaș, de sub malacof./ Of!" (*Bocet de adult*). Din aceeași incertitudine provin poate și numeroasele apeluri la numele citorva actrițe, actori sau scriitori de renume (unele obsesive, precum cele către Valeria Seciu și, mai recent, Maia Morgenstern): "Apollinaire mi-a spus: Cînd Maia/ Trece prin ploaie, ia foc ploaia!" (*Un distih cu iz etern*). Ca și: "Șade Maia pe răzor/ Și citește Kirkegaard!" (*Alt distih cu iz etern*). Modalitatea lui Emil Brumaru poate fi percepută și ca una a indirectității, a frazei cifrate, a fabulei al cărei tîlc nu mai simte nevoia clasicului enunț fmal, întrucît se resoarbe în materia buretoasă a textului, ce mustește de-o lascivitate simbolică. Am putea vorbi de un soi de psihanaliză ludică: "M-ai înșelat c-o portocală!!/ Și tu și ea, în pielea goală./ Erați în camera impură/ Cînd v-am surprins gură în gură./ Deasupra dînsa și alături/ veșmintele-i, coji printre pături./ Mai transpirau dorinți din pori/ Naintea mării dezmiardări/ Cu tot dichisul și alaiul./ Apoi m-ai înșelat cu ceaiul!" (*Cîntec naiv*). Împrejurare ce dovedește că, șovăitor, din fericire, nu în discurs, ci doar în umoarea ce-o figurează acesta, Emil Brumaru nu fuge prea departe, ci, infantil-feminin, se ascunde de sine, de noi, putînd fi găsit cu destulă ușurință. Găsit, pînă la urmă, în calitatea sa indenegabibilă, care e a unuia din cei mai mari artiști ai cuvîntului liric românesc.

Actualitatea culturală

Primum:

Stimate Nicolae Manolescu,

Am citit cu interes *Amintiri cu Ștefan Bănuțescu*. Cu stilul domniei tale sunt obișnuit: acea formulare din vârful buzelor în care inteligența e însoțită de ironie, dacă nu chiar de dezinvoltură. Nu pot să spun că nu-mi place. Uneori însă dezinvoltura luce la inexactitate. Citez:

«Am lucrat toată toamna lui 1966 la primul număr din *Revista Nouă* (...) *Revista* n-a apărut. A murit cu numărul de probă încheiat și nemultiplicat. Echipa redacțională pe care o improvizasem din foști studenți ai mei și din scriitorii foarte tineri, între care Mircea Iorgulescu, s-a risipit.»

Curios, singurul nume citat - celelalte s-au risipit! - e al cuiva despre care nu mi-aduc

aminte să fi făcut parte din această echipă redacțională. În schimb a fost omis numele lui Leonid Dimoy. Poate pentru că nu avea cum să intre în categoria «foștilor studenți», poetul fiind cu 14 ani mai în vârstă decât domnia ta care aveai pe vremea aceea frumoasa vârstă de 26 de ani. Și numele meu a fost uitat. Tot din cauza vârstei? Dar de ce l-ai uitat pe Virgil Mazilescu? Cu un mic efort acesta ar fi putut să intre la «foști studenți» căci avea doi ani mai puțin decât profesorul. Ca și Vintilă Ivăncescu, doar cu puțin mai în vârstă, sau Iulian Neacșu și Dumitru Dinulescu. Tot enumerând numele celor care făceau parte din redacție, îmi dau seama că nucleul, la *cheville ouvrière* cum zic franțuzii era format din «grupul oniric.»

Niciodată Nicolae Manolescu

n-a fost atât de aproape de grupul oniric. Se pare că această proximitate n-a lăsat urme prea adânci în memoria excepționalului critic de vreme ce l-a omis cu desăvârșire din această evocare.

Buna credință și seninătatea acestei omisiuni mă tulbură cel mai tare.

Rămân al domniei tale admirator,

D. Țepeneag

N.R. Îi cer iertare lui D. Țepeneag că nu l-am menționat printre redactorii *Revistei Noi*. N-a fost în intenția mea să scriu despre revistă, ci despre Șt. Bănuțescu. Așa se explică omiterea celorlalte nume de redactori. Îi promit că voi da lista completă, când voi evoca *Revista Nouă*. (Nicolae Manolescu)

Lansări

● Joi, 2 iulie, la librăria "Mihai Sadoveanu" Editura Gramar a lansat cel de-al 75-lea titlu din colecția 100+1 capodopere ale romanului românesc, romanul *Buna Vestire* de Nicolae Breban ajuns la a treia ediție. Au vorbit: Ion Marinescu, directorul Editurii Gramar, Nicolae Manolescu,

critic și istoric literar și autorul, romancierul Nicolae Breban.

● Luni, 6 iulie, a avut loc la Uniunea Scriitorilor - în Sala Oglinzilor, lansarea numărului 400 al revistei *Secolul 20: Fotbal*. Au luat cuvântul: Laurențiu Ulici, președinte al Uniunii Scriitorilor, prozatorul Cristian Teodorescu care a îngrijit apariția numărului și poetul Ștefan Augustin Doinaș, redactor-șef al revistei *Secolul 20*.

CALENDAR

24.VI.1932 - s-a născut *Petrache Dima*

24.VI.1939 - s-a născut *Sânziana Pop*

24.VI.1947 - s-a născut *Dinu Flămând*

24.VI.1988 - a murit *Mihai Beniuc* (n. 1907)

25.VI.1920 - s-a născut *Bogdan Căuș*

25.VI.1922 - s-a născut *Ion Stan Arieșanu* (m. 1945)

25.VI.1972 - a murit *Mărin Iorda* (n. 1901)

25.VI.1988 - a murit *Șerban Cioculescu* (n. 1902)

25.VI.1998 - a murit *George Mihalache-Buzău* (n. 1921)

26.VI.1886 - a murit *Alecu Leonard* (n. 1804)

26.VI.1904 - s-a născut *Petre Pandrea* (m. 1968)

26.VI.1925 - s-a născut *Al. Simion*

26.VI.1925 - s-a născut *Mira Preda*

26.VI.1927 - a murit *Vasile Pârvan* (n. 1882)

26.VI.1936 - a murit *Constantin Stere* (n. 1865)

26.VI.1940 - s-a născut *Ion V. Strătescu*

26.VI.1996 - a murit *Ovidiu Papadima* (n. 1909)

27.VI.1840 - s-a născut *Samson Bodnărescu* (m. 1902)

27.VI.1887 - s-a născut *Emanoil Bucuța* (m. 1946)

27.VI.1968 - a murit *Const. Ignătescu* (n. 1887)

27.VI.1977 - a murit *Ion Dumitrescu* (n. 1914)

27.VI.1992 - a murit *Corneliu Sturzu* (n. 1935)

28.VI.1919 - s-a născut *Ion D. Sîrbu* (m. 1989)

28.VI.1951 - s-a născut *Virgil Mihaiu*

29.VI.1819 - s-a născut *Nicolae Bălcescu* (m. 1852)

29.VI.1837 - s-a născut *P.P. Carp* (m. 1919)

29.VI.1913 - s-a născut *Lola Stere Chiracu* (m. 1984)

29.VI.1922 - s-a născut *Ioan Dan*

29.VI.1922 - s-a născut *Petre-Gheorghe Bârlea*

29.VI.1991 - a murit *Vasile Zamfir* (n. 1932)

30.VI.1945 - s-a născut *Dorin Tudoran*

30.VI.1962 - a murit *B.Jordan* (n. 1903)

30.VI.1994 - a murit *Adrian Beldeanu* (n. 1935)

1.VII.1864 - s-a născut *Iosif Blaga* (m. 1937)

1.VII.1881 - a apărut revista „*Contemporanul*” (1881-1891)

1.VII.1902 - a apărut revista „*Luceafărul*” (1902-1920)

1.VII.1917 - a murit *Titu Maiorescu* (n. 1840)

1.VII.1921 - s-a născut *Ion Mihăileanu*

1.VII.1925 - s-a născut *Ion Maxim* (m. 1980)

1.VII.1929 - s-a născut *Costache Olăreanu*

1.VII.1941 - s-a născut *Ion Pop*

1.VII.1951 - s-a născut *Viorel Mihail*

1.VII.1966 - a apărut revista „*Tomis*”

1.VII.1972 - a murit *Bazil Munteanu* (n. 1897)

2.VII.1891 - a murit *Mihail Kogălniceanu* (n. 1817)

2.VII.1893 - s-a născut *Luca I. Caragiale* (m. 1921)

2.VII.1893 - s-a născut *Demostene Botez* (m. 1973)

2.VII.1893 - s-a născut *Mihai Tican-Rumano* (m. 1967)

2.VII.1914 - a murit *Emil Gârleanu* (n. 1879)

2.VII.1919 - s-a născut *Ștefan Fay*

2.VII.1926 - s-a născut *Octavian Paler*

2.VII.1946 - s-a născut *Dan Verona*

3.VII.1828 - a murit *Ioan Cantacuzino* (n. 1757)

3.VII.1900 - a murit *Ioan A.Lapedatu* (n. 1844)

3.VII.1923 - s-a născut *Paul Nicolae Mihail*

3.VII.1926 - s-a născut *Vasile Vasilache*

3.VII.1927 - s-a născut *Ștefan Gheorghiu*

3.VII.1929 - s-a născut *Zeno Ghițulescu*

3.VII.1941 - s-a născut *Iacob Burghiu*

3.VII.1942 - s-a născut *Titus Șîrbu*

3.VII.1948 - s-a născut *Mihai Tatulici*

3.VII.1976 - a murit *Al. Bistrițeanu* (n. 1911)

3.VII.1992 - a murit *Gheorghe Vlad* (n. 1927)

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

1986. La sărbătorirea lui Al. Rosetti: Laurențiu Fulga, Al. Rosetti, Vlaicu Bârna, Emil Giurgica, Constantin Țoiu, Mihai Beniuc

Noi membri ai Uniunii Scriitorilor

În ședința sa din 30 iunie a.c., Consiliul Uniunii Scriitorilor a ratificat hotărârile Comisiei de validare, întrunită în 29 iunie a.c., privind primirea de noi membri în Uniunea Scriitorilor. Aceștia sunt:

Rodica Binder, Paul Doru Chinezu, F. Nagy Klara, Dan

Negrescu, Mladin Simonovici (filiala Timișoara); Horia Munteșu, Adrian Oțoiu, Persida Rugu, Echim Vancea (filiala Cluj); Luminița Cioabă (filiala Sibiu); Olga Delia Mateescu, Ștefan Mitroi, Dan Pavel, Cornel George Popa, Mariana Sipoș (filiala București).

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință vă invităm să ascultați:

Miercuri, 15 iulie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 12,30 - *Presa culturală încotro?* În discuție revista "Contrafort". Participă Vitalie Ciobanu și Iuri Bodrug. Redactor: Eugen Lucan.

La 20,30, pe C.R.C. - *Portrete și evocări literare*. Petre Pandrea (II). Colaborează Nadia Pandrea, Nicolae Henegaru și Pan Izverna. Redactor: Anca Mateescu.

Joi, 16 iulie, pe C.R.C., la ora 12,30 - Miorița. Pentru o etnografie a urbanului. Interviu cu conf. dr. Nicolae Panea; *Din lumea lui Anton Pann*. Eseu de muzicologul Doru Popovici. Redactor: Ion Moanță.

Vineri, 17 iulie, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Arte frumoase*. Icoana Proorocului Sf. Ilie. Prezintă Ioana Iancovescu. Comemorări Thomas Gainsborough. Colaborează Dan Grigorescu. Redactor: Aurelia Mocanu.

La 21,30, pe C.R.C. - *Dicționar de literatură universală*. Scriitori ai secolului XX: Ernest Hemingway (Centenarul nașterii prozatorului american). Medalion de Liviu Deac. Redactor: Florin Constantin Pavlovici.

Duminică, 19 iulie, pe C.R.C., la ora 17,15 - *Revista literară radio*. Un periplu cultural american - experiență poetică și didactică. Interviu cu Liliana Ursu, bursier Fulbright 1997-1998. Redactor: Maria Urbanovici.

La 23,50, pe C.R.C. - *Poezie universală*. Sonete de William Shakespeare în traducerea lui Ion Frunzetti și în lectura actorului Ovidiu Iuliu Moldovan.

La ora 23,50, pe Canalul România Actualități (C.R.A.) - *Revista revistelor de cultură*. Redactor: Ion Filipoiu.

Luni, 20 iulie, pe C.R.C., la ora 20,30 - *Atlas cultural*. Vara prin muzee; Nostalgia frumuseții pure - o expoziție europeană itinerantă; Colecția de sculptură Hirschhorm. Colaborează Ileana Ioanid și Pavel Chihai. Redactor: Victoria Dimitriu.

La 21,30, pe C.R.C. - *Diaspora literară*. Alexandru Busuioceanu, eseistul și istoricul de artă, comentator și interpret al valorilor spațiului spiritual românesc. Colaborează acad. Al. Ciorănescu, Virgil Ierunca și acad. Dan Grigorescu. Redactor: Ileana Corbea.

Memorialist al Apocalipsului

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

DESPRE jurnalul lui Pericle Martinescu, 7 ani cât 70 sper că s-a scris mai mult decât ceea ce a ajuns până la Paris. Dacă re-deschid azi cartea e și din impresia că se trece cu o vinovată ușurință asupra unui document deosebit de important

Specia însăși de literatură de sertar nu ne-a rezervat după '89 surprizele la care ne așteptam. Cu câteva excepții asupra cărora am insistat la vremea lor, jurnalul de sertar e tot atât de rar pe cât de mare a fost primejdia păstrării lui. Nu numai Gheorghe Ursu a plătit cu viața acest curaj ci, ne înștiințează autorul, și un fruntaș social-democrat ca George Spina arestat încă din 1949. Printre capetele de acuzare se numărau niște poezii și însemnări împotriva regimului. Paginile de jurnal publicate în acest volum de Pericle Martinescu sunt scrise între 1948 și 1954 aflându-se sub acest semn al riscului pe care autorul îl asumă în cunoștința de cauză.

“În ceea ce mă privește – scria el – nu sunt decât unul din mulți “memorialiști ai Apocalipsului” ce trăiesc și suferă azi pe fața pământului (...) Îmi dau seama cât de periculoasă este această poziție. Ea m-ar putea costa viața. Sunt însă pregătit să suport orice deznodământ.” De ce o atare frică asumată, de ce îngroparea caietelor de însemnări prin grădina, de ce și pentru cine?” Ele (însemnările) sunt mărturia unui martor cinstit. Și singura funcție a lor n-aș vrea să fie decât aceasta: dacă peste 50 sau 100 de ani se va întâmpla să le citească cineva, să afle în măsura în care ele l-ar putea revela, adevărul asupra epocii de azi.”

Pericle Martinescu a avut și noroc și nenoroc. Norocul de a trăi îndeajuns

pentru a asista la decesul comunismului și de a vedea aprându-i o parte cel puțin din Jurnal. La îndemâna deci a generațiilor pe care martorul prin mărturia sa ar vrea să o ferească de comunism. Aici începe însă și nenorocul, al lui, ca și al nostru, al tuturor: o bună parte a celor scăpați din Apocalips nu vrea să știe, se încăpățânează de aproape un deceniu să accepte substraturi de amnezie ceea ce s-a petrecut exact, nu distinge care sunt victimele și unde călăii (e mai comod în ținutul uităciunii și al iresponsabilității, să fim cu toții vinovați sau cu toții inocenți – la alegere). Suntem astfel izbăviți de truda căutării adevărului asupra faptei și făptașului.

Memorialiștii Apocalipsului nu sunt totdeauna bine veniți. Mai ales atunci când – așa cum se întâmplă cu Pericle Martinescu – se disting și prin epoca despre care mărturisesc. Ne-am obișnuit să aruncăm toate păcatele asupra șovinismului ceaușist. Și e firește, purtător prin excelență al păcatului. Nu e însă mai puțin adevărat că i-a fost deschisă calea de înaintașii săi întru demonie. Aceeași în fond, îmbrăcată însă în straie zise internaționaliste, de fapt rusești. Pe drept cuvânt insistă Pericle Martinescu asupra faptului că, indiferent de originea sa, comunismul a devenit un instrument al imperialismului rusesc. Despre închisorile de atunci s-a scris, ca și despre rezistența din munți. În schimb nu dispunem de o adevărată analiză a modificărilor în societatea civilă.

Din acest punct de vedere, Jurnalul lui Pericle Martinescu este cu totul original. Cu o minuție care pare uneori a dilua tensiunea – de fapt o întreține – autorul descrie, notează, se miră și se indignează de manifestările acestei rusifi-

cări forțate; de la reforma asupra ortografiei, surprinsă în contextul ei stalinist, până la demența preamării a tot ceea ce provenea de la colonizatorul superior ca forță, dar inferior ca nivel de civilizație. Cerând mulțumiri și ingenunchieri și obținându-le din plin. Și făurindu-ne și nouă, după modelul sovietic, “omul nou” – o combinație inedită de denunț cu mișelie. Deoarece față de alte aspirări pe care oamenii acestui pământ le cunoscuseră mai înainte, de data asta li s-au cerut drept bir mintea și sufletul. Fără această ingenunchiere umilitoare și sistematică nu se poate înțelege de ce o parte din populația țării a primit cu oarecare speranță așa-zisa politică de independență față de Moscova inaugurată de Gheorghiu-Dej, care desatelizează spre a nu destaliniza și urmată apoi de Ceaușescu până la paranoia și delir, reușind până la urmă să ne desnaționalizeze, din moment ce în mâinile lui elanul natural de independență devenise un circ tot atât de hidos ca acela pro-moscovit. Ori de câte ori avem de deplâns cultul lui Ceaușescu ne vedem obligați să ne amintim că el a fost făurit din ditirambii cu care scriitorii români îl tămăduiau pe Stalin. Două-trei exemple la moartea acestuia din urmă. Pentru Sadoveanu, “iubitul nostru Iosif Vissarionovici Stalin (...) pășeste în istorie cu o glorie a cărei măsură n-a întrecut-o pînă azi nici un conducător de popoare”. G. Calinescu nu se lasă mai prejos: “În I.V. Stalin au fost strânse laolaltă toate luminile de care au strălucit vreodată conducătorii de popoare”. Iar Geo Bogza îl vede părăsind lumea noastră “prin cel mai monumental arc de triumf ce s-a ridicat vreodată pe fața pământului”.

Zi de zi, Pericle Martinescu semna-

lează noi cazuri de colaborare a scriitorilor – unii de primă mărime – la acest bâlci al laudei deșănțate. Ca un Silviu Brucan delira prin presa de partid, asta îi privește pe cei care azi îl tratează cu respect ca pe un eminent politolog, dar faptul că Sadoveanu, Calinescu, Arghezi au scris și spus la îndemnul și presiunea unor Chișinevski, Novicov, Leonte Răutu, sau ale mai tinerilor Paul Georgescu, Silviu Iosifescu, Crohmălniceanu, Tertulian, ceea ce au spus și scris, rămâne o pată pe toată cultura română. Încă neștearsă. Când constituie din citatele discursurilor, versificărilor, prozei de închinăciune scârnăvă, ceea ce Virgil Ierunca a numit o “antologie a rușinii”, Pericle Martinescu se gândește că toți scriitorii compromiși vor avea să se infățișeze la un tribunal și să dea socoteală. El scria paginile acestea de Jurnal între 1948-1952. Când nu se știa nici că Occidentul ne va lăsa pradă pe termen lung sovieticilor, nici cât va mai ține. De un singur lucru erau siguri însă oamenii de bună-credință și cuviincioasă purtare într-o epocă de desfrâu ideologizat, și anume că, asemenea crimelor înfăptuite atunci, și cuvintele scrise și rostite vor constitui dovezi în procesul de apoi al comunismului. Or, nu numai că nu s-a întâmplat așa, dar se introduc din ce în ce mai multe nuanțe, scuze, surâsuri, dileme, în compromisul unuia sau altora dintre cei compromiși, mergând până la celebrări și alte aniversări.

Chiar și într-un context atât de ingrat, Pericle Martinescu ne datorează și celelalte pagini ale Jurnalului său. Dacă nu pentru contemporanii săi cel puțin pentru o posteritate ce nu le-ar semăna.

ABSENTĂ VIE

ALEXANDRU IVASIUC a fost un jucător feroc: făcea parte din spița celor care atunci cînd se așează la masa de joc, au deja o avere de-acasă. Cine-și riscă singura pară, mult plimbată dintr-un buzunar într-altul înainte s-o pună la bătaie, chiar cînd cîștigă nu poate scăpa de-un anumit aer de sărăcie resentimentară.

Alexandru Ivasiuc avea din ce pierde. Totdeauna mult, niciodată totul. Cînd, din motive politice, a fost exclus din facultate era unul din cei mai buni studenți de la filosofie, la arestarea sa, în anul IV de medicină, se număra printre liderii acțiunii de protest organizate în semn de solidaritate cu revoluția maghiară înăbușită în sînge. Notorietatea sa ulterioară nu contabiliza atent persecuțiile suferite și nu devenise o consecință a lor. Cu adevărat fascinantă, în cazul său, se vedea febrilitatea cu care lua totul de la capăt. Intra în joc cu o dezordine vitală. Cîștigul avea valoare însă numai în măsura în care îi deschidea o nouă cale de înțelegere a lucrurilor, a ceva aflat dincolo de imediat și palpabil. De aceea era în stare să renunțe cu ușurință, inexplicabilă pentru alții, la o victorie abia cîștigată. Semăna cu acei inventatori care pot sfîrși chiar în sărăcie, dar au orgoliul de-a fi descoperit principiul de funcționare a unui mecanism complicat. În acele momente de intensă bucurie a inteligenței, Alexandru Ivasiuc devenea chiar pentru el însuși o abstracțiune, un “vis de geometru” dominat de rigoarea liniilor pure.

Anul acesta la 12 iulie, se implinesc 65 de ani de la nașterea sa. Cu trei decenii în urmă, în 1968, prozatorul și eseistul Alexandru Ivasiuc parcurgea una din cele mai faste perioade din viața sa: debutul de romancier, cu *Vestibul* și îi fusese incununat cu premiul de proză al Uniunii Scriitorilor, cea de-a doua carte, *Interval*, era deja în librării, *Cunoaștere de noapte* aștepta să intre în corectura a doua la editură. Toamna plecam în America la Universitatea Iowa, ca bursieri ai Fundației Ford, pri-

mii români participanți la “International Writing Program”. Alexandru Ivasiuc avea 35 de ani. În Iowa-City întâlneam scriitori veniți din peste douăzeci de țări, împărțind în primele zile o stînjeneală comună; mai toate “celebritățile naționale” făceau experiența anonimatului “în lume”. Traduși în engleză erau numai un romancier african, o figură de întemeietor, un fel de Heliade Rădulescu, fără pelerină, al Tanzaniei, un prozator din Mexic și un tînăr actor evreu, Abraham Yehoshua, ajuns astăzi unul din cei mai importanți romancieri ai Israelului. În ce ne privește, ne amuza să numim situația “mic eșantion de posteritate”, și-un bun exercițiu de calmare a vanităților. Din nou, era ceva de luat de la capăt. Peste două luni Alexandru Ivasiuc a ținut în cadrul unui seminar o conferință despre literatura română. Interpretările sale asupra poeziei lui Nichita Stănescu, Geo Dumitrescu, Marin Sorescu, făceau legături neașteptate între literatura unei țări pe care nu mulți știau s-o situeze pe hartă și marile tendințe ale poeziei mondiale contemporane. Pînă la sfîrșitul anului, datorită traducerilor sale aproximative din poezi române devenise un autor favorit pentru doi dintre colegii noștri – un brazilian și o poetă iraniană, iar Geo Dumitrescu își cîștigase un nou admirator în persoana unui lungan negru poet din Los Angeles, Emmery, cel mai talentat dintre scriitorii americani aflați atunci la “International Writing Program”. Într-una din zilele lui martie 69, o scrisoare din țară ne anunța că *Interval* primise premiul revistei “Viața Românească” și cîștigase pînă la ultimul tur de scrutin, competiția cu *Intrusul* lui Marin Preda. Alexandru Ivasiuc făcea o nouă experiență: recunoașterea valorii sale, neinfluențată de nici

Sighet. În veranda casei părintești / Fotografie de Tita Chiper

un criteriu extraliterar, prezența sa printre colegii de breaslă, farmecul persoanei, alianțele de moment etc. Juriul care-l premiase atunci nu știa nici dacă ne vom mai întoarce în România. Evoc episodul acelei scurte “experiențe de posteritate”, la mai bine de douăzeci de ani de la moartea scriitorului. Figura lui a cîștigat demult un statut de absentă vie: cărțile și persoana autorului vor continua să aibă admiratori și aprigi contestatari, conservînd un regim de receptare dintotdeauna familiar sieși. Cum ar fi evoluat, ce-ar fi scris astăzi Alexandru Ivasiuc. Dacă am avea la îndemînă un destin comparabil, în care risipa de temperament și strălucirea intensă a minții ar naște un aliaj atît de particular, am ști.

Tita Chiper-Ivasiuc

Mircea Dobrovicescu

Oameni-catedrala

Sufletele sînt răstignite pe un milion de cruci
și suvoiul de sînge și ploaie
se întinde prin iarba verde, printre crucile albastre
ce înțeapă ochiul rotund și roșu ca o portocală
ai soarelui ce lăgrimează
în timp ce din pămîntul catedraiei de oase
mă înalț și te strig
cu glasul răgușit și subteran
al cîntecului solemn de orgă
al cîntecului solemn de ploaie.
Porumbei de liliac alb
plutesc prin interiorul nostru de oameni
lovindu-se de ziduri de carne și oase,
de pereții pictați
în zadar încercînd să se înalte să zboare
dincolo de cicatricea de păianjen a vitraliilor,
dincolo de hora îngerilor de pe cupole.
Ploaia de afară fisurează pereții,
sfintii hieratici de pe vitralii se sparg
și porumbeii de liliac alb
se înalță deasupra turmurilor prăbușite:
doi gladiatori de piatră înfricoșati
de logosul amurgului și cadenta ploii.

Aici sub ploaie păduri de oameni -
mărsăluiesc cînfînd
peste dealuri și cimpii selenare
printre blocuri de eternitate prăbușite
și rîuri negre de smoolă.

Sub ploaia de afară catedrala cămii respiră
ca un șarpe ce se răstignește
și napîrlește singur pe cruce
și pielea ca o furtună neîmblînzită
sculptează himeric pe simțuri
dîgurile de bronz ale copilăriei,
dîgurile ce apărau catedrala:
la început o mogîldeată
apoi, pe măsură ce anotimpurile ploioase veneau,
o spadă ce creștea și se îngroșă
ca o iuipină de porumb de piatră,
o tulpină pictată pe dinăuntru
de vîrstele omului: tineretea și bătrînetea
și pe dinafară de cadenta ploii.

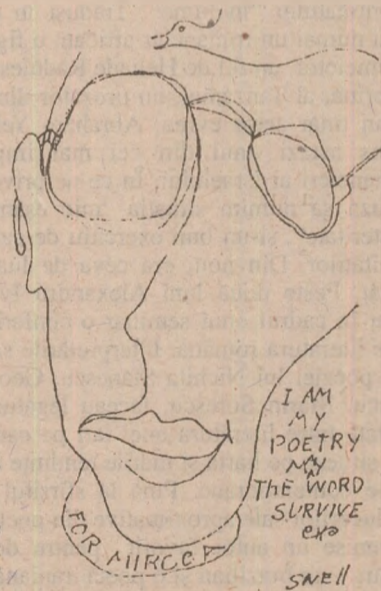
Plouă cu frumusețe-n cadentă
peste bărbați și femei ce cîntă mărsăluind
și dîgurile de bronz ale memoriei
cu frizele copilăriei
sînt acoperite de mîl;
plouă cu lame de brici peste soare
și catedrala cămii
se năruie și se înalță sub ploaie
ca o aventură a ratiunii bandajată cu peisaje
și porumbeii iubirii rămîn liberi
deasupra blocurilor de eternitate,
ieri simple semînte de piatră
astăzi turnuri și tîrmuri prăbușite,
acoperite de ierburi și ape
peste care plutește imaginea mea -
imaginea primei iubiri
și tipătul subteran al apelor.

Catedrala se lasă hărtuită și înfricoșată
de beția propriei imagini,

o imagine tulbure a ceea ce este:
un bărbat obosit ce prinde fluturi pe encefalul neantului
hoardele de morți vin în cohorte și mă strigă
cu glasul puștiiului de altădată
ce zbură în nouri: pe un căluț adevărat,
de fapt o biată mătură beată
gîndindu-se la Robin Hood și nu la Delacroix.
Ștramoșii mi se agată de umerii-boltă
și pasărea-suflet cu ochii plini de îndepărtate naufragii
îi ajută să iasă din apă, din catedrală
în ploaia de afară
prin vitraliile sparte de ploaie și vînt.
Ei vor pluti deasupra torentelor de ploaie
deasupra cimitirelor de catedrale submarine
și a vîntului ce în zadar ar vrea să-și decupeze corpul
pînă cînd vor naufragia peste un Dumnezeu mort
un Dumnezeu de piatră
mîncat de afîtea mii de stele-furnici,
răstignit pe un milion de cruci,
un Dumnezeu fărîmitat în mii de catedrale
ce se tocesc, se prăbușesc, se înalță
și se ridică sub respirația ploii
ca o tulpină de porumb de piatră...

Doamne, omul se pierde printre munci umile

un tîm sălbatic (aproape ca mine)
este dragostea mea. Mintindu-mă,
Oceanul îmi izbeste pieptul
și norii apropiindu-se - fulgerul,
ca o sabie, mă va despica
Dar atunci, voi
intra fără să bat în camera ce traversează oceanul,

prin pădurea virgină, voi mărsălui printre pietre și
veacuri,
tocindu-mă pe briciul de scoici,
ca o spinare de val ce se automutilează
O, drumuri ce niciodată nu veți avea un sfîrșit -
pe care am mărsăluit de-afîtea veacuri!
O, drumuri cu epiderma plină de răni
și de sîngele morților

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Beatitudinea și deznădejdea lui Julien Ospitalierul

1
Sînt fericit! Arare
îmi dau un fin oaians
Rachiuri de marare
Topite-n Ile de France

Iubesc pe Reparata,
Divina cu trei sîni!!
Mi-e sufletul ca pata
De micșunea-n fintini

Și jubilînd, din mîzgă,
Cu-o bucurie-adîncă
Îți scriu pe-un ou de gîscă
De angora, cald încă!

2
Am înnebunit în casa
Sufletului meu închis!
Bolovanu-i ca mătasa,
Guri cănoase de plictis

Cască zgriptorii din rouă
Vreau să pribegesc prin ploaie.
Pentru că afară plouă
Cu stropi mari cît o letcaie.

Și-s trist ca plantagenetul
Prăbușit între patlagini
Ce și-au cheltuit bugetul
Fluturilor pe paragini...

sau de un cenusiu citadin cenusiul ploii, tulbure
ca un fluviu de lapte,
unicul drum ce ne naște la infinit
pentru a se împreuna cu marea Mamă:
sîngele lui Lautrec, Matisse, Van Gogh, Luchian
(morți în poziții de drepti și mirati de prea mult spațiu)
ne izbucnește deodată pe gură:
complexul lui Oedip, al tîrînei și pîntecul
germinînd la infinit fire de iarbă, copacii, buzele tîrîn
sub phalusul rece, fără sfîrșit, cosmosul
O, doamne, omul se pierde printre munci umile

Drink, drink
paharul din mîna s-a spart și mirele a adorm
cusut cu fire de sînge, paharul din mîna e go
și buzele apei s-au înros
Nuntașii în jurul lui dansează sub bice de ploaie,
sîngele bate din aripi pînă la limită
apa înroșită se-avîntă mai sus, se catără pe piscuri,
apoi se prăbușește peste cimpe
Drink, drink
cămașă de mătrăgună cu rîuri de ape
cămașa dragostei sfidînd lasitatea și singurătatea
șantierului din mine -
poemul netermiant despre Ioana Bălan,
pînze de păianjen spălate de soare, fire de in
bătute de frig, cămășoare a ciurii dusă de bocitoare
în care cei ce-au murit se logodesc
Mireasa sparge paharul în palmă peste cămășa de
mătrăgună
Drink, drink

Steagul de nuntă flutură în vîntul fulgerului
Își curge laptele de jeratic pe satul Blajiniilor
Vidra, Sarpele, Strigoii poetilor au sosit în satul pustiu
Împărăteasa scui-pă mirele și spune că este slab
în timp ce sufletul ei se-nfășoară
ca un bandaj pe visul ei;

- Per herbas tempus quite labitur
insequiturque temere flammante cum otio;
modo tecum universa urebant
ipse vero fui
animusque meus caelo altior (1)

Prin ierburi timpul alunecă lin
și te urmează orbește cu o pace de flăcări;
în măsura în care universurile ardeau cu tine
chiar eu am existat
și sufletul meu era mai înalt decît cerul (1)

CRONICA
EDITIILOR

de
Z. Ornea

LUMINIȚE ÎN ÎNTUNERIC

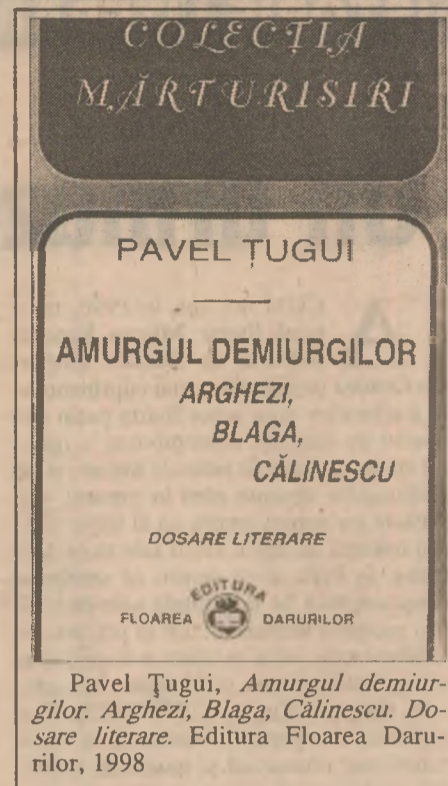
APARENT, modificarea unghiului de perspectivă schimbă mult înțelegerea lucrurilor. Așa este. Dar această modificare nu poate întoarce datele realității faptelor, așa cum se înlanțuie ele în narațiunea istoriei. Am citit zilele astea o carte firește cu pixul în mână -, făcându-mi însemnări, care m-a îndemnat la aceste reflexii. E vorba de cartea d-lui Pavel Țugui, *Amurgul demiurgilor*. E, într-un fel, o carte de memorii. Autorul, dregător al treburilor culturale de prin 1948 până spre sfârșitul lui 1960, fie la Comitetul de Stat pentru cultură, fie șef la Secția de Știință și Cultură a C.C. al P.M.R. relatează, cu amănunte și date semnificative, experiența sa în relațiile cu Arghezi, Blaga, Calinescu, socotind, că tot ceea ce povestește, ar fi "dosare literare". Să reamintesc, mai întâi, că, astăzi, se discută mult despre colaboraționismul cu regimul comunist al lui Arghezi și Calinescu, două dintre cele trei dosare ale cărții pe care o comentez. Dl. Pavel Țugui nici nu ia în discuție acest aspect, totuși esențial, ignorându-l cu totul. Preocuparea d-sale e alta. Și anume să relateze zbaterea sa, în acel deceniu negru, pentru recuperarea marilor valori literar-științifice. Termenul recuperare însemna deopotrivă dreptul la publicare și, adesea, intrarea acelor personalități în viața publică, caționind, astfel, cu prestigiul numelui lor, regimul comunist. Nu mă întreb, deocamdată, aici, dacă acest proces recuperator e o faptă bună sau compromisă. Instalindu-mă, tot deocamdată, în spațiul de preocupare al autorului nostru, să notez că d-sa prezintă zbciumul său pentru a învinge latențele forțelor malefice, proletcultiste și dogmatice care obstrucționau toate încercările de a mai curăți atmosfera viciată a vieții literar-culturale și științifice. Autorul se înfățișează ca un arhanghel al binelui și dreptății. Nu știu dacă așa a fost pe tot traiectul și dacă nu cumva și D-sa a contribuit la poțtențarea raului de vreme ce a fost cam în inima centrului de putere de atunci, deși nefiind în C.C. al P.M.R., capacitatea sa de decizie era fatalmente limitată, fixată la unele inițiative și la executarea riguroasă a dispozițiilor pozitive. Cum n-am decît puține probe contrarii, să-i acceptăm nu atât punctul de vedere cît dezvăluirile, lăsând istoria să le judece.

Să încep cu dosarul Blaga. Primele rafale împotriva filosofului se înregistrează în 1946, prin două intervenții publicistice ale lui Lucrețiu Pătrășcanu și Nestor Ignat, în *Lumea* și, respectiv, *Viața Românească*. Părea o discuție academică urmărind analiza foarte critică a filosofiei blagiene. N-a fost așa. Era doar preludiul viitoarelor atacuri și excomunicări, deși în 1946 filosoful era profesor universitar și academician. În 1948 își pierde amindouă aceste demnități, motivația fiind deținerea subsecretariatului la Externe sub guvernul, de 44 zile, al lui Goga-Cuza și acuzații, care s-a dovedit, apoi, a fi mincinoasă, că a făcut parte din Asociația Germano-Română în timpul războiului. O vreme (ministru adjunct la Învățământ era chiar Const. Daicovi-

ciu) figura ca profesor (primind și salariul corespunzător), dar era detașat în munca de cercetare. Poetul a început s-o ducă greu, iar de publicat nu avea voie, deși începuse să crească recolta sa lirică inedită. Poetul a început să lucreze la traducerea lui *Faust*, prin 1951, în urma unei înțelegeri cu Fondul Literar, mijlocită și supravegheată binevoitor de Mihai Beniuc, care stabilise că lunar poetul trimite un fragment din traducere în schimbul căreia primea o sumă de bani sub formă de ajutor. Dar în octombrie 1952, cînd poetul tradusesese toată partea întâia a lui *Faust*, Fondul Literar a încetat acordarea subvenției lunare, motivînd că toate contractele de traduceri au trecut la ESPLA, și Blaga se interesa la Vianu dacă nu poate interveni la editură să-i încheie contract, reluînd cota lunară de subvenție. Vianu, firește, a intervenit, traducerea urmîndu-și cursul nestingherit, fragmente apărînd, din 1953, în *Steaua* și *Viața Românească*. Dar în iulie 1954 Nestor Ignat recidivează cu un nou atac antiblagian, îndreptat deopotrivă împotriva lui Arghezi și a întregului efort de recuperare a moștenirii literare. Din 1954 se produce însă un anume dezghet, se propune reeditarea în volume selective a creației lui Blaga, Arghezi, Barbu, Philippide, Vianu. Din creația lui Blaga proiectata culegere nu a apărut. În 1955 s-a preconizat reintegrarea lui Blaga în Academie, tentativă rămasă în stare de proiect datorită opoziției lui Miron Constantinescu și Leonte Răutu. În septembrie 1956 o delegație de partid și de stat (din care nu lipseau Miron Constantinescu, Constanța Crăciun și autorul nostru) se deplasează la Cluj, cu misiunea, printre altele, de a convorbi cu Blaga. I s-a cerut o prealabilă declarație publică de disociere cu trecutul, recunoașterea noilor realități politico-sociale și culturale, după care ESPLA va publica o antologie din lirica lui Blaga, cu sumarul aprobat de autor. Lucrurile s-au tergiversat, situația materială a poetului fiind tot mai precară. De-abia în 1957 (*Faust* și *Din lirica universală* au apărut în 1955) i se acordă o pensie de stat, fără a-și pierde salariul. Dar un nou recul antiblagian se produce în revista *Cercetări filosofice* (autor Pavel Apostol) și în *Scinteia*. Deși, precizează autorul nostru, aceste împotriviri n-au fost luate în seamă, iar, în 1957, în manualul pentru clasa a X-a poeziei lui Blaga i se face loc, chiar dacă cu destule rezerve disociative. Dar în 1958 manualul cu pricina e topit, iar reeditările oprite. În februarie 1958 o nouă delegație de partid, în frunte cu N. Ceaușescu, ajunge la Cluj. La convorbirea cu Blaga i se cere, din nou, acea intervenție publică față de noua fizionomie a țării, apoi publicarea proiectatei antologii. După alte tentative (a scris un articol despre Gagarin pentru *Steaua*, respins însă de cenzură, refuzîndu-i-se și versuri inedite). În sfârșit, poetul a scris articolul de trei pagini intitulat *O lămurire* care fusese programat în iulie 1959 în *Gazeta literară*, și, de aici, trebuia reproduș în *Scinteia*. Cum dl. Țugui îl reproduce în anexă, să citez un pasaj semnificativ: "Data de 23 August 1944 marchează desigur o

întorsătură istorică cu repercusiuni în viața tuturor românilor. Țara noastră a trecut de atunci prin radicale răsturnări de orînduire socială. Desigur, filosofia mea s-a alcătuit între cele două războaie de pe poziții idealiste... Împrejurarea aceasta nu m-a împiedicat însă, și nu mă împiedică, de-a fi un cetățean loial al patriei, așezate pe temeiuri nouă. Un slujitor am ținut să fiu încă din primul moment, un slujitor, după puterile mele, al orînduirii socialiste ce se construiește în Republica noastră de democrație populară". Dar, fatalitate, în iulie 1959 Beniuc, cu mari presiuni (a obținut, pentru asta, o audiență la Gheorghiu-Dej) face să apară în *Gazeta literară* fragmentul din romanul *Pe muche de cușt*. Blaga, iritat foarte, cere să nu-i mai apară articolul *O lămurire*, și nici poeziile inedite, bănuind că "demascarea" lui Beniuc va pune capăt tuturor înțelegerilor cu factorii de putere. Încît, la mijlocul lui iulie 1959 nu se produce ceea ce autorul ar fi voit să fie "intrarea triumfală a marelui poet în viața literară a țării". Chiar triumfală ar fi fost? În septembrie Blaga trimite la C.C. al P.M.R. un tulburător memoriu despre infamia lui Beniuc (il aflăm în anexa cărții d-lui Pavel Țugui). A fost invitat la București, primit fiind de Athanase Joja, vicepremier. I s-a explicat că fragmentul din romanul lui Beniuc e o chestiune absolut particulară a autorului, neacceptat de partid. În ianuarie 1960 i se cerea lui Blaga să încuviințeze publicarea, în *Contemporanul*, a articolului *O lămurire*. L-a revăzut, și, în 29 aprilie 1960, apărea sub noua titlatură. *Probleme și perspective literare*, reproduc a doua zi în *Scinteia*. Apoi au început să-i apară poezii inedite în mai toate publicațiile literar-culturale. Dar cu placheta sa lucrurile se tergiversează, deși în 1961 poetul se îmbolnăvește grav și în 6 mai încetează din viață. Proiectata plachetă apare postum, în 1962, sub îngrijirea lui George Ivașcu. Apoi, treptat, zăgăzurile au căzut și opera lui Blaga (și filosofia) a reintrat în circuitul public al valorilor. Am expus faptele brute, așa cum le relatează dl. Pavel Țugui. Rămîne faptul că Blaga a acceptat totuși concesiă (să-i spun "pactul cu Diavolul"?) și cine știe cum ar fi evoluat lucrurile dacă marele poet nu se prăpădea în 1961, la 66 de ani. Faptele, deci, din acest dosar, se prezintă cam altfel decît sînt știute și datori sîntem să le prezentăm așa cum s-au petrecut.

DOSARUL Arghezi nu este atât de spectaculos, precum cel al lui Blaga. Se citează, la început, fragmente din articolele lui Arghezi din 1945-1947, socotite apoi "dușmănoase" (dar nu și din cel despre criza culturii apărut, pare-mi-se în *Jurnalul de dimineață*). A venit, apoi, replica, dură, a lui Sorin Toma, în *Scinteia* din ianuarie 1948 (*Poezia putrefacției și putrefacția poeziei*) care a semnalat excomunicarea poetului din Viața literară. Cum se știe, autorul acestui nenorocit studiu a făcut, de curînd, mărturisiri despre împrejurările în care l-a scris. Dl. Pavel Țugui dezvăluie că, în parte, aceste mărturisiri sînt truate,

nepovestindu-se, acolo, nimic, despre coautorii studiului (de pildă, M.R. Paraschivescu, care avea o adevărată obsesie maladivă împotriva poeziei lui Arghezi) și nici nu relatează nimic despre viitoarele sale recriminări împotriva poetului, cită vreme s-a aflat în fruntea *Scinteii*. După avataruri care au fost cumplite pentru poet, acesta devine cooperator. Începuturile s-au făcut cu traduceri din Salticov-Scedrin, Krilov, Gogol (*Suflete moarte*), apoi, în 1953, încep să-i apară versuri în diferite publicații. Dar încă în 1952 ia cuvîntul la Congresul Național pentru Apărarea Pacii (unde au mai vorbit G. Calinescu și Cezar Petrescu). Era prima sa manifestare publică oficială. Recriminările antiargheziene nu au lipsit în 1954, inclusiv în *Scinteia*. Dar în același an apare traducerea sa din fabulele lui La Fontaine, îi apare volumul *Prisaca*; tot în același an primește o pensie de stat, în 1955 devine academician. Chișinevski îl primește, în sediul partidului, în audiență și cum s-a produs o întîrziere de zece minute din cauza mașinii, cînd zbirul ideologic s-a scuzat, poetul-mucalit i-a replicat "După o întîrziere de zece ani, ce mai contează zece minute". A fost, apoi, decorat, la împlinirea a 75 ani de viață, cînd Petru Groza a declarat că salută "pe cel mai mare poet român în viață, poetul național al românilor, pe Tudor Arghezi", i-a apărut culegerea de publicistică *Pagini din trecut*, apoi volumul de versuri *Cîntare omului și 1907* apoi, cîteva plachete din lirica sa, deputăția, ediția *Scrieri* din 1962 într-o cadență accelerată. Și în acest caz dl. Pavel Țugui vede o "reintegrare triumfală în viața culturală a României". Cam multe triumfuri, nu-i așa? - într-un deceniu întunecat, denumit, apoi de Marin Preda, cu o formulă bine găsită, "obsedantul deceniu". Dl. Pavel Țugui ține să reliefeze rolul său în desțelenirea, cît se putea, a vieții literare din acel sumbru deceniu, tot stărînd pe reeditările din opera scriitorilor clasici și interbelici, înnoirea repertoriului teatral, pensiile acordate unor personalități și altele asemenea. Omeneste e de înțeles să-și pună în valoare efortul. Dar prea folosește luminile reflectoarelor, cînd - se știe prea bine - zările erau încă întunecate și atmosfera aproape insuportabilă. Zările s-au mai luminat abia de prin 1963. Dar, atunci, dl. Pavel Țugui nu mai era în fruntea treburilor cultural-artistice. Însă ceea ce comunică în însemnările sale deghiizat memorialistice sînt prețioase ca informație de istorie literar-culturală și chiar politică.

Un urmuzian disident: GRIGORE CUGLER

ACUM doi ani, în 1996, istoricul literar Mircea Popa a publicat la Editura Cogito din Oradea prima ediție mai cuprinzătoare a scrierilor unui autor foarte puțin cunoscut de cititorul contemporan – ignorat cu desăvârșire de istoriile literare și de dicționarele aparute pînă în prezent – și aceasta nu numai pentru că el trăise ultimii treizeci de ani ai vieții sale în exil, la Lima, în Perù, ci și pentru că scriitorul adoptase încă de la primele sale începuturi modelul urmuzian: atît în privința literaturii sale, cit și în aceea a discreției și a disprețului pentru publicitate. Într-adevăr, Grigore Cugler (1903-1972), fost diplomat în perioada interbelică, apoi funcționar comercial și muzician în exilul său latino-american, pare a scrie pentru a-și amuza prietenii și familia cu prozele și versurile sale absurde, bazate – ca la Urmuz – pe caricatura automatismelor verbale, pe ingenioase deraieri de sensuri și pe jocuri de cuvinte, și nu pentru a-și cuceri o cit de mică notorietate literară. În articolul de prezentare a tînărului scriitor, total necunoscut mediilor literare, care precede publicarea primului său text în revista *Vremea* tocmai ca urmare a unei mici faime acumulate în urma circulației lui *Apunake* în manuscris, Petru Comarnescu insistă asupra caracterului neprofesionist al literaturii acestuia și a dezinteresării autorului de orice fel de succes literar: “un tînăr care nu și-a făcut niciodată și nici nu-și face un țel din profesia de scriitor.” Aflăm cu acest prilej și mici detalii despre personalitatea lui multiplu înzestrată: “Despre muzicianul Grigore Cugler mai știu o mină de oameni la noi căci acum cîțiva ani a dobîndit premiul Enescu pentru o lucrare simfonică, interpretată de altfel și la Ateneu... Dar despre scriitorul Cugler, autorul lui *Apunake*, știu și mai puțini. Prin natura lui discretă și neubitoare de profesionalism, Grigore Cugler nu s-a socotit merit să se ofere publicului dar, iarăși, văzînd entuziasmul citorva prieteni care i-au cetit pe *Apunake* cu multă plăcere, nu se dă în lături de-a produce aceeași plăcere și altora...” (P. Comarnescu, “*Vremea*” publică “*Apunake*” de Gr. Cugler, în *Vremea*, nr. 299, 6 aug. 1933, p. 7).

S-a întîmplat însă ca literatura lui, absurdă și programatic antirealistă, “o lucrare de pură fantezie, în care ghidușii amintind pe Anton Pann se alătură de implicații mai triste și mai adînci, apropiate de umorul englezesc” (am citat tot din Petru Comarnescu), să capete – în vremurile ocupației comuniste și ale realismului idilic obligatoriu – valori morale nebănuite și desigur neintenționate, aceste texte devenind simbolul unei opoziții care nu se putea exprima acum pe alte căi, și deci al independenței absolute de spirit; iar eroul său preferat, prototipul insului rătăcit în această lume de automatisme, cu al cărui nume va fi identificat treptat, adică Apunake, ajunge preferatul tuturor spiritelor disidente și refractare uniformizării. Paul Goma povestește (eu iau informația din articolul lui Horia Stamatu, *Grigore Cugler – Apunake*, din revista *Apoziția*, publicată la München de George Ciorănescu și Ion Dumitru, nr. 2, 1974, p. 68) că în anii cincizeci, aflat în Bărăgan cu domiciliu obligatoriu, a întîlnit un alt deportat, fost ofițer de marină, care era îndrăgostit de literatura lui Apunake și care

umbla întotdeauna la el cu un volum ferfenițit dintr-o apariție policopiată din 1946 purtînd titlul semnificativ *Afară de unu' singur*, volum pe care îl pomenește și Mircea Popa în prefața lui, dar pe care nu l-a găsit nicăieri și deci nu l-a putut folosi în ediția citată, cum nu l-a găsit pînă acum nimeni ca să ne poată revela conținutul acestuia. “Comandorul – citez din nou din textul lui Horia Stamatu care se molipsește aici de la stilul lui Cugler – ca orice român care mai știa că e român, nemaivînd nici un simbol eficient pentru a strînge rîndurile, a strîns un cerc, cum povestește Goma, ai cărui membri au sfîrșit prin a învăța pe dinafară năzdrăvaniile din cartea lui Grigore Cugler. Acest *Afară de unu' singur* premerge în timp *Rhinoceros* al lui Eugen Ionescu, iar acesta premerge pe Apunake în sensul că se simțise de «unu-singur» înainte de a constata că toți românii au rămas de «unu-singur». Astfel, Apunake a fost mai întîi un adevărat cuvînt de ordine al rezistenței față de înjosirile unui regim de ocupație militară și spirituală și cîrticica lui Grigore Cugler se arată a fi fost o primă operă clandestină... Țara se organiza după metoda lui Urmuz...”

Editorul din 1996 știe că, în afara celor două volume pe care le utilizează (*Apunake și alte fenomene*, din 1934, și *Vi-l prezint pe Țeava*, volum postum, apărut în 1975 la Madrid, în îngrijirea lui Șt. Baciu) și a citorva texte aparute în revista *Mele*, celebră revistă de poezie pu-

dintre care primul este într-adevăr urmuzian: “Prudența este mama lui Georgică și a Steluței, doi copilași drăguți, de sex opus, însă nu incompatibil... Tot ce fac, fac pe din două: Georgică jumătate, Steluța jumătate. Cînd Georgică cade, Steluța se lovește; cînd Georgică mîncă prune, Steluța scuipă simburii; cînd se joacă cu pisica, Georgică o trage, și Steluța de coadă. În ziua în care au fost înțarțați, Georgică a tras cu tibișirul o linie verticală și Steluța una orizontală, punînd astfel cruce primului capitol al existenței lor”. Sau, mai departe: “Discreția Prudenței în timpul sarcinei a rămas proverbială și nu poate fi comparată decît cu sarcina discreției în timpul prudenței. Nici tatăl copiilor nu și-a dat seama că o să fie mamă, decît cînd devenise tată...” etc. Numai pe alocuri scenariul ludic lasă să se întrevadă și o foarte adîncă oboseală în fața spectacolului uman și atunci parodia limbajului care se autogenerază abia mai acoperă descumpănirea sau chiar deznădejdea: “Ura este apoteoza sentimentelor omenești. Sub semnul ei se deapănă viața întregii lumi. Ea este echivalentul, în limbaj universal, al noțiunilor de bunăvoință, solidaritate și entuziasm. Ura este mai tare decît cea mai tare convingere, mai adîncă decît orice crez. Frăția dintre oameni se măsoară prin ura dintre oameni. Sub imboldul ei, orice sacrificiu, chiar jertfa de sine devine o adevărată fericire. URA! Strigă omenirea la intervale regulate și se aruncă în prăpastie, cu ochii legați”. Al doilea

portret se referă la categoria neglijată - zice autorul - a ghicitoarelor, care au totdeauna dreptate cînd prevestesc catastrofe (“Palide muze, icoane de fum, prezicerile lor nu dau greș niciodată: mereu moare cîte cineva”), iar al treilea este profilul lui Ramon căruia i se spune “pianistul” pentru că “locuiește într-o ladă veche de pian”. Între absurdul care acoperă imposibilitatea inserției individului într-un univers tot atît de absurd în relații pe cît este în limbaj, și jocul pur al dereglării mecanismelor, aceste texte nu ies prea mult din posteritatea lui Urmuz.

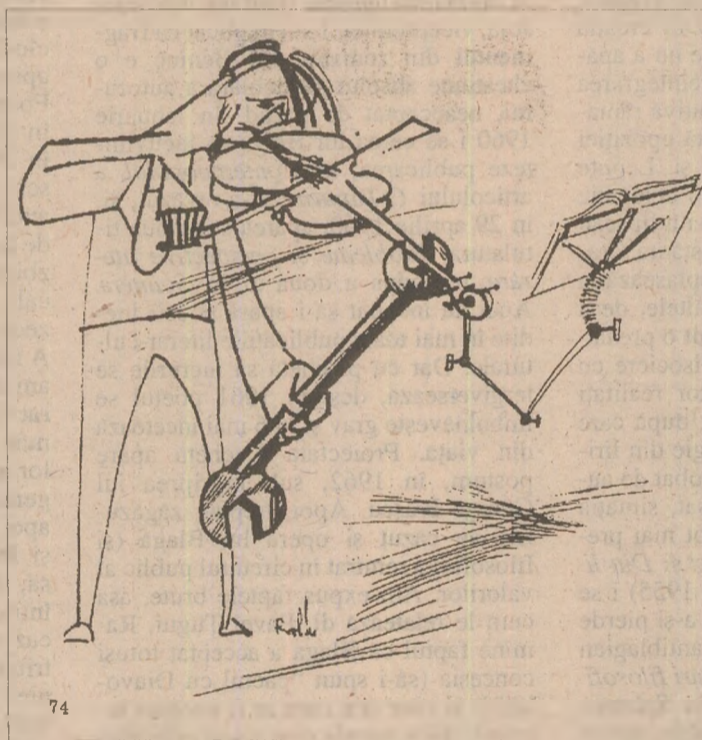
În aceeași descendență iconostabilă se plasează și *Coropișnița* (*Gryllotalpa vulgaris*), semnată Grigore Cugler-Apunake, publicată în caietul următor din *Destin*, nr. 21-23, apărut însă abia în 1971. Mai bine articulat ca structură deviantă, aberantă la nivelul general al discursului ale

cărui reguli elementare le contrazice cu metodă, textul începe abrupt cu o falsă adversativă, destinată să îl plaseze fără echivoc sub semnul incoerenței, adică al absurdului, împreună cu tot ceea ce urmează: “Dar faptul cel mai îmbucurător este după părerea mea, este că...” etc. Bineînțeles, în acest text nu este vorba de coropișnițe decît la început, pînă cînd autorul intră în “materia” propriu-zisă, vorbind de noțiunile impuse de școală și adesea inutile: “Dar tot ceea ce învățăm, de voie-de nevoie, în decursul unei vieți întregi, toate cunoștințele și în-

demnarea ce acumulăm, valorează foarte puțin în comparație cu un talent innăscut. Cînd cineva se naște cu stea în frunte, nu-i mai trebuie nimic decît noroc, îndrăzneală, sănătate, proptele serioase și gologani, așa să-mi ajute Dumnezeu. Intrînd aceste condiții, omul de talent se ridică deasupra gloatei anonime prin însăși forța lucrurilor, trăiește și, cînd moare, devine nemuritor...” Toate referirile la coropișnițe din text (trebuie remarcat în paranteză că numele științific al insectei este corect, dar nici el nu are nimic a face cu textul în sine), puține la număr, sînt făcute numai în punctele nodale ale discursului, în articulațiile lui retorice, ca o accentuare a caracterului lor formal și în virtutea aceleiași automatism parodiat și la nivel sintactic: ele nu sînt invocate adică decît pentru a sublinia absența discursului real despre coropișnițe: “Nu pot termina acest studiu privitor la coropișnițe fără a adăuga cîteva cuvinte despre un gen de talent...” spune autorul, trăgînd astfel de minecă pe cititorul care, purtat pe valul molcom al unor înlanțuri aparent logice, nu observase alunecarea în afara subiectului.

DOUĂ texte postume, puțin diferite, apar apoi în caietele *Ethos*, publicate la Paris de Ioan Cușă și Virgil Ierunca (vol. 2, 1975): *Un om ca toți oamenii*, titlu care ar putea fi o replică ironică la acela al romanului lui Camil Petrescu *Un om între oameni*, care i-a adus multe satisfacții materiale, și *Cronica*. Primul, care începe cu un motto destinat și el să anunțe tonalitatea și mecanica repetitivă a discursului (“Dacă mi-ar fi dat să-ncep viața din nou, aș căuta să fac aceleași greșeli... pentru a putea – odată ajuns la vîrsta mea de acum – să doresc să pot începe viața din nou”) și care conține destule din procedeele clasice ale deraierii de tip urmuzian, produce și surpriza de a găzdui o referință la autorul însuși și la motivațiile sale. Inserată într-un text discontinuu, fragmentat de asteriscuri care pot sugera caracterul nedefinitiv al elaborării, mărturisirea e de natură să pună cel puțin teoretic într-o altă lumină amatorismul total al autorului: “Acum, cînd mă așez la scris, cu degetul muțat în țipirig, ca să descriu o zi din viața unui om ca toți oamenii, simt datoră de a cere iertare bătrînilor de toate vîrstele că pentru ei nu scriu nimic. Eu scriu numai pentru tinerii de toate vîrstele... Ideile mele le port pe sub piele. Ce cred eu că e bine, îmi curge prin vine...” etc. Chiar dacă și această confesiune e parodică (deși nu e sigur că este), intervenția autoreferențialului și a sentimentalului (“nu șovăiesc nici o clipă să iau apărarea inimii în lupta inegală dintre inimă și multe altele”) într-un tip de texte care părea să fie doar o dezvoltare logică a unor mecanisme ale limbajului aruncă asupra autorului și a interpretării de pînă acum a operei sale un anumit dubiu. Coroborat cu faptul că autorul lucrează permanent asupra textului său (neștiind că *Apunake* a apărut întîi în *Vremea*, în 1933, și apoi în volum editorul din 1996 nu observă modificările destul de importante), această dublare a discursului parodic cu unul subtextual, de natură sentimentală (morală deci) îl apropie mai mult de Caragiale decît de Urmuz. Dar pentru a putea discuta toate acestea, vor trebui într-adevăr găsite toate textele sale și republicate, odată cu corespondența lui Gr. Cugler, din care nu se poate să nu fi rămas unele urme. Cine le are, ar trebui să ni le semnaleze.

Mircea Anghelescu

Ilustrație de Radu Anton Maier din revista *Apoziția* (München) la versurile lui Gr. Cugler:

Eu scriu pe-ogînda veche din putredul hotel
C-un deget ca de cridă și-un virf de ros creion,
Cînd prin Perù trec berzii cu doamne fără țel,
Dar Apunake zboară peste Giron Capon.

blicată la Honolulu de același Ștefan Baciu, mai există și alte proze ale lui Gr. Cugler apărute în reviste ale exilului românesc, dar nu le-a putut vedea și utiliza. Cîteva dintre aceste texte se găsesc în revista *Destin*, publicată la Madrid de o grupare din care fac parte, printre alții, Mihai Cismărescu, A. Răuță, Horia Stamatu, Oct. Vuia și pe care o conduce în chip de director George Uscătescu, una dintre personalitățile exilului românesc din Spania cu mai mare audiență în lumea oficială. În caietul nr. 19-20 al acestei reviste, apărut în 1969, Gr. Cugler publică un grupaj de trei “portrete în vînt”,

CHESTIUNEA EPISTEMOLOGICĂ

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

O ÎNTREBARE din cele pe care autorii acestei cărți nu aveau cum să le ocolească apare formulată de Stéphane Courtois cu toată franchețea: "este oare istoricul abilitat să folosească, în caracterizarea și interpretarea faptelor, noțiunile de «crimă împotriva umanității» și de «genocid» care țin, am văzut, de domeniul juridic?" Și autointerogarea continuă astfel: "Aceste noțiuni nu sînt oare prea dependente de imperati-vele conjuncturale - condamnarea nazismului la Nürnberg - pentru a putea fi integrate într-o reflecție istorică vizînd să stabilească o analiză pertinentă pe teren mediu? Pe de altă parte, aceste noțiuni nu sînt oare prea încărcate de «valori» susceptibile să falsifice obiectivitatea analizei istorice?"

Răspunsul vine la fel de franc, în cascadă: "În privința primului punct, istoria a arătat că masacrul în masă practicat de state sau partide-state, nu este o exclusivitate nazistă. Bosnia, Rwanda dovedesc că aceste practici continuă și că ele constituie, fără îndoială, una din caracteristicile principale ale acestui secol." Cit privește par-ța a doua a întrebării, Courtois își începe răspunsul prin a preveni că nu este vorba de o reîntoarcere la concepțiile istorice ale secolului trecut, "cînd istoricul încerca mai mult să judece decît să înțeleagă." Cu toate acestea își continuă ideea autorul, "în fața imenselor tragedii umane, direct promovate de anumite concepții ideologice și politice, istoricul poate oare abandona orice principiu de referință la o concepție umanistă - legată de civilizația noastră iudeo-cristiană și de cultura noastră democratică -, de exemplu, respectul față de

persoana umană?" Încă o dată răspunsul este lipsit de echivoc, invocîndu-se numărul și calitatea precedentelor acestui demers: "Un mare număr de istorici renumiți nu ezită să folosească expresia «crimă împotriva umanității» pentru a califica crimele naziste, cum sînt Jean-Pierre Azema în articolul despre Auschwitz sau Pierre Vidal-Naquet cu privire la procesul Touvier. Ni se pare deci că nu este ilegal să folosim aceste noțiuni pentru a caracteriza anumite crime comise în timpul regimurilor comuniste." Or, tocmai această lipsă de echivoc în chestiunea epistemologică a iritat și continuă să o facă. Aripa stahanovist-fundamentalistă a stîngii europene, cu "celulele ei de partid" bine dezvoltate și în România, nu se simte, nu se mai simte chiar în largul ei. Nici nu are cum, atîta vreme cît procesul moral al comunismului va fi, totuși, declanșat. Largul va începe să se apropie de mal, chiar dacă la început aproape imperceptibil, și, cum altfel? frînghia este de vină.

Nervozitatea mai are o explicație. Și nu una oarecare - chestiunea complicității. În urmă cu aproape cincisprezece ani scriam că amoralitatea nu este nimic altceva decît anticamera imoralității. Lectura acestei cărți (dar nu numai acest demers) îmi spune că nu m-am înșelat. Se poate continua cu gluma nesărută de a opune genocidului de clasă genocidul de rasă, se poate continua chiar cu ierarhizarea elementelor în perimetrul logicii genocidare; și se poate practica, încă, distincția între logica verbelor tranzitive și a celor intransitive chiar și acolo unde asemenea disjunții devin imorale. Dar toate aceste jocuri de societate încep să coste, rîvna de a

păstra monopoluri de un fel ori altul devine contraproductivă, sprijinul (chiar și cel financiar) se poate subția etc. Naivitatea (doar ea?) mă împinge să cred că Abraham Lincoln avea dreptate crezînd că: "O vreme, poți păcăli pe toată lumea; pe unii îi poți păcăli chiar tot timpul. Dar nu poți păcăli pe toată lumea, chiar tot timpul."

Deseori, sentimentul complicității pare a fi mai apăsător chiar decît vinovăția directă. A nu fi făcut nimic vîzînd cum este apăsător trăgaciul, ba, mai mult, a fi acceptat ori chiar inițiat justificarea crimei, devine, pînă la urmă, o povară greu de purtat. Nu cred că există răspunsuri ușoare la întrebările cvasiretorice ale lui Courtois: "Atenția excepțională acordată crimelor hitleriste este perfect justificată. Ea răspunde voinței supraviețuitorilor de a mărțurisi, de a încerca să înțeleagă, și voinței autorităților morale și politice de a confirma valorile democratice. Dar de ce acest slab ecou, în opinia publică, privind mărțuriile crimelor comuniste? De ce această tăcere academică privind catastrofa comunistă care a inclus timp de optzeci de ani aproape un sfert din speța umană de pe patru continente? De ce această incapacitate de a plasa în centrul analizei comunismului un factor atît de esențial cum este crima, crima de masă, crima sistematică, crima împotriva umanității? Ne aflăm în fața unei imposibilități de a înțelege? Nu este mai degrabă un refuz deliberat de a ști, de o teamă de a înțelege?"

Evident că este vorba de un refuz, și încă de unul sistematic, conceptualizat și practicat, mai ales în lumea academică occidentală (într-o măsură semnificativă de stînga) cu un anume ștaif doctrinar. Într-o

asemenea lume, o întrebare a lui Courtois nu poate stîrni decît zimbete condescendente. S-o reproducem și să vedem dacă există cu adevărat, vreun motiv de zîmbit: "În timp ce numele lui Himmler sau Eichman sînt cunoscute în lumea întregă ca simboluri ale barbariei contemporane, numele lui Dzerjinski, Iagoda sau Ejev sînt ignorate de cei mai mulți. În privința lui Lenin, Mao, Ho Și Min și chair Stalin, ei au avut întotdeauna dreptul la surprinzătoare reverențe. Un organism al statului francez, Loto, a avut chiar inconștiența de a-i asocia pe Stalin și Mao la una din campaniile sale publicitare! Cine ar avea ideea de a-i folosi pe Hitler și Goebbels într-o asemenea operație?"

Democrațiile, chiar și cele de-acum consacrate, nu se sfîesc să folosească dublul standard. Dacă un tribunal parizian găsește de cuviință să-l condamne pe Roger Garaudy pentru "Miturile fondatoare ale politicii israeliene" (pe baza unei legi avînd drept coautor un comunist), pentru că, fără a nega genocidul împotriva evreilor (Holocaustul), s-ar îndoi totuși, cred anumite voci, de importanța lui, mai nimeni nu găsește de cuviință să schițeze un demers asemănător în cazuri precum cel semnalat de Courtois; și, slavă Domnului, asemenea batjocuri există cu nemiluita în ogrăzile atîtor democrații, care mai de care mai originale. De altfel, Stéphane Courtois se află în colimatorul vînturilor de vrăjitoare pentru "similitudini inacceptabile" cu opinii precum cele exprimate de Garaudy. Iată un exemplu:

Stéphane Courtois - "Nu se poate să nu fim șocați de un puternic contrast. Învingătorii din 1945 au plasat legitim crima - în special genocidul evreilor - în centrul condamnării nazismului. Numeroși cercetători din lumea întreagă muncesc de decenii la această problemă. Mii de cărți i-au fost consacrate, zeci de filme, dintre care unele celebre - în registre diferite, Noapte și Ceață, Shoah, Alegea Sofiei sau Lista lui Schindler, Raul Hilbert, pentru a nu-l cita decît pe el, și-a centrat opera majoră pe descrierea detaliată a modalităților de ucideră a evreilor în cel de-al III-lea Reich. Or, asemenea demersuri nu există în privința crimelor comuniste."

Roger Garaudy - "A arăta că ororile naziste nu se reduceau doar la un vast pogrom numai împotriva evreilor, ci că ele au făcut zeci de milioane de morți în lupta împotriva fascismului, înseamnă rasism care incită la discriminare și la ură rasială!" "Cîte filme, precum Paris brule-t-il? arată în ciuda exagerării rolului statelor majore din afară, ridicarea populației Parisului care-și eliberează ea singură orașul și îl capturează pe guvernatorul german Von Choltitz, pentru a-l constrînge să capituleze? Și invers, de cîte ori nu s-au reluat L'Exodus, L'Holocauste, Shoah, și atîtea alte pelicule romanțate care în fiecare săptămînă ne inundă ecranele cu imaginile lor smiorcâte? Ca și cum suferința sacrificială a unora nu suportă comparație cu suferința tuturor celorlalți și cu luptele lor eroice."

Dacă lamentabilul "imaginile lor smiorcâte" al lui Garaudy destramă orice mit al similitudinilor de poziție între coautorul "Cărții negre a comunismului" și autorul "miturilor fondatoare ale politicii israeliene", chestiunea de fond, comună demersurilor celor doi, rămîne - practica dublului standard. Cum, deocamdată, rămîne și întrebarea privind posibila reacție a stîngii stahanovist-fundamentaliste dacă un autor al unui film despre crimele comunismului ar fi dovedit aplombul lui Claude Lazman, care, în Libération, 25 aprilie 1985 (ap. Roger Garaudy) afirma despre realizarea lui "Shoah": "Trebuia făcut acest film din nimic, fără documente din arhive, inventînd totul!"

CUVINTE RECENTE

A APĂRUT, la sfîrșitul anului trecut, ediția a doua a Dicționarului de cuvinte recente (DCR) de Florica Dimi-trescu (București, Editura Logos, 1997). În realitate, nu este vorba de o simplă reeditare: față de prima versiune, din 1982, inventarul de cuvinte și sensuri al dicționarului e considerabil sporit (cu peste 50%). Prin cantitatea de informație extrem de mare pe care o cuprinde și prin maxima acuratețe științifică a redactării, apariția acestui dicționar - care oferă informații gramaticală, indicații de registru stilistic, definiții, citate cu sursa exactă, atestări în alte dicționare și în studii de specialitate, explicații etimologice detaliate - reprezintă un adevărat eveniment pentru lingvistica românească. Pentru limba română, DCR e singurul dicționar de acest tip, care își propune să surprindă evoluțiile lexicale cele mai noi, alegîndu-și ca principală sursă de atestări limbajul presei - recunoscut pentru inovațiile sale frecvente și cu șanse mari de răspîndire. Un astfel de dicționar își asumă și inevitabile riscuri: materialul său e cel mai expus criticilor, ca orice fapt de istorie contemporană, nevalidată de timp. Unii cititori vor putea avea obiecții atît în privința anumitor prezențe (judecate ca formații ocazionale, efemere), cît și remarcînd diverse absențe. De fapt, dicționarele de cuvinte noi sau recente acutizează tensiunea, curentă în lexicografia modernă, dintre două tipuri de destinatari ipotetici (publicul larg pe de o parte, lingvistul pe de alta) și dintre interesele lor - uneori divergente. Cititorul obișnuit caută în dicționar mai ales definițiile cuvintelor care îi sînt total sau parțial necunoscute; poate fi interesat și de recomandările ortografice, sau de explicațiile etimologice. Din punctul său de vedere, formațiile transparente - compusele sau derivatele al căror sens e imediat sesizabil de orice vorbitor care cunoaște elementele de pornire - sînt însă inutile; el nu va deschide, probabil, dicționarul pentru a căuta cuvinte precum femeie-pilot, reporter-prozator, a se autodefîni, miniexpoziție, barmanită etc. Pentru lingvist, și asemenea înregistrări pot fi semnificative, pentru că ilustrează tendințele limbii la un moment dat, productivitatea unor tipare de compunere sau a unor sufixe și prefixe. Specialiștii vor fi mai reticenti - uneori - față de elementele străine "citate", neadaptate limbii române; vor discuta în ce măsură cuvinte ca autoband, broccoli, chairman, check-up, contras, feeling, fellow, gelato, N'drangheta își au locul într-un dicționar al limbii române. Or, în măsura în care e vorba de cuvinte la modă, folosite de mai multe ori mai ales în presă, sînt mari șanse ca tocmai pe acestea să le caute cititorul obișnuit, care nu are la dispoziție o întregă serie de dicționare străine; în plus, e de presupus că unele vor sfîrși chiar prin a se fixa în limbă. De altfel, DCR servește și unui inevitabil traseu științific: cum obiceiul e ca dicționarele ge-

nerale să se inspire din alte dicționare, nu din oralitate, înregistrarea în DCR acordă unor cuvinte mai noi dreptul la recunoașterea "oficială", etapă necesară pentru a fi ulterior acceptate în DEX sau DLR. Știută fiind mult prea lentă înprospătare a dicționarelor noastre generale, o asemenea contribuție e foarte importantă. Dicționarul de cuvinte recente acoperă o perioadă destul de mare (1960-1997) și relativ eterogenă, pentru că include atît ultimele decenii ale presei în limbă de lemn, cît și limbajul mai viu și mai variat de după 1989; aria sa se întinde cu adevărat pînă în prezent, cuprinzînd chiar citate și trimiteri din 1997. Datorită datărilor sale, se poate reconstitui o imagine diferențiată a cel puțin două faze recente din evoluția limbii române. Pentru prima e caracteristică abundența termenilor științifici și tehnici, foarte mulți reprezentînd compuse și derivate culte, adesea prețioase, artificiale (șarjînd puțin, am alege ca emblematice formele actor-director-animato, aeronavorachetomodel, angiomicrocineematografie). A doua fază, de mare diversitate, reflectă explozia lingvistică de după 1989, manifestată într-o prezență mai puternică a limbajului familiar și argotic - DCR înregistrează a aburi, alba-neagra, avicultor, băută, a cînta, a desclița, fazan, marfă, matol, măciucă, nașpa, șmen (cu familia lexicală), știucă, țeapă etc. - și în repartizarea mai echilibrată a neologismelor între sferele informaticii (a accesa, CD-Rom, dischetă, E-mail, hard-disk, home-computer, imprimantă, internet, PC), comerțului și finanțelor (broker, dealer, card), politicii - dar și ale modei, bucătăriei, divertismentului etc. Compusele aproape dispar (cele nou introduse față de ediția anterioară au în cea mai mare parte atestări de dinainte de 1989); numeroase sînt însă împrumuturile (desigur, din engleză), derivatele și - sintagmale cu sens specific (avocatul poporului, carte de credit, lumină verde, lup tînăr, planificare familială). Apar în scris elemente ale limbajului supuse înainte cenzurii: strict politice - aparatic, anticomunist, ceausism, cortina de fier, culturnic, gulag, nomenclaturist, securist - sau politic-moraliste - bisexual, gay, homo, SIDA. Inventarul dicționarului permite și o reconstituire lingvistică a ultimului deceniu - sub aspectul istoriei și al politicii interne (consens, cotrocenizare, criptocomunism, dosariadă, emanație, fesunist, mineriadă, om de bine), sau sub cel al vieții cotidiene, cu contrastele ei între marginali (aurolac, boschetar) și noile divertismente și comodități (bingo, celular, telenovela). O parte dintre termeni sînt semne ale globalizării: bioetică, clon (cu bogata sa familie lexicală), euro etc. DCR constituie un reper esențial pentru lexicograf și lexicolog, ca de altfel pentru orice cercetător al limbii contemporane; e evident că nu se poate vorbi de limba română de azi, ignorîndu-l.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

VINTILĂ HORIA

I MEDIAT după Revoluție, m-am gândit să scot la Iași o revistă de cultură, care să recupereze opera exilului românesc, să-i actualizeze valorile, să pună în circulație nume interzise. Proiectul nu s-a realizat (nu am reușit să găsec un sponsor generos). Am reușit însă să schitez un program de revistă, să fixez teme, lista cu colaboratori, să obțin de la unii texte foarte valoroase. Printre cei dinți scriitori români din exil, pe care i-am solicitat să colaboreze, să se pronunțe asupra Revoluției din Decembrie 1989, asupra viitorului României în Europa, a fost Vintilă Horia. Mi-a răspuns la scrisori, mi-a trimis cărți, reviste, s-a confesat cu o mare sinceritate, fără să ne cunoaștem direct. Autorul celebrului roman *Dumnezeu s-a născut în exil*, nu-și ascundea dorința de a se întoarce acasă, de a scrie din nou în limba română, de a fi prezent în librăriile românești. Moartea absurdă nu i-a mai îngăduit să fie acasă.

Textele de față definesc o conștiință, un spirit de o mare frumusețe morală, un exilat care a ars cu ardore pentru țară, pentru valorile ei.

Zaharia Sângeorzan

VINTILA HORIA

Villalba, 5/III/90

Dsalo. Dlui
Prof. Zaharia SANGEORZAN
IASI

Stimate Doamnă Profesor,

Am primit azi dimineața scrisoarea Dv. din 20 Februarie, cât și cele două exemplare din *TIMPUL*. M-am bucurat din fundul sufletului. V-aș ruga să-mi trimiteți regulat revista, al cărui abonament l'as plăti, dacă nu se poate altfel, cu o colaborare. Simt nevoia organică de a mă ocupa zilnic în limba română cea de toate zilele și citesc cu nesat toate publicațiile care-mi vin din țară și care mi se par extraordinar de bine scrise. Visul meu e să scriu în românește viitorul meu roman, după o vizită acasă. După atata timp de așteptare; nici nu-mi vine să cred. Eminescu a fost înadădată cu noi. Eram sigur că libertatea se va întoarce în anul sărbătoririi în Iunie, anul trecut, am încheiat cu aceste cuvinte cuvântarea mea închinată la congresului Eminescu pe care Fundația Română de la Madrid, și alte organizații culturale românești din exil, l-au organizat acolo: "Ne vom întoarce acasă cu Eminescu de mână!" Și așa a fost.

Nu știu ce cărți să vă trimit și în ce limbă. Aproape toate romanele mele au fost scrise în franceză, aproape toate eseurile în spaniolă. Cartile mele principale ar fi:
Dieu est né en exil
Le chevalier de la résignation
Persécutez Boèce (care formează trilogia exilului);
Les impossibles
La septième lettre (romanul lui Platon)
Une femme pour l'apocalypse

Une femme pour l'Apocalypse

Le voyage à San Marcos (toate acestea sunt romane) plus:

Journal d'un paysan du Danube și un eseu despre *Papinr*, anul acesta va apare la Paris *La clef des crépuscules*, tot un roman, cât și un eseu despre simbolul crucii; în spaniolă, printre altele:

Consideraciones sobre un tiempo peor, eseuri

Introducción a la literatura del siglo XX (a doua ediție a acestei cărți a apărut de curând la Santiago, în Chile)

Los derechos humanos y la novela del siglo XX.

cât și romanul *Un sepulcro en el cielo*. Acest roman, în traducere, în românește de Mihai Cantunari, și un fragment din el a apărut mi se pare în "România literară". *Dumnezeu s-a născut în exil* apare la *Cartea Românească*, sper că în curând.

Pentru o bună cunoaștere a operei mele ar trebui să citiți teza de doctorat a profesoarei Monica Nedelcu, de la Universitatea din Madrid, susținută acum doi ani și răsplătită cu *magna cum laudae*. Îi voi spune să v-o trimită. Știți însă spaniola? V-aș putea, de asemeni, să vă trimit un curriculum.

Cum de comunismul n-a sugrumat toate semnele de viață din România? Cum de au putut rezista sufletele la o asemenea presiune genocidă? Vă citesc revista și mi se pare un miracol. E atât de bine și de clar și de omenesc scrisă încât îmi dau seama că, într-adevăr, ceva din adânc a supraviețuit teroarei și că România are dinainte un viitor strălucit, singurul pe care-l merită. Mi-ar face plăcere să contribuie și eu într-un fel la nașterea sau la renașterea lui.

Mă voi gândi la lista de scriitori pe care mi-o cereți. De mari dimensiuni uni-

Le voyage à San Marcos (toate acestea sunt romane; plus Journal d'un paysan du Danube;

anul acesta va apare la Paris "La clef des crépuscules", tot un roman, cât și un eseu despre simbolul crucii;

în spaniola, printre altele:

Consideraciones sobre un tiempo peor, eseuri
Introducción a la literatura del siglo XX (a doua ediție a acestei cărți a apărut de curând la Santiago, Chile)

Los derechos humanos y la novela del siglo XX
cât și romanul UN SEPULCRO EN EL CIELO. Acest roman îl traduce în românește Mihai Cantunari și un fragment din el a apărut mi se pare în "România literară". "Dumnezeu s-a născut în exil" apare la Cartea Românească, sper că în curând.

Pentru o bună cunoaștere a operei mele ar trebui să citiți teza de doctorat a profesoarei Monica Nedelcu, de la Universitatea de la Madrid, susținută acum doi ani și răsplătită cu magna cum laudae. Îi voi spune să v-o trimită. Știți însă spaniola? V-aș putea, de asemeni, să vă trimit un curriculum.

Cum de comunismul n-a sugrumat toate semnele de viață din România? Cum de au putut rezista sufletele la o asemenea presiune genocidă? Vă citesc revista și mi se pare un miracol. E atât de bine și de clar și de omenesc scrisă încât îmi dau seama că, într-adevăr, ceva din adânc a supraviețuit teroarei și că România are dinainte un viitor strălucit, singurul pe care-l merită. Mi-ar face plăcere să contribuie și eu într-un fel la nașterea sau la renașterea lui.

Mă voi gândi la lista de scriitori pe care mi-o cereți. De mari dimensiuni universale nu sunt decât cinci sau șase, pe care desigur îi cunoașteți.
Vineri 9 plec în călătorie, prin Europa și mă întorc pe la 7 sau 8 Aprilie, când sper să găsec aici un semn de speranță se alfa și o călătorie acasă.

versale nu sunt decât cinci sau șase, pe care desigur îi cunoașteți.

Vineri 9 plec în călătorie, prin Europa și mă întorc pe la 7 sau 8 Aprilie, când sper să găsec aici un semn de la Dv. Tot sub semn de speranță se alfa și o călătorie acasă.

Cu prietenie, V. H.

Villalba, 2/IV/90

Stimate Doamnă Sângeorzan,

Am primit cu mare întârziere scrisoarea Dv. din 14 Martie. E adevărat că Lessii (cum spunea bunica mea dinspre mamă, care era din Vaslui) sunt departe, însă, totuși, vă rog să-mi spuneți cât face o scrisoare "expres", de aici acolo, din Cetatea Albă, cum s-ar putea traduce Villalba, la Iași?

Cum era să fie altfel? Într-un anumit fel, nu m-am rupt niciodată, n-am încetat nici o clipă de a rămâne acasă. Însă, de drept, ca să zic așa, am fost un exilat teribil de suferind. N-am izbutit niciodată să asum condiția departării, să fiu fericit sau măcar mulțumit, nici măcar atunci când înțelegeam că multă lume, sute de mii de cetitori în atâtea limbi, făceau din lectura cărților mele o pâine cotidiană. Și, tot din ele, o tehnică de omenie, ceea ce îi apropie atât de mine, cât și de condiția din care facem parte, pentru că în ea ne născusem. E foarte greu, pentru cineva care n-a trăit exilul așa cum l-am trăit eu, să-l înțeleagă, poate că numai cei care au fost exilați în patrie. "Escale în patrie" se autodefinia un poet italian prieten, dedicându-mi mai de mult o carte.

Mulțumiri pentru reviste. Le citesc cu pasiune. Și pentru versuri, care-mi aduc

dinainte imaginea unui poet pe care nu cunosc însă, care, prin mesajul lui, îl simt aproape, pe meridianul aceluiași exil, care, de fapt, așa cum am spus-o de multe ori pe aici, o tehnică a cunoașterii. Ce s-ar fi ales de Dante dacă nu era exilat? Sau din "generația pierdută" amer...
Voi reveni asupra poeziei Dv.

Vă trimit alăturat o poezie pentru *Timpul*. Cu mare plăcere voi colabora la revista pe care aveți intenția să o scoară. Aș vrea să știu dacă mai există la Iași Editura "Junimea", unde marele meu prieten Ovidiu Caledoniu și-a publicat ultimele versuri, *Pasărea de foc*. Dacă editura are distribuție pe țară, atunci poate că să ajunge la un acord cu ea, ca eu să republichez acolo volumul *Jurnal de copilărie* apărut la Paris în 1958, în Editura Fundației Regale Regele Carol I. E un volum numit de 70 de pagini, conținând 24 de poeme. Ar fi ca un omagiu prietenului mort la Paris, înainte de a-l fi putut revedea. Poate că aș scrie pentru această reeditare o scurtă prefață care ar lămurii cum și de ce am scris aceste versuri în câteva zile, cuprind de un fel de spaimă sacră, cu câteva luni înainte de a începe *Dumnezeu s-a născut în exil*.

Vă trimit un pachet de cărți conținând *Dios ha nacido en el exilio*, o ediție de buzunar, în spaniolă, având în vedere că nu mai am nici un exemplar în franceză deși cartea a fost reeditată la Paris cu un an și ceva; *Persécutez Boèce*, ultimă parte din trilogia Exilului; și *Introducción a la literatura del Siglo XX*, a doua ediție apărută de curând la Santiago (Chile); precum și un exemplar din revista "Punto Coma", un număr care-mi e în parte dedicat și care conține date asupra mea. Aș fi foarte bucuroasă să vă trimită u

INEDIT

ricuum complet. Și, mai târziu, și alte. La toamnă apare la Paris un nou roman, *La clef des crépuscules*, și tot așa, în 1991, o reeditare a romanului *Le chevalier de la résignation*, al doilea din *Logie*, precum și un *Journal de la fin de siècle*. Precum și alte cărți sau noi. (Când nabați ortografia? Dispariția apostrofărilor și îmi se par neromânești). Juresc din suflet pentru poezia din *Lista Fundațiilor*, pe care o trimit liat "Doamnei" căreia i-a fost închinată și care trăiește la Londra.

V. H.

4/VI/90

Domnule Sângeorzan, colabora cu plăcere la revista pe care pregătiți. De ce fel de revistă este aceasta? Dacă e o publicație lunară, atunci trimite o nuvelă scrisă în românește și o poezie, împreună cu atâtea altele, în revistă prin exil, care au fost multe. Eu voi publica în jurul lui 15 septembrie, în București, în același timp și la Iași editor, atât *Dumnezeu s-a născut în*

exil, cât și volumul de versuri românești *Viitor petrecut*, amândouă în ediții necenzurate de mari, mă refer la numărul exemplarelor. Așa încât poate că vom putea să ne întâlnim, la București sau la Iași și să vorbim și de planurile Dv. editoriale. Pentru moment nu mai pot accepta propuneri, decât de la 1992 încolo, având în vedere că anul acesta și în cel viitor vor apărea cel puțin cinci cărți de-ale mele în țară și ar fi, cum spun spaniolii "contraproducente" și chiar inflaționistic să invadez librăriile cu atâtea publicații în așa de scurt timp. În principiu, accept cu plăcere propunerea Dv., însă va trebui să discutăm asupra titlului și a datei.

Am primit "Timpul" cu fragmentele din roman. Cred că va trebui să luați legătura cu Editorul român, dacă doriți să mai publicați fragmente din *Dumnezeu s-a născut în exil* pentru că el controlează drepturile mele în România. Este vorba de Editura Europa.

DI. Ion Deaconescu
Brazda lui Novac, bloc N6/III/7,
Craiova

Îmi închipui că publicarea de fragmente va beneficia buna primire a cărții.

Cu cele mai alese sentimente,
V. H.

Dialog epistolar

re este părerea Dv. ceră despre evenimentele recente în România (decembrie 1989)?

În timp ce alte țări asuprite de URSS și de marxism s-au liberat într-un mod mai mult sau mai puțin lung (Polonia aproape 10 ani, Cehoslovacia în doi ani, mania orientală în multe luni), *România s-a eliberat într-o clipă*. Liberarea a fost deci traumatică, ceea ce explică sâncurs, cruzimea represiunii, ilegitimitatea puterii, cel puțin înainte de alegeri, și instabilitatea unei înfiripări politice și ideologice. Vor trece luni, dacă nu ani, pentru schimbarea să se producă în mod real și efectiv. Ne-am liberat de greutatea cea insuportabilă, care era aceea a lui Ceaușescu și a partidului, însă alte greutăți mai subtile și mai profunde, ne stau în spinare și unele chiar în fundul sufletului.

șanse de viitor are România în Europa de azi?

Șansele sunt multe, pentru că România a ieșit dintotdeauna parte din Europa. Naționalismul a fost despărțită de ea. E de așteptat să privim la tineretul ei admirabil și vitalitatea sufletească a scriitorilor și a artiștilor, ca să ne dăm seama cât de mult s-a dezvoltat în Europa, azi ca și întotdeauna și în prietenie cu prietenii și vecinii noștri. Sunt de curând în Europa, de două sute de ani, cei din est, de numai o mie de ani

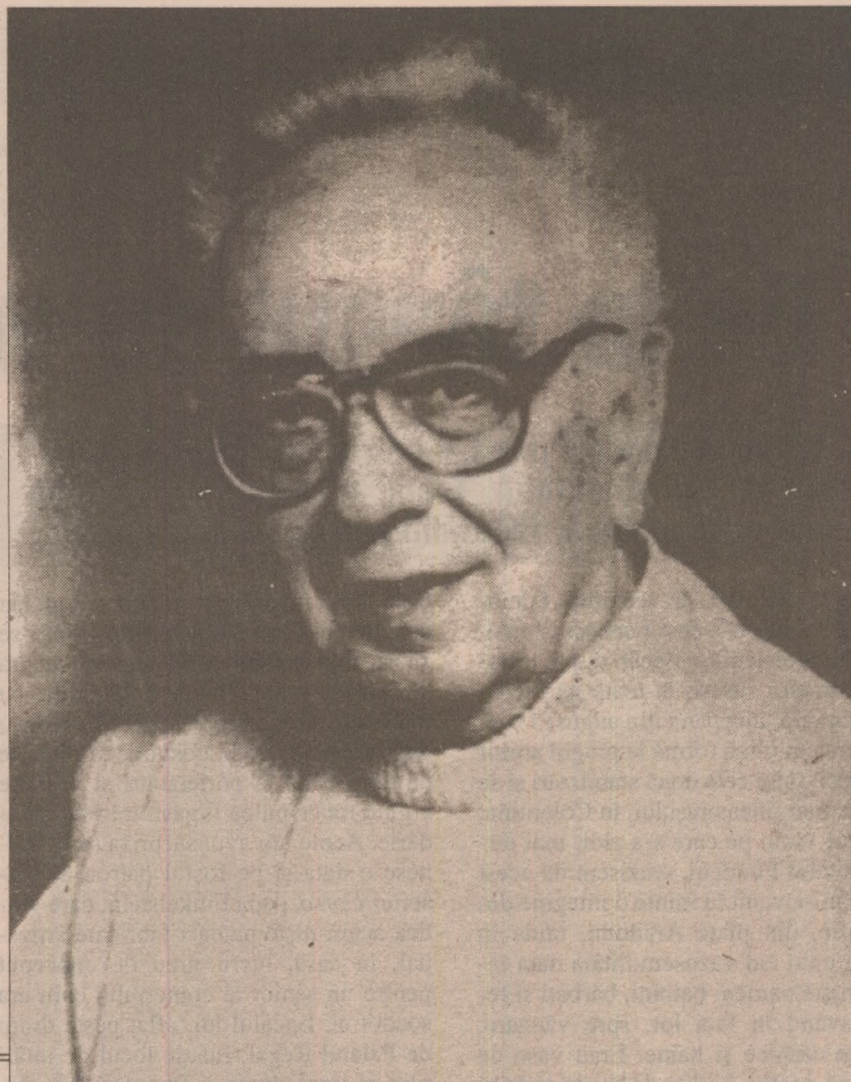
ceilalți, în timp ce noi de multe milenii, facem parte din temeliile fără timp ale acestei patrii continentale care, într-un fel, ne poartă numele. Am putea vorbi, mai corect, de șansele Europei în reintâlnirea cu noi, decât de șansele noastre în Europa.

Ce rol acordați tineretului din România în momentul de față?

Tineretul este acel *doi la sută* de care vorbea Ernst Jünger în *Der Waldgänger*, care salvează întotdeauna un popor în momentele de asuprire. Pentru noi cred că poate fi vorba de un zece la sută necontaminat. Masa de oameni care a fost schimonosită de marxism și de partid, de regimul de tiranie și de teroare de la noi, se va reasorbi cu anii, așa cum au fost reasorbite la noi, pe vremuri, masele de barbari asimilați. Tineretul, împreună cu intelectualii, nu toți, dar mulți dintre ei, vor juca rolul acelor sate privilegiate, nuclele de românism, care au convertit barbarii la civilizația carpatină. Cred cu tot sufletul, deci, nu numai în mod rațional, că acest tineret ne va salva, păstrându-se astfel intactă Ființa.

Considerați că la ora actuală, cultura românească se va sincroniza cu spiritul european? În ce sens?

Nu are de ce să se sincronizeze, pentru că niciodată nu s-a desincronizat, doar, poate, la o dispărută suprafață realist socialistă (1990).

LA 4 APRILIE 1992, agențiile de presă ne-au adus vestea încetării din viață a unui dintre cei mai importanți și respectați scriitori români din exil: Vintilă Horia (născut la 18 decembrie 1915, în Segarcea, județul Dolj). Opera sa era – și încă este – insuficient cunoscută de publicul din România. Timp de patruzeci și cinci de ani, cât a durat regimul comunist, nimeni n-a avut dreptul s-o traducă, s-o tipărească și nici măcar să o menționeze. Vintilă Horia a fost toată viața un anticomunist convins, intratabil. Drept urmare, recurgând la o metodă primitivă, dar eficientă, guvernarea comunistă i-a atribuit un trecut de legionar și i-au trecut numele pe o listă neagră.

Comuniștii din toată lumea seamănă. În 1960, când lui Vintilă Horia i s-a conferit – de fapt, când s-a hotărât să se confere – prestigiosul Premiul Goncourt pentru romanul *Dieu est né en exil*, ziarul Partidului Comunist francez, *L'Humanité*, a declanșat și susținut o campanie furibundă împotriva scriitorului român, determinându-l, în cele din urmă, să nu mai ia parte la ceremonia de decernare a premiului. Acuzajă? Aceeași: legionarism.

După trecerea multor ani de la această tristă întâmplare, privind în urmă fără mânie, Vintilă Horia a făcut o mărturisire clarificatoare chiar în paginile *României literare* – din 19 septembrie 1991 –, într-un interviu acordat Angelei Martin: "Am fost, încă de pe timpul studenției, deci de pe timpul când am început să colaborez la *Gândirea*, un naționalist, crescut în spiritul dreptei tradiționale franceze (mă refer la Daudet, Bainville, Maurras), dar și în entuziasmele pe care le provocau pe atunci între noi victoriile naționalilor spanioli împotriva comunismului stalinist. Orwell a trecut atunci prin Spania și a știut să aleagă, întocmai ca și noi. (...) Având în vedere că directorul *Gândirii*, Nichifor Crainic, era foarte antilegionar, mare parte din noi n-am mers niciodată la acea mișcare. (...) Cine vrea să mă creadă, bine, cine nu – să-i fie de bine. Creștin fiind, nu dușmănesc pe nimeni, nici pe cei care susțin că am fost legionar".

Biografia lui Vintilă Horia seamănă, din punct de vedere epic, cu aceea a unui picaro, iar din punct de vedere spiritual, cu aceea a unui ascet. Este greu de înțeles cum a reușit un român, care a trecut prin lagărele germane și a peregrinat apoi prin Italia și Argentina, pentru a se stabili în cele din urmă în Spania, la Madrid (iar la bătrânețe într-un sat de munte situat la patruzeci de kilometri de Madrid, Villalba), și care a mai și practicat profesii diverse, unele fără legătură cu literatura, să scrie o operă senină, nu lipsită de dramatism, dar senină, de care și Titu Maiorescu ar fi fost încântat. Cine citește cărțile lui Vintilă Horia și nu-i cunoaște viața poate să creadă că scriitorul a trăit, de la naștere și până la moarte, în același oraș și că a stat zece ore pe zi închis în bibliotecă, asemenea lui Kant.

De altfel, Vintilă Horia însuși, în confesiunile sale, nu face caz de existența aventuroasă de care a avut parte. Pentru el, adevărata aventură existențială o constituie adaptarea dramatică la noi forme de cultură, adaptare impusă de exil. *Dumnezeu s-a născut în exil*, roman istoric, parabolic, religios, dar și autobiografic, este într-un fel documentul acestei experiențe cu urmări ireversibile.

Nostalgia pentru străvechea civilizație dacică (reconstituită de Vintilă Horia în mai multe cărți ale sale cu ajutorul scrierilor lui Vasile Pârvan) și admirația față de ficțiunea "spațiului mioritic" (așa cum a fost definit de Lucian Blaga) obturează uneori spiritul critic al scriitorului. Este prețel – considerabil – pe care el îl plătește pentru sentimentalismul său naționalist. Totuși, trebuie menționat faptul că niciodată în opera lui apologia stilului de viață românesc – de fapt, a unui ipotetic stil de viață românesc – nu se transformă în simplă retorică patriotardă. Exagerările lui Vintilă Horia sunt exagerările unui poet.

*

POEZIE. *Procesiuni*, 1937 • *Cartea cu duhuri*, 1939 • *Cartea omului singur*, 1941 • *A murit un sfânt*, 1951 • *Jurnal de copilărie*, 1958 • *Viitor petrecut*, 1976.

PROZĂ. *Acolo și stelele ard*, 1942 • *Dieu est né en exil*, 1960 • *Le chevalier de la résignation*, 1961 • *Les impossibles*, 1962 • *La septième lettre*, 1964 • *Journal d'un paysan du Danube*, 1966, *Une femme pour l'Apocalypse*, 1968, *El hombre de las nieblas*, 1971, *Marta, o la segunda guerra*, 1982 • *Persécutez Boece!*, 1983 • *Un sepulcro en el cielo*, 1987 • *Le voyage à San Marcos*, 1988 • *La clef des crépuscules*, 1990.

STUDII ȘI ESEURI. *Presencia del mito*, 1956 • *Poesia y libertad*, 1959 • *Espana y otros mundos*, 1970 • *Mester de novelista*, 1972 • *Introducción a la literatura del siglo XX*, 1976 • *Consideraciones sobre mundo peor*, 1978 • *Literatura y disidencia*, 1980 • *Los derechos humanos, la novela del siglo XX*, 1981 • *Mai bine mort, decât comunist*, 1990. (Al. Șt.)

De la târgul de vechituri la Institutul

G. Călinescu om cu noroc și patron de curte. • Rolul nedorit de exeget al lui A. Toma. • Comori îngropate în ziduri și un milionar făcut din presă. • Coincidențe.

TÂRGUL de vechituri, talciocul, n-a fost cunoscut bucu-reștenilor decât după instalarea trupelor rusești în toate garnizoanele din țară, începând din august 1944. El apărea în plină formă la pragul anilor cincizeci, între cele două stabilizări și se ținea la marginea orașului, în Colentina, pe locul viran pe care s-a zidit mai târziu Spitalul Fundeni. Auzisem de acest târg și mi-a venit în minte o imagine din copilărie, din piața Aradului, unde în lungul unui zid văzusem întâia dată înșirați niște oameni bătrâni, bărbați și femei, având în fața lor, spre vânzare, obiecte casnice și haine. Erau vase de porțelan, crățiți, piulițe de bronz, mașini de râșnit cafea și altele. Tata cumpăraseră de acolo o plafonieră de bronz, spectaculoasă, cu abajur și spice de cristal în suspensie, al cărei rezervor metalic pentru petrol era mascat de un fel de uger de majolică, cu glazură verde. Acelui târg arădean i se spunea *cociovete* (cu accentul pe a treia silabă) dar nu l-am mai auzit rostit decât acolo și pe valea Crișului alb. Cât despre pretențiosul obiect, de fabricație vieneză, cumpărat de tata, el mai există și azi, văduvit doar de podoabele lui de cristal cu clinchet discret...

Primele vești despre talciocul din Colentina nu te încurajau să-l vizitezi. Se spunea că oameni lipsiți de orice venit, din burghezia cea mai instărită, erau constrânși atunci să-și dea acolo, pe nimic, obiectele din casă și îmbrăcăminte, ca să-și poată cumpăra o bucată de pâine. Eram pe acel timp redactor la Editura pentru Literatură și Artă, iar într-o zi cineva din cei care ne vizitau, ne-a spus că emeritul critic G. Călinescu fusese văzut, în persoană, colindând prin talciocul din Colentina. Știrea l-a amuzat copios și pe Al. Rosetti, prietenul acestuia și directorul nostru, iar mai târziu s-a aflat că marele critic făcuse chiar cumpărături la duminicalul târg de la margine de București. Între acele achiziții figura și o mobilă stil, cu interiorul zăvorât, pe care cumpărătorul a deschis-o doar când a ajuns acasă, găsinde în ea un manuscris. Acest manuscris ar fi textul, sau numai pretextul, celui de al patrulea roman al fecundului autor, *Scrinul negru*, în care se prefigurează lumea aristocrată de aici, de la porțile orientului, în etapa contemporană.

Într-o duminică am luat și eu tramvaiul care ducea la talcioc și nu singura dată. Terenul viran pe care se înșirau rândurile de oameni cu marfa așezată în fața lor, fie pe o bucată de pânză, fie pe ziare, avea o înclinare și unele varietăți de relief. Intrați acolo pe o poartă la care plăteau un bilet și te aflai apoi într-un imens țarc mărginit de sârmă ghimpată, unde mișuna lume și țară. Pentru vânzatori erau și aici, ca pretutindeni în viață, locuri de frunte și locuri de rând.

Cele mai favorizate poziții se arătau cele de pe *Dealul Francezului* cum i se zicea unui promontoriu unde se înșiră de obicei lumea bună a târgului, cu mărfurile cele mai de soi. Se vedeau expuse acolo, de la costume și lenjerie de corp până la porțelanuri și vase de argint, tot ce putea fi găsit într-o gospodărie. Acolo am avut surpriza să-l întâlnesc o dată și pe fostul patron al braseriei *Corso*, papa Finkelstein, care vindea acum niște pateuri fabricate artizanal, în casă, lucru greu de conceput pentru un senior al comerțului cum era socotit el. Localul lui, aflat peste drum de Palatul Regal, fusese locul de întâlnire al lumii bune a Bucureștilor, calchiat după modelul cafenelelor vieneze. Emblematică era și figura lui masivă, scoțând dintr-un buzunar al vestei ceasul elvețian de aur, legat cu lanț, ca să-și controleze timpul. În locul imaginii de patron prosper, cum îl știam, vedeam acum silueta lividă a unui lumpen proletar, sau, în cel mai bun caz, pe jidovul ratacitor din poveste. Cu un mic careu, unde expunea coperte de cărți se înfățișa acolo și anticarul Radu Sterescu, care pe acel timp îi aprovizionă intens pe elevii Școlii de Literatură cu tot ce mai marii acelei instituții puseseră la index: Arghezi, Barbu, Blaga, Bacovia, Voiculescu, Pillat, Vinea și mulți alții. În altă parte a târgului de vechituri, tot cărți vindea și fostul șef de serviciu de la Telefoane, sfătosul Mișu Vardala, rămas șomer, care era prieten cu mulți din oamenii scrisului, iar acum în societatea lui putea fi văzut adesea, la un pahar, tânărul poet Nicolae Labiș. De la Vardala cumpărasem atunci *Istoria Bucureștilor* de Ionescu-Gion și alte rarități. Într-o parte a târgului, sub valuri de fum, sfârâia un grătar cu mititei și cărnați de porc, iar printre cei care-și ofereau inventarul gospodăriilor se aflau și negustori ori meseriași de confecții, unii din ei strigându-și marfa în gura mare. Astfel, am văzut cum unul din aceștia agita în mână cea mai intimă piesă din desuurile unei femei, clamând: - Luați colivii pentru păsărele! Luați colivii...

Universitatea București

Cu doi ani înainte de 1950 făcuse explozie articolul lui Sorin Toma din "Scânteia" cu *Poezia putrefacției și putrefacția poeziei*, scoțându-l din circulație pe Arghezi și instalându-l pe tatăl autorului (A. Toma) în poziția de poet național. Despre meritele acestuia din urmă fusese solicitat să conferențeze, în aula Academiei, însuși G. Călinescu și marele critic a trebuit să dea curs comenzii.

Peste mai puțin de zece ani, când talciocul din Colentina s-a mutat în partea opusă a orașului, pe câmpul mai neted de la Vitan, Sorin Toma, debarcat de la ziarul partidului și execrat, putea fi văzut acolo, oferind spre vânzare lucruri din casă...

Dar să ne întoarcem la G. Călinescu, căruia de atâtea ori i-a ieșit norocul în cale, ba l-a căutat chiar după moarte. Tot pe timpul când acesta cumpăra de la talcioc scrinul de care vorbeam, el obținuse autorizarea de a înființa și conduce un institut de literatură și teorie literară care i-a purtat și numele. Criticul era tocmai în căutarea unui local potrivit pentru a-și instala în el larii și penații noului așezământ, când i s-a prezentat un necunoscut oferindu-i în mod gratuit tocmai spațiul de care avea nevoie. Necunoscutul era un domn stilat, proprietar al unei case boierești cu etaj de pe Bulevardul Republicii (fost Carol) numărul 73, aproape de rondul Pake. Titularul proprietății renunța la întreg parterul aceluși mic palat, cu multe odăi, rezervându-și pentru el și soție doar două camere cu dependințele lor, la etaj. Îl vedeam des în acea perioadă pe autorul lui *Sun* și mi-amintesc că exulta de bucurie luând în primire acel cadou de zile mari.

ERAM CURIOS să știu, totuși, cine era benevolul donator, care prin acest gest se puneau cel puțin în parte la adăpost, când statutul proprietății nu mai era apărat de legi. Și am aflat. Persoana se numea George Ștefănescu, om cu stare, din bogătașii discret apăruiți la sfârșitul perioadei interbelice. Întrebând în ce domeniu și-a agonisit averea, mi s-a răspuns că munca lui a fost depusă în presă, fiind o lungă perioadă de timp administratorul cotidianului *Dreptatea*,

oficiosul Partidului Național Țărănesc. El figurase un timp în calitate de codirector, lângă Virgil Madgearu, începând de la apariția ziarului, din octombrie 1927, apoi la conducere au urmat Petre Ciorănescu, G. Gongopol, M. Ralea, D. Botez și Pavel Pavel. Eram la curent și cu alte date legate de respectiva redacție, pentru că doi buni prieteni ai mei, ziaristii Ion Vișoianu și C.N. Negoită, fuseseră angajați acolo. Și nu o dată i-am auzit pomenind de proasta lor salarizare și de dificultatea de a-și putea încasa la timp chenzinele, deși lucrători la ziarul celui mai mare partid. Aflam acum, la mai mult de zece ani de la suprimarea partidelor, că administratorul *Dreptății*, dacă nu și-a putut face un nume bun în lumea angajaților săi, a avut tot meritul de a se promova pe sine în rândul milionarilor. Dar micul palat, oferit institutului creat și condus de G. Călinescu, acoperea numai o parte din cifra avutului în cauză.

Cum un nume asociază alte nume și un loc trezește din bribele memoriei alte locuri, numele Ștefănescu s-a văzut deodată chemând la apel amintirea unor întâmplări ce mi se povestiseră cu ani înainte. A fost în vara anului 1944, când eram disperat la Câmpulung-Muscel, cu alți angajați ai Ministerului Propagandei. Într-o duminică, prietenul meu Ion Vișoianu, câmpulungean de baștină, mă invitase la o vie a lui din localitatea Valeni. Spun acest lucru pentru că atunci și acolo am cunoscut pe o distinsă doamnă în vârstă, mama poetului și diplomatului Ștefan Nenițescu. Era vecină de vie a prietenului meu, iar fiul ei rămăsese în apus pe tot timpul războiului. Străbatând atunci acel spațiu, între orașul lui Negru Vodă și Pitești, cineva ne-a arătat locul funest unde nu demult se petrecuse un fapt înspăimântător, despre care au scris și ziarele. Era pe un drum de țară, pornit de la șosea, la îmbunătățirea căruia o echipă muncise o săptămână întreagă, apoi suspendând lucrul pentru ziua de duminică, legase de-a latul carosabilului o sârmă între doi ștempti, pentru a proteja șantierul. Acea sârmă decapitase două vieți, din mașina deschisă ce intrase în viteză pe locul oprit, pentru că omul de la volan nu văzuse sârma care bara drumul. Cele două victime au fost un cuplu de tineri, căsătoriți chiar în acea zi, care după masa de nuntă, în timp ce invitații petreceau mai departe, plecase să-și inaugureze prima noapte de după eveniment la o vie sau la un conac din pitoreasca regiune subcarpatică. Povestitorul sinistreii întâmplări nu uitase să ne spună că perechea marcată de un asemenea destin fusese mai mult decât una ideală, frumusețea fizică a celor doi, starea socială a lor și a familiilor din care proveneau, toate concurau în a le încorona tragedia cu o aură de legendă. Nu aș putea jura, că în comentarea de atunci a aceluși fapt de groază, n-am auzit pomenită și sintagma păstrată din vechime în memoria comună, care vorbește de pedepsirea copiilor pentru păcatele părinților...

de istorie literară

Nu-mi mai amintesc dacă mirele era un titrat al științelor juridice sau un valoros tânăr arhitect, nici dacă și-a aflat sfârșitul în acel accident, sau a fost salvat cu o invaliditate nerecuperabilă, dar nefericita mireasă a murit pe loc și despre marea ei frumusețe s-a tot vorbit, fiindu-i căinați și părinții, care aveau în ea unica odraslă. Rostit, numele lor, Ștefănescu, a trezit omonimul din cutele memoriei și legată de el calitatea de administrator al ziarului mai înainte pomenit. Un părinte fără noroc era, prin urmare, cel care dădea adăpost Institutului de istorie și teorie literară al lui G. Călinescu.

CTITORIA marelui critic și-a început de îndată activitatea și patronul ei nu mai putea să trădeze cu multe ocupații care-l solicita: Academia, ziarul "Acțiunea" pe care-l conducea, pregătirea centenarului Eminescu, colaborarea la revista "Contemporanul", toate pe lângă catedra de la Universitate al cărei titular încă mai era. Dar, cu un plan subțire, a fost convins să renunțe la catedră, de unde puteau fi ușor lansate ziceri și aluzii neconvenabile mai marilor partidului. Ziarul "Acțiunea" și-a încetat apoi apariția dar au intrat în actualitate cele două noi romane *Bietul Ioanide și Scrinul Negru*, care urmau cărții de călătorie în U.R.S.S. Bunul gust pentru covoare și tablouri nu l-a înșelat decât o singură dată și într-o atmosferă încălzită de prezența lor, marele om lucra și își primea la domiciliu colaboratorii și cunoscuții, vorbindu-le foarte liber. El își făcea chiar o curte, după modelul capetelor încoronate, și, în ajunul Crăciunului organiza un spectacol la el acasă, cu Cei trei Crai de la răsărit și cu Irod, pe un text fabricat ad-hoc, interpreții fiind angajați ai institutului, cercetători și doctori, invitați în final la o masă copioasă cu vinuri alese. Patronul se simțea în rolul lui Ludovic al XIV-lea sau în cel al marelui Frederic, prietenul lui Voltaire. În acei ani de elan și răsfăț au fost și vreo două idile, cu o eroină din cercetare și cu alta din lumea aristocrată, ambele achiesate și protejate de înțeleapta doamnă Vera. Invidios pe mobilitatea de goangă polisportivă a lui I.D. Suchianu, pe care-l detesta din această cauză, luminatul patron de curte a vrut să facă o demonstrație de înot marin, de față fiind și una din acele june favorite. Faptul s-a petrecut într-o zi de vară în fața vilei pe care Academia o stăpânea pe un țărm al Eforiei-Sud și finalul a oferit spectatorilor o penibilă și grotescă scenă de salvare de la înec, cu aplicarea unor figuri de gimnastică brutală și expurgări de apă, ca bietul trup al savantului să-și poată veni în fire. Nu la mult timp după acest accident s-a produs boala și prematurul sfârșit.

Este știut că el angajase la Institut specialiști cu origini din pricina cărora nimeni nu se încumeta să le dea de lucru în acel timp și sub umbrela acestei inițiative s-au adăpostit, după ani de șomaj sau de pușcărie, oameni ca Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu.

Trecuseră mai mult de cincisprezece ani de la moartea ctitorului de institut și atenția impușcatului se fixase pe Calea Moșilor, porțiunea dintre Bulevardul Carol și Obor, care trebuia rasă și rezidată. Acțiunea a început pe loc, cu dărâmarile masive, și biserica Olari, care prin noul plan de largire a arterei ar fi ieșit în față, a fost translată în spatele blocurilor, ca să nu se vadă. Sub târnăcop au căzut atunci destule case fără cusur, multe din ele ilustrând momente din vârsta orașului. Îmi amintesc că prin anii șaizeci, făcând o plimbare cu Ion Vinea pe Calea Moșilor, ajunsesem prin dreptul restaurantului Odo-bești, când poetul mi-a spus:

- Vino să-ți arăt una din cele mai frumoase case ale Bucureștilor. Am traversat și, pe o intrare umbră cu tufe de liliac și de iasomie, am intrat în spatele șirului de cladiri de la stradă. Acolo, la o distanță apreciabilă, se afla, parcă uitată de lume, o cochetă clădire cu etaj, având pe fațadă o ușă mare în centru jos și patru balcoane plasate simetric ca și ferestrele. Albul de var al zidului vechi făcea un efect pe tabla de iarbă și buruienii a ogrăzii din față. Casa era într-adevăr o frumusețe, evocând un București din lumea *Crailor de Curtea-Veche*. Această arteră, care purtase numele de *Podul Târgului de afară*, va mai fi avut și alte asemenea ziduri, dar acum buldozerele anilor '82 și '83 n-au mai cruțat nimic din ce a fost. Se lucra zi și noapte fără încetare și s-a auzit că din pereții unei cocioabe demolatorii au recoltat o comoară adevărată, monezi vechi de aur și podoabe scumpe. Neînțelegerile legate de împărțirea acestora au dus la deconspirarea faptului cu un dosar penal dar și la un sporit control polițienesc al șantierului.

Institutul înființat de Călinescu a avut norocul să supraviețuiască, nu prin harul celor care i-au urmat la conducere, ci prin evidența rostului său, aplicat cercetării și efortului de a aduna o prețioasă bancă de date. Dar iată că sediul lui din Bulevardul Republicii (fost Carol) intra acum sub incidența planurilor care lărgeau Calea Moșilor și toate intervențiile făcute sus n-au folosit la nimic. Buldozerele au început să muște din zidurile citove ale solidei case, în timp ce sălăhori încă mai cărau la camion mobilă, cărți și dosare. Iar demolarea unui perete, în dreptul căruia zăcuse zeci de ani o bibliotecă, a scos la lumină un adevărat tezaur în majoritate monede de aur, de la cele grecești și romane până la dublonii medievali și la cocoșii scoși de Banca Națională după 1944. O cantitate de bijuterii, cât să umpli două țilindre, mi s-a spus, le țineau de urât capetelor încoronate gravate pe mulțimea de "galbeni venetici" cum le zicea Eminescu, prin gura lui Dabija Vodă, acestor nobile monede.

Este de la sine înțeles, că respectiva comoară îl căuta postum pe inegalabilul ctitor al Institutului, pe G. Călinescu. Era norocul lui!

Vlaicu Bârna

Letitia ILEA

O zi frumoasă de primăvară, pe câmp

am pierdut apoi am râs apoi am plâns
apoi m-am ridicat am dat cu pumnul în zid am trântit
toate ușile în urma mea am strâns frunzele moarte
am aruncat vechiturile mi-am făcut ordine pe birou
am deschis radioul am privit în tavan-războiul stătea
să izbucnească în Golf câinele cerea de mâncare fiecare avea
ceva de făcut telefonul suna - nu era un moment potrivit
era seară a doua zi trebuia să duc cărțile la bibliotecă
să plătesc taxele aveam deci destule motive - era prietenul meu
cel mai bun "nu mai vreau să trăiesc așa. pentru ce." "nu fi laș.
viața e frumoasă. peste două zile iei salariul. ce dacă a plecat.
nu suntem proiectați pentru fericire. avem alți parametri."
"ai dreptate. te mai sun eu." a închis eu am privit în tavan
am fost i pocrit am închis ochii
în camera mea mirosea bine cucuta înflorise

luni

ce-am mai citit săptămâna asta - "la examenul oral
nu începi cu deci" spuse celălalt - biletele de ieșire
mica publicitate - nimeni nu cumpără nimic e nevoie
de un curs PC de limba engleză - câteva scrisori
la care nu am răspuns sonete "vă mulțumesc din suflet
că ați încercat să ne implantați în suflet onestitatea
omenia și dragostea la revedere în 2007" altceva
termenul de garanție al pachetului de cafea niște prospecte
o carte de critică nu prea critică versurile unui poet
nouăzecist who knows procese verbale condica de prezență
în dreptul meu un semn de întrebare roșu cât o săptămână
semnificativ texte din manuale la cité du soleil chant de la
Roumanie le corps humain le 8 mars versurile tale
dintr-un teanc de reviste pe care le-am șters de praf
ce-am mai citit deci săptămâna asta tot ce-am dactilografiat
o lucrare despre Homer fără note fără bibliografie mă țin bine
stau drept oare vorbesc prea mult despre mine
ce-am mai citit "tinerețea îi amintește poetei că s-a
îndrăgostit" "portativul poetic cuprinde mărturii ale perceperii
și trăirii vieții umbră uneori de tristeți, deziluzii" mai
departe titlurile din vitrina librăriei marți la ora șase treizeci
în drum spre școală - aparatul de la intrare mă detectase
ca nesolvabilă - subiectele pentru olimpiadă elena gorunescu
l'accord du participe passé suivi de l'infinitif teodora cristea
cam atât e luni dimineată mademoiselle a sunat nu vine la oră
deșteaptă chestie lecția lui Ionesco azi am ședintă
ore despre Jojo Roro Charlemagne diseară e teatru greu mă târăsc
batracianule limfaticule vegeta pulbere scânteie
coming Tuesday I'll fell better
destinatarul necunoscut la adresă

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

FARSA lui Caragiale *Conu' Leonida* față cu reacțiunea este pe cât de savuroasă pe atât de dificil de montat: este o piesă pentru teatru de cameră, *Kammerspiel*, fără o dinamică propriu-zisă a acțiunii, ba, dimpotrivă, statică, fără desfășurări de personaje. Totul se petrece într-un act, cu un protagonist, republicanul Leonida, și confidentul său, consoarta Efimița, în odaia cuplului. Așadar, savoairea este dată în primul rînd de comicul limbajului, al situației și tipologiilor puse sub lupă de Caragiale.

La începutul lunii iulie, la Teatrul „Sică Alexandrescu” din Brașov a avut loc ultima premieră a acestei stagiuni: Claudiu Goga, student în anul V regie, clasa profesorului Valeriu Moisescu, Universitatea de Artă Teatrală și Cinematografică din București, a pus în scenă *Conu' Leonida*, o alegere nu tocmai simplă. Trebuie să fii un profund și un fin cunoscător al lumii lui Caragiale, al relațiilor complexe, al universului și problematicilor, de altfel, atât de actuale, al tipului de umor și ironie. Caragiale este și o piatră de încercare, o probă importantă pentru cariera unui regizor, iar *Conu' Leonida* nu este întotdeauna cel

Teatrul „Sică Alexandrescu” Brașov în colaborare cu Teatrul Arlechino Brașov: *Conu' Leonida* față cu reacțiunea de I.L. Caragiale. Regia: Claudiu Goga. Scenografia: Viorel Penișoară Stegaru. Păpuși: Enikő Simo. Distribuția: Mircea Andreescu, Adrian Rățoi, Nina Zăinescu și Manuela Jutaru, Petronela Bogdan, Antoniu Munteanu, Marius Stroc.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șuşară

DACĂ i-ar veni cuiva ideea extravagantă de a defini caracterul și psihologia unui popor în funcție de monumentele pe care acesta le-a ridicat de-a lungul veacurilor (sau numai într-un interval determinat), românii ar ieși cum nu se poate mai prost. Dincolo de faptul că istoria artei noastre de for este înduioșător de scurtă - ea nu are mai mult de cca. o sută de ani - și această vîrstă e greu încercată de cele mai bizare întâmplări; puținele opere create în secolul trecut, aproape concomitent cu nașterea unei școli naționale de sculptură, n-au putut fi continuate firește în secolul nostru decît vreo patru decenii, adică pînă la instalarea comunismului. Dar și pînă atunci, chiar dacă de la distanță lucrurile par oarecum normale, situația statuarului nu era din cale afară de fericită. Cu excepția ansamblului brânțușian de la Tîrgu-Jiu, care este cu adevărat un produs al secolului douăzeci, majoritatea celorlalte lucrări de sculptură este covârșitor îndatorată unor ideologii și unor estetici retardate. Cînd nu aveam de recuperat alegoric mituri romantice și mărețe figuri medievale, aveam de rezolvat urgențele istoriei imediate cu personajele ei mai nulte sau mai puțin reprezentative. Însă nici măcar așa lucrurile nu au putut merge prea departe. Instaurarea comunismului în viața politică, economică și socială a țării, s-a resimțit instantaneu și în sfera culturii. Marile figuri ale istoriei moderne, hipostaziate în materiale durabile care, în comparație cu precaritatea vieții umane, reprezentau o variantă confortabilă a eternității însăși, au fost rapid dizlocate și înlocuite cu noile chipuri ale unei la fel de proaspete mitologii. Mii de tone de marceși, en-

Noduri și semne

mai la îndemînă text. Teatrul din Brașov a dovedit, sub direcția lui Mircea Cornișteanu, că este un loc deschis și celor tineri, un loc pentru lucruri făcute te-meinic, dar și pentru experiment, un loc favorabil pentru o trupă omogenă, în care experiența și maturitatea se completează, și reciproca este valabilă, cu tineretea și energiile ei (cine a fost la Brașov în ultimul timp a putut observa toate acestea, cine nu, le-a observat la București, cu ocazia turneului teatrului). În acest spirit se înscrie și invitația lansată unui student de a monta pe o scenă profesionistă. Tînărul Claudiu Goga a dat dovadă nu doar de talent, intuiție, simț al piesei, ci și de maturitate. Mărturisesc că această întîlnire a fost o surpriză plăcută și o reală bucurie, lucru receptat ca atare și de publicul brașovean, care a umplut ochii cocheta sală Studio a Teatrului „Sică Alexandrescu”.

Interpretarea regizorului duce piesa spre spațiul absurdului de tip ionescian, putînd depista și cîteva semne din spectacolul *Cîntăreața cheală* al lui Tompa Gabor. Cele două personaje sînt ca două păpuși învîrtite cu cheia, robotizate, pline de ticuri, nu doar verbale, de „dondănelile” vîrstei. Spațiul - odaia - oricum al claustrării, de retragere din lume a celor doi pensionari, este accentuat în spectacol prin scenografia realizată de Viorel Penișoară Stegaru și, în același timp, marcat de actualitate: peste tot zac pachete și pachete de ziare, pe care Efimița le mută mereu, ca o mașinărie, fără sens, dintr-un loc într-altul (fiindu-i, de altfel, și principala activitate concretă, în

timp ce-l ascultă pe „bobocul” ei). Ziare sînt așternute și pe jos și, parcă, s-au împregnat și în pereți. O lume, cu alte cuvinte, care trăiește prin filtrul informațiilor sau dezinformațiilor presei, care construiește o realitate paralelă, îmbibată de tușul tipografic. Acest flux de încunoștințări, care poluează mințile și stîrnește considerațiunile, este scurtcircuitat, din oră-n oră, de bătaia imperturbabilă a ceasului din perete. Ca două figurine din mecanismul ceasurilor medievale, Leonida și Efimița pleacă pe un traseu fix, cu aceleași mișcări și gesturi, marchează ora, suspendînd orice fel de activitate, pe care o reiau apoi, ieșind dintr-un soi de transă și intrînd într-o alta, nu înainte de a-și mai desface un nod de pe frînghia ce afirmă deasupra paturilor, fericiti că n-au uitat un lucru important. În fiecare zi, aceleași lucruri „importante”, aceleași rutină, același număr de noduri pe frînghie.

Leonida „filosofează” despre revoluție și republică. Discursul său inflăcărat o ține pe Efimița într-o continuă uimire, desigur superficială, dar participativă. Relația dintre cei doi este construită prin îngroșarea ideii de lume închisă, dominată de gesturile redundante a doi bătrîni care aleargă să prindă țînțari (numărul victimelor fiind contabilizat pe ușă), care desfășoară un întreg ritual la bătaia ceasului, care-și aranjează tacticos paturile, făcute tot din ziare, care trag la infinit zăvorul ușii, care pun murături și care se chinuie reciproc cu recitaluri de sforăituri. (Viața-n doi și vîrsta a treia). Și care visează. Dar ce visează

biata Efimița? Ce altceva decît „revoluție”, vizualizată în spectacol prin jocuri de lumini și umbre chinezești, cu păpuși, cu steaguri și agitațiune. Nemaștiind ce e coșmar și ce e realitate, timpul luînd-o razna cu ceasul din perete cu tot (s-a defectat mecanismul, ca în spectacolul lui Tompa), Efimița se trezește și preia conducerea situației și a casei în mod absolut. Devine combatantă, se implică și „dă și luptă”, în timp ce Leonida tremură și merge tîrîș, uimindu-se, de data asta chiar el, că, totuși, „revoluția” există, și nu doar în poveștile cu „Galibaldi”.

Farmecul și reușita aceste montări sînt date și de jocul actorilor Mircea Andreescu - Leonida și Adrian Rățoi - Efimița, într-un travesti, așadar, care funcționează perfect. Claudiu Goga a format special acest cuplu, jucîndu-se cu diferențele de statură: Leonida, mic, uscat și aprig, Efimița, rubensiană, greoaie, maternă și totuși... revoluționară. O bucurie, jocul lor nuanțat, riguros, minuțios încărcat de forță, de un comic spumos în gesturi, în mimică, în felul în care marchează cuvîntul, tăcerea, pauza și le respice greutatea. O prezență rusească, cu sare și piper care completează bine tabloul este Nina Zăinescu în Safta. Un spectacol rafinat, plin de idei bine dezvoltate și bine conduse pînă la capăt, cu o repetiție interesantă de teme, inventiv, dinamic, excelent jucat într-o oră și cinci minute. Lăsată secului este mai mult decît o sărbătoare. Este practic o revoluție: dictatura lui Leonida ia sfîrșit. Efimița preia puterea. ■

Între utopie și propagandă

gelși, lenini, stalini, deși și de alte fizionomii frumos romanțate de martiri dubioși ori de ilegaliști de rangul doi au împînzit spațiile publice cu bronzul lor atemporal, cu marmora virginală, cu granitul incoruptibil sau cu obștescul ciment, cenușiu și proletar. Printr-un rudimentar mecanism mental, care ar face deliciul unei oricît de sumare investigații psihanalitice (dacă nu chiar psihiatrice), propaganda comunistă a impus o viziune particulară și exotica asupra artei monumentale. Din reprezentare simbolică și din pură jubilație a spiritului, sculptura de for a ajuns un fel de imagine mistică special amenajată pentru a consacra o paradoxală religie atee. În această abureală în care lupta de clasă și exercițiul extatic se amestecau pînă la anularea diferențelor, sculptura își pierdea irecuperabil calitatea de produs artistic, de convenție asumată și de proiecție imaginară pentru a deveni, prin asimilarea cu modelul, realitatea însăși. Mult mai tîrziu, adică prin anii '70, cînd revoluția permanentă a început să prezinte grave simptome de astenie și cînd internaționalismul proletar s-a topit în etuvele eutarhice ale naționalismului, arta monumentală s-a îndreptat iarăși către gloriile romantice și către ficțiunea de extracție istorică. Politica naționalistă a lui Ceaușescu, înveșmîntată într-un permanent delir al străvechimii și gloriei ca fatalitate, nu putea să genereze decît expresii artistice compatibile. (Evident, aici nu este vorba de arta monumentală în ansamblul ei, ci de imperatiile esteticii oficiale și de produsele sale care au tradus perfect exigențele regimului). Înțeles ca un sentiment pasiv, ca un exercițiu de contemplație a trecutului cu efecte invariabil paralizante, pa-

triotismul s-a manifestat în arta de for ca un neobosit dialog cu strămoșii; de la Burebista la Cuza și de la Bogdan. Vodă cel cu descălecatul pînă la alegoriile în care patria lua chip de fecioară sănătoasă, îmbrăcată într-un costum popular ușor stilizat.

Însă toate aceste întîrzieri, fracturi, obstrucții și derapaje din arta noastră monumentală în ansamblul ei au devenit cu adevărat lizibile, în toată trista lor grandoare, abia după 1990. Întreaga energie destructivă și tot elanul pseudo-edificator s-au focalizat tocmai în acest domeniu. Pe de o parte, revolta împotriva comunismului s-a dezlănțuit predilect contra însemnelor simbolice ale acestuia, inclusiv a statuilor asimilabile retoricii sale ideologice, iar, pe de altă parte, nevoia de a instaura o nouă ordine politică și morală și-au găsit punctul major de sprijin într-o incontinență reverie statuară. Aproape că nu există comunitate, organizație, instituție publică, fundație sau grup de interese care să nu viseze recuperarea unui segment din propria sa istorie sau din istoria națională printr-un proiect monumental. Dar această dorință, pînă la un punct legitimă, de autoproiecție în prezumtiva eternitate a formei artistice este marcată incurabil de viciile adînci ale istoriei statuarului românesc. Absența unei evoluții naturale a formelor artistice de for public, deseale agresivități exterioare și excesiva ideologizare care au separat fenomenul de tipul său istoric naște acum o insușiabilă dorință de recuperare, după cum pseudopatriotismul comunist, flecar și suficient, apasă încă imaginarul individual și colectiv. Cu o absență desăvîrșită a oricărei sfîieli în fața ridicolului, se încearcă patetic și ingenuu

recuperarea miturilor romantice din secolul trecut prin reactualizarea figurilor voievodale dintr-un ev mediu livresc și obscur sau, în aceeași măsură, multiplicarea unor figuri culturale impuse în timp ca paradigme naționale. Ștefan cel Mare (și, evident cel Sfînt), Mircea cel Bătrîn, Mihai Viteazul, Mihai Eminescu, mai tînărul Avram Iancu sau mai străvechiul Dromihete, Bogdan Descălecătorul și alții, pedestri sau ecvestri, întregi sau bust, cu sabie și cu armură, cu plete și, după caz, încoronăți, sînt reperatele absolute ale acestei aspirații abisal-naționale. Dar dacă secolul XIX oferă motivele, național-comunismul oferă cu generozitate psihologia receptării. Prin același mecanism rudimentar prin care comunismul își consacra apostolii, noii creatori de simboluri asimilează și astăzi reprezentarea cu personaje. Statuia nu este înțeleasă ca o formă convențională și ca o construcție într-un cod estetic anume, ci ca o modalitate cvasimistică de reactualizare a persoanei însăși. Statuia lui Ștefan este chiar domnul Moldovei, statuia lui Bogdan tocmai se pregătește pentru descălecare, după cum statuia lui Dromihete este chiar personajul care îi dă o lecție de eternă ospitalitate (românească?) lui Lisimah. Și dacă acestei retardări ideatice și acestei confuzii de receptare le mai adăugăm interminabila listă de cruci și de obeliscuri care au făcut din România un imens cenotaf avem, în linii mari, întreaga dimensiune a isteriei monumentale care s-a abătut acum asupra artei românești. Cîtă utopie ingenuă, cît conformism propagandistic și cîtă lenie mentală se ascund în această dezlănțuire simbolică rămîne încă de stabilit. Pînă atunci, însă, construim cu nesfîrșit elan, în plină tranziție multilateral dezvoltată, zeci de monumente care ne lustruiesc pauperitatea și ne fletează, în compensație, orgoliul. ■

Gargantua din Lisabona

PAULO BRANCO este un producător portughez, foarte productiv în Europa. Îi plac în general filmele cu autori lefteri. A fost prezent cu cinci asemenea producții anul acesta la Cannes. Regizori, decoratori, actori, toți sunt buni, foarte buni, exce-

44,50. "Picioare mari, proiecte mari" spunea Boileau. Pornit din Lisabona în '71, Paulo Branco nu se va opri niciodată din drum. I-ar putea aparține întreaga Europa cinematografică dacă ar fi amator de mari blufuri și spații întinse. Când era puști trăia în vecinătatea unei ferme de 17 hectare, cea mai mare din Portugalia. Tatăl său, medic veterinar, era prieten cu proprietarul. Acolo au început să-i placă lui Paulo taurii și caii. De atunci a avut de-a face nu numai cu o coridă cinematografică. Printre cele cinci filme de anul acesta de la Cannes, filmul lui Oliveira a fost în selecția oficială iar cel al lui Tansur în Chenzina. Mai are 12 filme în curs de realizare, o societate cu sediul la Lisabona, alta la Paris și una foarte nouă la Londra. Paulo Branco își privește interlocutorul drept în ochi, răzăreț, cu expresia jucătorului de poker... Cândva a făcut studii de chimie. A părăsit totul cu câteva luni înainte de diplomă.

Într-o zi din '71, către sfârșitul guvernării salazariste, când Europa nu știa prea multe despre Portugalia. Paulo a plecat la Londra pentru o poveste de dragoste. Acolo a devenit cinefil, înghițind câte trei filme pe zi. În '72 a dorit să ajungă la Paris. Într-o seară, după ultima proiecție la Olympic-Entrepot făcea autostop. Cineva a oprit mașina. Era Frédéric Mitlerand, patron pe atunci al Olympicului. Peste două zile se proiectau două filme

incă nevăzute în Franța. Paulo le văzuse la Londra. Frédéric a crezut că era un supercinefil și de a doua zi i-a dat de lucru în sala sa. Așa a început totul... În '77 Paulo Branco avea Action-Republique.

În '79, Portugalia post-salarazista nu avea producători. L-au întrebat dacă nu vrea să devină el. "Am primit, știind de la început că era imposibil să fii producător într-o țară mică fără a mai avea o asemenea indeletnicie și în altă parte. Mi-am luat colaboratori foarte tineri, începând să lucrez ca într-un clan. Manoel De Oliveira avea 77 de ani când a realizat Francisca. Paulo Branco, producătorul, 28, iar asistentii în jur de 17-18 ani. Fiecare învăța din mers cum se realizează un film. Învățam mai ales de la Oliveira care era încântat. Aceasta epoca a stabilit legături serioase între noi. Uneori inventam filme ca oamenii să nu rămână fără lucru. Eram o adevărată familie... Sylvain Monod a fost întâi asistent apoi director de producție, producător executiv. Acum a devenit regizor... La 17 ani Laurence Ferreira Barbosa era asistentul meu".

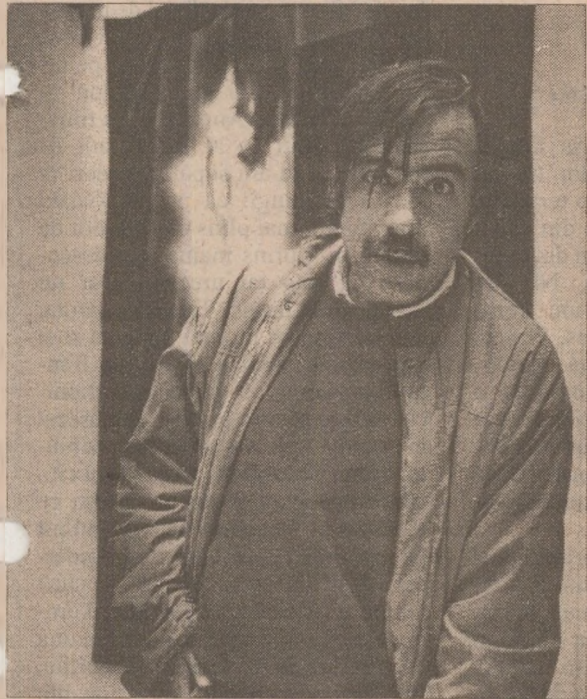
Paulo Branco a fost luat în serios ca producător de puțină vreme. A girat filme de autor destul de modeste, controlând la sânge gestiunea, investind profitul în alte filme "Din anul '80 am avut intuiția de a mă servi de Europa... profitând pentru filmele portugheze de finanțare din Franța iar pentru filmele franceze de înlesniri găsite în Portugalia (echipe, materiale, locuri de filmare)... Am fost foarte atent la difuzarea mondială a filmelor (în Franța nu se dă prea mare importanță). Filmele lui Oliveira, ale lui Raoul Ruiz au fost prezentate la orice festival din lume. Festivalul este cea mai ieftină vitrina. Eu mă folosesc de

el ca punct de pornire nu ca țintă."

Să nu uităm că portugheza este a treia limbă vorbită în lume după engleză și spaniolă. Fiindcă engleza domina, Paulo Branco a creat Spider Pictures, o societate englezescă având sediul la Londra. Branco și-a păstrat în toate activitățile desfășurate în Europa (producator, distribuitor, exploatator, editor video) nonșalanța proprie cultivatorului de pamânt. "Pot trăi cum vreau, nu dau socoteală nimanui. Lucrez mult fiindcă îmi place. Nu am fost în vacanța de cincisprezece ani. Evident că au fost și momente foarte dure. Îmi place riscul. Uneori părăsesc totul pentru o "cursă" de răbdare pe cal: 160 de km parcursi într-o zi mă extenuază dar îmi place. Nu sunt și nu voi fi niciodată foarte bogat. Am jucat cărți, am frecventat cazinouri când eram tânăr. Acum joc făcând filme. Risc, am însă în totdeauna posibilitatea să mă refac. Filmele mele îmi permit să câștig la unele ce pierd la altele..."

La 47 de ani, Paulo Branco descoperă că în fiecare film pe care îl produce există ceva din el, bun sau rău... Modul în care își alege filmul este neobișnuit. Citește arareori scenariu. Îl interesează cineastul cărui îi acordă încredere, cu intuiția producătorului sau a celui care palpează camera. Locuiește într-un apartament, cu chirie pe Rue de Rennes iar Gemini (casa de producție franceză) este un stup de 400 m.p. în plin Paris, pe Rue Saint-Denis. "La mijlocul drumului între Champs-Élysées și RER-ul pentru Orly sau Roissy" spune Paulo glumind, mai mult productiv decât producător.

Traducere și adaptare după
"Première", iunie 1998
Andriana Fianu

lenți dar fără producător nu fac două parale. El este susținătorul material. L-am ales pe Paulo Branco ca etalon provenit dintr-o țară cam ca a noastră ca înțelegere, industrie cinematografică și resurse. Portugalia. E înalt, brun, poartă parul semi-lung, pantofii lui au numărul

261

MUZICĂ

Festival la Timișoara

DUPA lunile de hibernare, în luna mai o febră pare că a cuprins instituțiile muzicale și în toată țara au loc tot felul de manifestări: la București "Săptămâna Internațională a muzicii noi", la Botoșani "Zilele George Enescu", la Cluj prima competiție în festivalului închinat memoriei lui Sigismund Toduta, la Tulcea concursul "George Georgescu", la Râmnicu-Vâlcea un festival pentru tineri interpreți etc. Nici Timișoara nu a rămas în afara curentului și "im wunderschönen Monat Mai" Festivalul Internațional "Timișoara muzicală" și-a deschis portile. Ca a ajuns la ediția 23 fără întreruperi sau modificări de profil este astăzi, cind punerea în practică a oricărui proiect întâmpina attea obstacole, o performanță. El și-a continuat existența intrat în ritmul urbei concentrând într-o lună manifestări diverse și atrăgătoare pentru un public mai larg, ce se dovedește în mare măsură receptiv. Singura modificare față de trecut este că cele două instituții principale, Opera Română și Filarmonica "Banatul", și-au împărțit perioada de o lună, fiecare acoperind cite o jumătate din timp. Pentru melomani această programare este mai degrabă confortabilă căci în felul acesta își pot stabili opțiunile eşalonat, chiar dacă per total în felul acesta, afişul festivalului nu are o imagine "rotundă".

De altfel, publicul de operă și de concert simfonic nu coincide în totalitate: Programul dens și divers - 15 concerte - propus de Filarmonica a cuprins de la concertele vocal-simfonice la seri de cvartet, de la jazz la cor de copii. Printre oaspeții s-au numărat artiști apreciați de melomanii timișoreni - Jenny Abel, Helen și Klau Donath, Jean-François Antonioli, Marin Cazacu, Andrei Deleanu ș.a. Potrivit uzanțelor oridărui festival internațional care se respectă, au fost invitate și formații de peste

hotare care cristalizează de obicei curiozitatea publicului, în acest caz Orchestra simfonică din Pecs cu un program de largă audiență și Madrigaliștii din Beograd cu un repertoriu foarte interesant de muzică corală bisericăscă ortodoxă. De altfel, intențional sau nu, tradiția corala a Banatului nu se dezminte și prezența masiva a programelor corale demonstrează vitalitatea genului în preocupările muzicale ale mai multor generații de timișoreni (profesioniști, studenți și copii). Într-o altă sferă muzicală, fanii timișoreni ai jazzului s-au întrunit într-o seară "Johnny Răducanu and his friends"

În segmentul de timp ce i-a revenit, Opera Română s-a străduit să multiplice evenimentele în așa fel încât spectacolele programate să fie ispititoare pentru frecventatorii teatrului. La invitația lansată tuturor scenelor lirice din țară, din motive obiective a răspuns doar Opera Română din Cluj cu un spectacol "Don Pasquale" de Donizetti. Iar în reprezentațiile teatrului (*Aida*, *Nabucco*, *Tosca*, *Traviata*, *Flautul fermecat*) au apărut în fiecare spectacol invitați din țară și străinătate.

Cum nu am asistat decât la ultimele două seri din program, doar despre ele pot scrie mai detaliat. În *Lucia di Lammermoor* de Donizetti am avut plăcerea să revăd doi artiști români veniți de departe: Elena Moșuc, solistă a operei din Zürich și Mihai Zamfir de la Opera din Bremen. "Lucia" este un spectacol care deși vetust și fără nici o idee de regie (de astfel numele regizorului nici nu figurează pe afiș) este din punct de vedere muzical, îngrijit. Sub bagheta lui Ion Iancu, cu tempi alerti și atenție la susținerea cântăreților, orchestra a sunat omogen ca și corul, bine integrat în scenele de ansamblu, iar rolurile secundare s-au achitat cu muzicalitate de solicitările

partituri. Elena Moșuc a desfașurat în vocalizele Luciei un glas de o puritate eterată; stăpina pe o tehnică bel-cantista sigură, ea își conduce vocea plănind deasupra dificultăților cu frazare sensibilă, supra-acute atacate delicate, pianissime, filaje și o naturalețe rar în cînt, abandonându-se rolului într-o interpretare vibrantă. Miha Zamfir cunoaște bine regulile stilistice și desenează fraza cu flexibilitatea necesară, respectînd sensurile muzicii; cu un cantabile tensionat și încărcat de expresie el reușește, abil, să abată atenția de la unele instabilități în emisie. Baritonul Cristian Rudic beneficiază de tinerețea și frumusețea timbrului său generos, realizînd un personaj robust în linia convențională a baritonilor "negativi". La Gala care a încheiat prestația Operei în Festival, alături de cei doi oaspeți a evoluat o adevărată paradă a vocilor timișorene, dintre care să-mi fie îngăduit să mă oprise doar la cele ce mi-au lăsat o impresie deosebită; am apreciat întinderea glasului și agilitățile rossiniene bine stăpinite ale Luciei Papa, culoarea caldă și muzicalitatea baritonului Dan Pataca, personalitatea sonoră aparte a basului Alexandru Moisiuc. Acest maraton sonor a fost coordonat de 3 dirijori, Ion Iancu, Tateo Nakajima și Mihaela Silvia Roșca.

Paralel cu Festivalul s-a desfășurat și un alt eveniment important în planul culturii muzicale, un Congres Internațional de muzicologie, într-o colaborare româno-germană. Tema "Muzica bisericăscă în Sud-Estul Europei" - a fost discutată de 45 de confrăți din 12 țări din unghiuri diferite proiectîndu-se o problematică puțin cercetată și extrem de interesantă datorită pluriconfesionalității și implicit diversității de

Lucia di Lammermoor: Elena Moșuc și Cristian Rudic / Foto: Mircea Brustur-Tatu

stiluri muzicale existente în zonă. Punctul de convergență care a întrunit interesul științific și rezonanța în public, au fost cele două seri dedicate lui Michael Haydn, compozitor foarte important chiar dacă istoria l-a așezat cu un pas în urma ilustrului său frate. S-au prezentat o serie de piese compuse în cei doi ani ai șederii sale la Oradea (1760-1762) și în primă audiere *Missa Trinitatis*, compusă anume pentru inaugurarea Domului timișorean în 1754. Sub bagheta neobositului Dr. Franz Metz, descoperitorul acestor manuscrise inedite extrem de valoroase și organizatorul Congresului, Filarmonica. Corul "Sursum Corda" - dirijor Diodor Nicoară și un grup de tineri soliști au contribuit la evenimentul, care ar trebui să aibă un larg ecou internațional.

Elena Zottoviceanu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

RĂUL FORTIFICĂ

“**A**ICI locuiește colectivul familiei Zăvoi”. Această inscripție am văzut-o așternută cu litere strimbe scrise pe păcură pe poarta monumentală de lemn a unei localități de munte, să-i spunem V.

Ce avea deosebit acest târg, prăpădit, era muzeul său “național” kitsch, ridicat la marginea localității, de unde începe o pădurice...

Dar, mai întâi, întâlnirea cu contabilul primăriei (era prin 1977). Deviza lui de bază, că între ideologie și economie nu poate exista nici o înțelegere. Așa spunea el, *înțelegere*; ca și cum amindouă ar fi fost niște ființe ginditoare. Legile economiei, - chiar și în socialism, spunea el cu voce joasă privindu-mă cu atenție, dar și cu o anumită încredere, nu știu de ce, avea încredere în mine, - sînt legile existenței, - *ia, apucă și fugi!*; ale existenței crude, bazându-se numai pe eficiență: cine e mai tare și *mai bine organizat* are cele mai mari șanse de succes. Problema... *aporia* contabilului, cinic, și veșnic voios, era că ideologia se dă bătută înaintea legilor naturale ale economiei, neexistînd nici o cale de împăcare: ori aveai o ideologie bine pusă la punct, și o economie *pe butuci*, - vorba lui preferată, - ori aveai o economie înfloritoare, *da' cu ideologia ai fi lăsat-o mai moale*, ori n-am mai avut-o în starea dorită, ori *dăloc, dăloc*. Ziceam *aporie*, pe grecește; cu el, cînd vorbeam ziceam însă *problemă greu de rezolvat*.

Uite la țărani, - mai zicea neînduplecatul om al socotelilor de tot felul. Țăranului, nu-i pasă de conștiință și de... cum să le zicem... de imperatiile cetățenești, ideologice, morale, cum vrei; astea merg la oraș, ca toate lucrurile împotriva firii, pînă presă, ziare, la radio, orișunde, pînă la ședințe, pînă la mitinguri de tot felul, nu la țară;... iar aici urmasem în gîndul meu, cu vorbele mele, completîndu-l fără ca el să știe: *...în mijlocul naturii care ronțăie liniștită idealurile noastre, nene Goguță, că așa-l chema pe contabil, și care înghite totul în timp, ca un ierbivor gigantic, impasibil la toate credințele și ideologiile lumii a doua, care lume a doua sîntem noi, oamenii înaintați cu ideile și cu creațiile noastre*.

Asta, cu ierbivorii, o știam de mai înainte de la el, de la contabil, om foarte citit și curios de toate. Că fiarele, lei, tigri și celelalte, dacă noi, oamenii le-am fi impușcat pe toate, dacă le-am fi omorît, inclusiv lupul autohton, ierbivorele aste, - explica omul strict al cifrelor și, s-ar fi înmulțit, ne mai fiind mîncate de carnișiere, și dacă nu erau ele mîncate, cum trebuie, *după echilibrul respectiv*, foarte important, atunci ierbivorele aste, capre, antilope, girafe, toate soiurile, domnule, *toate!* S-ar fi înmulțit în așa hal, încît ar fi devastat de frunze, de trunchiuri, de vegetație, întreaga natură, ar fi lăsat-o cheală, și așa, ele, ne mai avînd ce mîncă, ar fi pierit și ele cu timpul, ierbivorele, de soarta cărora miloșii de la oraș se plîng și se vaită cînd sînt sugrumate de lei, tigri, și-așa mai departe. Tot pămîntul ar fi devenit un pustiu și speciile, lanțul lor respectiv, unele depinzînd de altele, ar fi dispărut definitiv. Era mai mult decît evident ce povestea omul atîtor calcule și bilanțuri și balanțe... Astfel încît teoria lui cu biologia și cu economia care mîncă ideologia intra în rîndul, normal, al celor de mai sus citate...

MAI ÎNTÎI jos, în ripă, cavoul făcut din plăci de ceramică multicolore cu burlane,

streășini și cu o bănuță de piatră pe care se vor fi așezat vizitatorii mortului, care încă nu-i mort, trăiește, nici măcar bătrîn nu e; dar pentru el e foarte important să-și construiască și să-și vadă zilnic locul de veci. Cineva, la intrarea cavoului a fixat și o hîrtie roz creponată pe care încă se mai vede scris de mînă cu litere chinuite: *regrete eterne* și cu literă mică, eternitatea fiind doar o simplă perioadă... Cavoul avînd aerul unei cazemate de carnaval.

PE URMĂ, în poiană, de unde se lasă în jos ripa respectivă, statuile de lemn, fursuri, roți și alte obiecte populare, o vîrtelniță, o meliță, un butoiăș în care se bate untul ș.a. Toate răspîndite printre pomii fructiferi ai locului, uscați, neîngrijiiți, acoperiți de licheni, de mătreață, pe care individul îi lasă dinadins în starea aceasta de ofilire ca și cum natura, - natura în sine, - pe care o reprezintă acești foști meri, peri,... pruni,... ce mai arată încă ei a fi fost cîndva, și de a rodi ce le menise firea să rodească;... natura n-ar mai conta față de operele omeneste crouite de meșteri populari și alese, cumpărate și așezate la locurile lor cu venerație. Statuile, spre a dăinui cît mai mult, au încadramente puternice de stejar și sînt des băițuite, ca să reziste ploilor, ninsoirii, vremii rele; ele arată ca noi, atît de bine sînt întreținute, iar baițul de pe ele se vede că e proaspăt și că abia a fost intins cu pensula... Hm, ideea acestui “naționalist infocat” ca opera de artă rezistă și trebuie să reziste mai mult decît bietul pom ce dă, dacă a dat vreodată, mere, pere, prune... Un baiț, *cacăniu*, scuze, care, pe lingă rezistență, le mai dă operelor de artă și *un aer comun*, de produs industrial executat în serie... de un atelier... paranoic?... Să nu uit ramele, încadrările proteguitoare ale lucrărilor artistice care, pe dedesubt, au niște beculețe de fel de fel de culori care, în nopțile cu musafiri mai de soi, se aprind ca în preajma Crăciunului sau Anului nou.

Războiul de țesut, apoi, pus în picioare și care servește de cuier. *Pluviumul* acestui “mic și optim tiran” în care se strînge apa de ploaie în care înoată, leneșe, broaște, sau vibratili, mormolocii...

Kitschul folcloric care a năpădit chiar și artiștii “culți”, toți făcînd - cum zice Nichita Stănescu - “p... de mistreț”, ce spusese pe gînduri marelui poet contemplînd în Italia pe *David* al lui Michelangelo. De cînd cu Brîncuși, - mai spunea, - “toți se apucară să facă la fursuri, roți, fluiere, coloane, ca și cum asta i-ar fi permis oricui...”

CONTABILUL filozof, care, în ziua aceea, stabilise contradicția fatală dintre ideologie și economie, avea să mai facă o observație năzdrăvană de-a lui, și anume, - și notez și poziția trupului său bondoc pe cînd emitea ideea, puțin aplecat, cu mîna dreaptă apucîndu-și ușor bărbia lată și puternică și cu o gropiță adîncă drept în mijlocul ei:

... Și să știți de la mine un lucru, mai zisese el în această atitudine meditativă ducînd puțin înainte și piciorul său drept ce purta un tenis spart pe-o latură, - și să știți de la mine că, orișice ar fi, - adăugase cu toată grija și cu o dicțiune perfectă: - *răul, domnule meu, fortifică*, altfel binele, în general, ar fi și greu de apreciat.

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea XXXIV

München, luni...

Către
Yenaki Secară
Hotel Corona, Copenhaga

Dragul meu ciobănel Yenaki,

TE NUMESC așa fiindcă te-am visat cum treceai pe un cîmp cu o turmă de oi. Cîntai așa de frumos din flaut, dar notele sunau ca de pian din compozițiile unchiului Franz. Nu știu cum s-a terminat, că m-am trezit. Acum pot să scriu mai des, Frolain îmi duce scrisorile la poștă. Am încheiat o înțelegere cu dînsa: fac o oră de pian mai mult pe zi și accept să învăț englezește. Frolain s-a obligat să-mi corecteze scrisorile. Dacă vezi ceva îndreptat, e de mîna dumneaei.

Dragă Yenaki, nu știu cum să-ți spun, dar trebuie să-ți spun. S-a întîmplat ceva foarte neplăcut. A mai venit o scrisoare de la domnul Schuller. Cînd tata a citit-o mamei, eu eram deja la postul meu de ascultare după comandă. Nu mi-a venit să cred urechilor. Canonicul scrie că ai stat doi ani în spital, povestește cum s-au petrecut lucrurile cu moartea logodnicei tale și ne avertizează că

tu vrei să te răzbuni și pe noi. Am ascultat și am plîns. Nu-i așa că tu nu vrei să te răzbuni pe prietena ta Josefa? Și nici pe ticălosul de magistrtru? Tu ești bun la inimă și mi-aduc aminte: odată, cînd l-ai călcat pe ursuleț pe burtă, i-ai spus “pardon” și i-ai cerut iertare. Am mai plîns fiindcă n-am știut că ai suferit atît de mult. Și eu te-am supărat deseori în loc să te mîngîi ca pe un Yenaki drag. Și am mai plîns că mi-e dor de tine și m-a prins mama și a descoperit că trag cu urechea. Dar nu mi-au făcut nimic. Tata m-a sărutat și mi-a spus să nu mai plîng că și el ține la tine, apoi a înjurat pe franțuzește zicînd, cît va trăi el, canonicul nu-i mai intră în casă. S-a așezat la birou și a scris o scrisoare unchiului Franz. Ce anume, n-am putut citi. Vino repede ca să-mi povestești ce ai văzut în Danemarca! L-ai întîlnit pe domnul Hans Christian Andersen? I-ai dat scrisoarea de la tata? Domnul Jonas a zis că scriitorul umbilă mai mult prin străinătate. Nu uita că ziua lui de naștere e la 2 aprilie, împlinește 55 de ani. Azi a nins din nou. Fii atent să nu răcești. Am copiat scrisoarea magistrului și ți-o trimt alăturat.

Te sărută prietena ta Josefa. ■

Micul Paris?

DE AICI din Paris, nu doresc ca Bucureștiul să devină din nou “MICUL PARIS”, fie chiar cu litere mari, cum doresc aproape toți străinii.

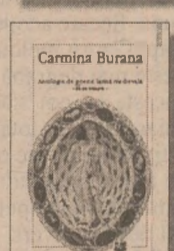
Îmi doresc din tot sufletul să devină ceea ce nu a prea fost niciodată, “BUCUREȘTIUL CEL MARE ȘI FRUMOS”, datorită minților ce trăiesc în el, cugetelor, dragostelor, florilor, pomilor, fetelor, băieților, cinstiților, bunelor și bunilor și nu căsoaielor, urâciunii, prafului, gropilor, gunoaielor și impuțeniei dinăuntru și din afara noastră, rămase din epoca de aur și nu numai.

Acum că, în sfîrșit, lozinca de pe vremuri s-a împlinit, și am putut deschide larg ferestrele, să simtă și cei din afară ce urât mirosea înăuntru, nu ne mai rămîne decît să scăpăm de cei ce continuă să ne vicieze viața, crezându-se pe timpuri, sau să intoxice lumea cu putoarea portofelelor lor nespălate. Îmbogațiți-vă!

Sergiu Husum

POLIROMNOUTĂȚI
iulie '98F.M. Dostoievski
Jurnal de scriitor (Vol. 1)Paul Zumthor
Babel sau nedesăvîrșirea Pierre Hadot
Plotin sau simplitatea privirii Antologie de poezie latină medievală
(ediție bilingvă)**Carmina Burana**

În pregătire:

Bulat Okudjava
Matei Călinescu, Ion VianuL'amour toujours
Amintiri în dialog - ediția a II-aComenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C.Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)6138978
Brașov, str. Toamnei nr.7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

UN FEMINISM ANTIFEMINIST

LUMEA LUI GARP, un roman din anii '70 aparținând scriitorului american John Irving, este poate cartea ideală pentru o vacanță mai intelectuală, prin binecunoscuta formulă postmodernistă pe care o urmează: combinația de narațiune fluentă, agreabilă, tipică unui film de duminică seara despre mărirea și căderea unei familii americane, dar și sofisticate speculații pe tema actului creator, a statutului ficțiunii, întrepătrunderii dintre ficțional și metaficțional, și alte asemenea minunății post-de toate. Există și un film ecranizat după acest roman, cum se cade oricărui best-seller autentic, de data aceasta parcă mai apt de translații cinematografice decât oricare altă carte. *Lumea lui Garp*, însă, nu este doar un best-seller, ci și un copil favorit al criticii, recompensat ca atare cu distincție literară importantă, National Book Award (1979). Cum de poate fi o carte pe gustul unui public larg și în același timp apreciată de un grup de profesioniști, critici, care este legătura dintre best-seller și romanul-reflecție pe tema literaturii, în ce anume constă postmodernismul lui John Irving — acestea sînt întrebări la care nu am de gînd să răspund. Nu pentru că nu mi-e la îndemînă, ci mai curînd pentru că prefer să evit un comentariu care inevitabil ne-ar lansa într-o serie de (de-acum) banalități pe tema viziunii postmoderniste. Care, se știe deja prea bine, abolește distincția vulgar/cult, deraiază dintr-o dată în metaficțiune la tot pasul, se autoparodiază, geme de aluzii erudite abil tupilate în încrengăturile textului, experimentează și totodată caută simplul, mescol narativ etc. Cititorilor dornici de detalii în această chestiune le recomand prefața Rodicăi Mihăilă, de altminteri o specialistă universitară în literatură americană contemporană. Chestiunea despre care prefațatoarea nu amintește mai nimic, însă care mie mi se pare extrem de importantă în acest roman, este legătura sa cu feminismul, atît ca orientare literară cît și ca mișcare socială. Fi-rește, ca orice produs al postmodernismului, era și greu să nu existe nimic feminist (fie anti, fie pro) în cartea lui Irving, așa că pînă la un punct e de-a dreptul o platitudine să anunț o asemenea conexiune. După cum e foarte tentant să citim astăzi romane în tot soiul de chei, dintre care cea feministă e adeseori la îndemînă. Însă nu despre o lectură feministă va fi vorba aici, și nici despre a mai descoperi undeva încă o urmă a falocratismului ori, dimpotrivă, a mai îmbogăți cu un text canonic în curs de constituire al feminismului. *Lumea lui Garp* mi se pare a avea relevanță reală și subtilă pentru o discuție în jurul chestiunilor feminismului. Să nu uităm că această carte e apărută în anii '70, cînd feminismul făcea ravagii în America, ajuns fiind în stadiul de vehemență și uneori reală isterie. Este perioada în care apar tot soiul de manifeste feministe pătimașe, în care explodează lesbianismul, se întonează adevărate imnuri în cin-

stea sexualității feminine și se declară războaie feroce bărbaților și lumii la modul general. Din acest punct de vedere, *Lumea lui Garp* este, prin convenționalitatea poveștii, evident anti-feministă: în roman e vorba despre căsătorie, dragoste, copii, fidelitate (și infidelitate, dar cu măsură!), adică tot tacîmul romanului care numai feminist nu e. În mare măsură această carte este o narațiune despre oameni obișnuți, cu viața lor mai mult sau mai puțin fericită ori nefericită. Asta pentru că, tot în mare măsură, lumea lui Garp este lumea pe care o vedem cu toții. Problema apare atunci cînd trebuie să ne decidem cum privim această lume: cu ironie și detașare, citind deci romanul ca pe o colosală parodie, ori cu seriozitate și empatie, urmărind cu sufletul la gură marile și micile întîmplări din viața familiei Garp, întocmai ca spectatorii de *soap-opera*, copleșiți în fiecare seară de năpasta abătută asupra eroilor lor favoriți? În parte răspunsul la această întrebare — care este, la urma urmelor, o întrebare validă pentru cele mai multe producții postmoderniste tocmai pentru că ele anulează distincția dintre literatura de consum și erudiția culturală — depinde și de cum plasăm cartea din perspectiva feminismului. Cu alte cuvinte: este cartea lui John Irving un roman feminist sau antifeminist? Nu e tocmai ușor de spus. O să revin în final asupra legăturii dintre problema feminismului și a manierei în care putem înțelege romanul.

Un lucru e cert: lumea lui Garp este cea a americanului pe care îl vedem seară de seară în ecranul televizorului, o lume de relativă seninătate, confortabilă stabilitate financiară, devotament familial, pe fundalul cărora se petrec din cînd în cînd evenimente tragice sau neașteptate. Garp este fiul unei asistente medicale, o oarecare Jenny Fields, care de îndată ce și-a dat seama că rostul unei femei, așa cum e el înțeles de societate, este să facă tot ce îi stă în putință pentru a se căsători cît mai bine, și-a dedicat frenetic viața cauzelor feminismului. Într-afîc de frenetic, încît, dezgustată de bărbați fiind, găsește de cuviință să își împlinescă vocația maternă (ceea ce feministele americane numesc *care-giving*) concepînd un copil cu un soldat grav rănit, care practic nici nu știe ce se întîmplă cu el în timpul actului sexual cu pricina. Garp este produsul mamei sale, *femeia*, și doar indirect al unui bărbat, acesta redus la stadiul de făptură inofensivă, care gingurește ca un copil (idiotizat fiind de rănile sale la cap) și se lasă manevrat de femeie. Actul concepției copilului este de două ori o exersare a funcțiilor materne ale femeii: pe de o parte pentru că duce la apariția unei ființe, Garp jr., și pe de altă parte pentru că și pentru tatăl neputincios actul este sublimat într-o experiență infantilă, a pruncului alinat de mama sa.

Sub acest semn puternic feminist începe romanul lui Irving. De altfel, prima parte a cărții este focalizată pe mamă, Jenny Fields, a cărei viață este povestită din per-

spectiva fiului ei, scriitorul de mai tîrziu. Interesant în acest roman este că vocea povestitoare vine din *off*, însă din cînd în cînd e completată, prin intervențiile retrospective, între ghilimele, de vocea lui Garp, care devine scriitor și, ni se dă a înțelege, se ocupă între altele și de biografia mamei sale. Această dublă perspectivă naratorială (iar, destul de obișnuită pentru romanul de după Henry James) are o consecință importantă, cred eu: nu e tocmai lesne să decizi cînd tonul e parodic, și cînd e serios, cînd un personaj e caricaturizat și cînd el trebuie perceput la modul cel mai sobru cu putință. Jenny feministă, de pildă, e poate cel mai greu de interpretat: într-o anumită măsură acțiunile ei de calugărită-activistă sînt ușor ridicole și ești tentat să vezi în ea mai curînd o parodie a eroinei romanelor feministe. Dar pe de altă parte e imposibil să nu o iei și în serios: Jenny e clasică *self-made woman*, care izbuteste să crească singura un fiu de toată isprava, să lucreze într-un mediu strict masculin (Colegiul de băieți Steering) unde e respectată și apreciată, să se îmbogățească scriind și publicînd cărți. Cînd devine cu adevărat o feministă activă, ea dispune practic ca personaj, sau cel puțin trece într-un plan foarte îndepărtat, unde succesele ei cu diverse proiecte de apărare a drepturilor femeii se aud slab, ca ecouri vagi în viața celorlalte personaje.

Ca produs al unei asemenea mame, Garp nu avea nici o șansă să fie un bărbat "normal" în sensul obișnuit al cuvîntului. El e atipic nu doar pentru că e casnic, în vreme ce soția sa lucrează, ori pentru că gătește și se ocupă de copii, ci și din alte motive. Inițierea lui sexuală se produce în împrejurări stranii, care îi lasă pentru totdeauna un sentiment de confuzie și vinovație, inspirat de mama lui. "Poștele trupești", deplorate de Jenny Fields, îl fac să se simtă bicisnic, chiar dacă nu îl împiedică să aibă aventuri amoroase, însurat fiind. Ca bărbat în toată firea, lui Garp îi e dat să descopere într-un parc o fetiță de zece ani, victima unui viol, ceea ce îi întărește sentimentul de vinovație, printr-un soi de responsabilitate împărtășită mai mult sau mai puțin conștient de violatorului. De altfel el nici nu e singurul bărbat din carte cu viziuni feministe: mai există o anume Roberta, fost fundaș la fotbal care a suferit o operație de modificare a sexului, veșnic scîrbită și dezamăgită de neseriozitatea iubitelor ce o abandonează. Dacă Garp se simte cîteodată incomod în ipostaza masculină pentru că știe de cîte "tele" e capabil, Roberta e și victima reprezentanților propriei ei (foste, ce-i drept) spețe. Culmea umorului negru feminist e că fostul fundaș e convins că medicul care i-a făcut operația de schimbare a sexului a violat-o imediat ce a avut posibilitatea de a o face, adică de îndată ce a transformat-o în femeie. Cît despre Garp, una dintre cele mai pîcînt scene al cărui protagonist este, îl arată în bucătărie, tocînd și călînd ceapă în timp ce vorbește la telefon cu soția lui care îl banuiește de chestiuni necurate și infidelități maritale in-

terpretînd greșit zgomotele făcute de el în bucătărie.

Ca scriitor, Garp are viziuni pronunțat feministe, pe care cititorul are prilejul de a le descoperi în detaliu, pentru că romanul e de fapt compus din alternața între proza scrisă de Garp și cea în care el e doar protagonist. În treacăt fie spus, și acesta este un procedeu evident postmodernist, însă re-

terpretînd greșit zgomotele făcute de el în bucătărie.

Ca scriitor, Garp are viziuni pronunțat feministe, pe care cititorul are prilejul de a le descoperi în detaliu, pentru că romanul e de fapt compus din alternața între proza scrisă de Garp și cea în care el e doar protagonist. În treacăt fie spus, și acesta este un procedeu evident postmodernist, însă re-

mentală, este supravegheată de Jenny Fields, care revine astfel în scenă, din nou ca o emblemă a Mamei, ori a îngrijitoarei (*care-giver*). Din momentul accidentului, însă, ritmul evenimentelor se precipită, iar tonul povestitorului devine aproape rezumativ, narațiunea schematizîndu-se: Jenny Fields moare ucisă de un bărbat care urăște mișcarea feministă pentru că i-a emancipat soția pe care pînă la momentul "eliberării" o bătea sâlbatic; Garp moare ucis de o feministă frenetică, membră a grupării conduse de mama lui și numită Ellen James, formată din femei care își tăiau singure limba în semn de solidaritate cu o fetiță ce fusese violată de doi bărbați care apoi îi tăiaseră limba pentru ca identitatea lor să nu poată fi divulgată de copilă; văduva lui Garp devine profesoară la Colegiul Steering, unde pe vremuri nu erau acceptați decît băieți; fiul lui Garp, supraviețuitorul accidentului, se căsătorește cu o transsexuală, legătura lui fiind de fapt supremă realizare a fundașului Roberta, care tinjește după "normalitatea" domestică de care el nu are parte, și o dăruiește altora. Pînă la urmă toată lumea moare, ca într-o adevărată saga ce își respectă promisiunea de a duce povestea pînă la sfîrșit. Unii mor de bătrînețe, alții mor violent, cert e că singura pe care autorul o lasă în viață e... o femeie, fiica post-accident a cuplului Garp, devenită medic respectat. Cartea se încheie, deci, în pragul unei noi generații de feminism, ceva mai școlită, mai temperată, și cu alte preocupări decît militantismul feminist.

Ce nu e feminist în *Lumea lui Garp*? Categorie viziunea asupra mișcărilor feministe din epocă, ca de pildă cea a ellenjamesienelor. Nici măcar Ellen James, fetița de la care și-au luat feministele cu pricina numele, nu le vede cu ochi buni. Apoi, personajele feminine-feministe din roman sînt fie caricaturizate (ce-i drept, cu oarece duioșie, nu în chip cinic), precum Roberta ori chiar Jenny Fields. Cea mai interesantă eroină a romanului, soția lui Garp, este și cea mai "normală" totodată, o femeie modernă, dezinvoltă, feminină în chip firesc, preocupată în egală măsură de familie și carieră, de respectabilitate socială și independență personală. Ca ideolog, Irving e în mod clar un conservator, pentru că orice fel de exces în planul mișcărilor sociale pare să îi repugne: "Violența naște violență", insinuează shakespearian autorul. Jenny Fields moare de mina antifeminismului, Garp de cea a feminismului. Dar între morțile lor există o legătură care presupune mai mult de un simplu prefix: pe femeie o omoară un bărbat din categoria celor alături de care Garp simte, vinovat, că se află, iar pe bărbat îl omoară o femeie dintre cele aflate sub directa supraveghere a mamei sale. Ideea lui Irving mi se pare evidentă: puse în antiteză, așa cum de multe ori insistă să o facă feminismul, sexele se extermină reciproc. Iată cum, romanul propune, în cheie feministă (identificabilă în construcția personajelor, în problematica întîmplărilor), o abordare antifeministă.

John Irving - *Lumea văzută de Garp*, traducere și note de Irina Horea, prefața de Rodica Mihăilă, Editura Univers, București 1998, 398 pagini, preț nementionat.

marcabil de bine stăpînit de Irving: în plină desfășurare a întîmplărilor din lumea romanului propriu-zis, ești somat să abandonezi firul povestirii principale pentru a te adînci în producțiile lui Garp, care sînt texte de sine stătătoare în toată regula, mici proze ce se întind pe multe pagini, izbutind să captiveze într-o asemenea măsură încît pînă la urmă uieți de celelalte personaje. Ca adept al feminismului mamei sale, Garp scrie cu simpatie despre prostituate și triumfă cînd eroinele lui, victime ale violului, îșiucid agresorii. Proza lui, deși bine constituită independent de romanul în sine, aduce a visare cu ochii deschiși, a fantazare personală, și în felul acesta îl definește pe Garp. De pildă, la un moment dat în carte se produce o tragedie, un accident de mașină provocat de Garp, dar indirect cauzat de infidelitatea soției sale Helen, în urma căruia unul dintre cei doi copii ai cuplului moare, celălalt rămîne mutilat pe viață, și amîndoi soții sînt grav răniți, fizic dar mai ales psihic. Cititorul nu află ce simte sau crede Garp despre acest accident decît indirect, din proza stranie, cu accese de cruzime și violență, pe care o scrie el.

Accidentul acesta e oricum un episod complicat și greu de explicat în carte, pentru că el ridică problema vinovației într-un mod interesant. Cine e responsabil pentru tragedie: bărbatul intempestiv, turbat de gelozie deși nici el însuși nu fusese, la vremea lui, ușa de biserică? Femeia infidelă? Sau un alt bărbat, amantul, insensibil și insistent? Sau tot primul bărbat, indirect culpabil pentru infidelitatea soției? Sau tot femeia, vinovată pentru a fi acceptat să comită și ea aceeași greșală ca soțul ei, cedînd unei atracții minore și trecătoare? Aparent, cuplul decide să împartă vina, concepînd în mod simbolic și expiator un alt copil. Convalescența lor, fizică dar și

Sursele de hrană ale cinecefalilor

ATÂT de rară în orizonturile editoriale românești pe zi ce trece mai vaste și mai diversificate, cartea de film se supune totuși, cu de la sine principii, unei apreciable pluralități tematice și de metodă. *Cinecefalul* - îl voi numi astfel pe cel care tinde să-și hrănească gândirea și cu abstracții teoretic-ascetice, dezlipite de imagini, nu doar cu luxurianța (color a) acesteia (dorință care-l diferențiază specific de cinefil)- ajunge relativ greu și mai mult prin vadul unor limbi străine la sursele (sau pretextele) sale preferate de reflecție¹⁾. Lipsesc la noi opurile de teorie ale ultimei venite dintre arte, lipsește mai ales presa de specialitate care să reușească să depășească fascinația produsă de carnația roz sentimentală sharonstoniană și să treacă în zona gri corticală a ideilor lui Eisenstein²⁾.

Într-o cultură a vizualului în care domnește impresia că ajunge "s-o vezi" ca s-o înțelegi; că oricine a vizionat un număr de filme (și toți am vizionat) pricepe (să scrie o cronică de film, de exemplu - și o poate scrie, dar în ce condiții?!); în care se confundă autohipnoza - spontană sau prețioasă - față de ceea ce se petrece pe ecran cu analiza calificată... într-o astfel de situație parcă ne ajunge din urmă verdictul lui D.I. Suchianu, savuros exagerat, desigur, dar nu fără un sămbure de adevăr: "ca un brav critic de film, era de o incomensurabilă incultura"³⁾.

În vremea noastră contorsionat-dilematică, care e și cea a cinematografului, o abordare din afara cutelor de pe frunte ale concentrării devine lesne inactuală, căci drumul către simplitate este mai mereu întortochiat. Contrar aparențelor, solul pe care se gândește cinematograful nu este unul bine tasat, ci pune dificultăți tocmai prin faptul că problemele sale sunt mai greu de formulat. Teoria de film, la o sută de ani de existență, rămâne un copil bătrân, nerealizat: ea nu are încă un *specific*. Nu a aflat - deocamdată - o concepție generală care să conteze numai pe idei provenite dintr-un perimetru propriu de preocupări. Și nici nu s-a dovedit vreo imposibilitate de principiu în această privință. Fapt este că punctele de vedere asupra filmului nu se nasc aici, pe un pat de peliculă, ci vin mai mereu dinspre alte domenii⁴⁾.

Dinspre *estetică*, în primul rând. Ceea ce nu e greu de înțeles, dată fiind fireasca pretare a imaginii la o investigație de acest gen. Numele celor care au urcat pe versantul ei sunt prea glorioase pentru a le mai aminti. Există apoi încercările relativ puținilor *creatori de film* care și-au teoretizat sistematic realizările. Foarte numeroase și cumva omnidiscutate sunt tratările axate pe *tehnica filmului*, pe noțiunile sale compoziționale atât de contopite cu parametrii și posibilitățile camerei de filmat⁵⁾. Se mai cultivă cu o oarecare insistență apropierile *psihologice* - ca și cele *psihanalitice*, cele *semiotice*, exemplul cel mai sonor aici constituindu-l probabil Christian Metz (care a evoluat de altfel, în căutarea acelei pietre filosofale a teoriei de film care este unitatea minimală de sens, către o perspectivă psihanalitică, tot astfel cum alții, Jean Mitry de pildă, au îngemănat de la bun început estetica cu intuițiile psihologice).

Mai vorbim și despre *antropologie* (Edgar Morin) atunci când ne întrebăm despre film, ca și despre *filosofie* în ge-

neral (Gilbert Cohen-Séat). Convocăm de asemeni *sociologia*, *pedagogia* și *statistica*, ultima nudă, ca pură înșiruire de date prin sine revelatoare. *Critica literară*, din inerția care se conservă la descifrarea unui tip - totuși - nou de text, ca și din iluzia larg împărtășită (și într-o mare vogă cândva) că filmul este "literatură condensată" (expresia îi aparține lui I. Manevici). Să nu uităm prestigioasa idee de *istorie a cinematografului*, ale cărei concretizări s-au dovedit unele - utile instrumente de lucru și de simplă informare, altele - searbede înșiruirii de rezumate ale unor filme. Și mai ales de elaborata *istorie a teoriilor de film* (unică în felul ei) a lui Guido Aristarco.

Lista nu se termină însă aici (nefiind, de altfel, nici exhaustivă): *dicționarele* și *scenariile publicate* se constituie în surse foarte consultate de către cinecefal. Captivante sunt, prin sugestii - iepuri care sar de unde nici nu te aștepti, *memoriile regizorilor* și *cărțile/filmele despre realizarea unui anume film*. Mai puțin interesează *memoriile actorilor* și din ce în ce mai scăzută va fi cota *autobiografiilor divelor* - vezi la noi, traduse, pe superbele *B.B. & G.G. & M.M.*; să perseverăm pe drumul către culisele formidabilului război casnic dintre Bruce Willis și Demi Moore? Mai bine nu (deși, pe de altă parte, neprevăzutul face bi-

aflat filmului și câțiva venerabili părinți. Despre unul dintre aceștia, literatura (a se citi cu aldine cauza: "scenariul") am amintit deja. Rămân toate celelalte arte. După cum se întâmplă într-o comunitate strașnic organizată, celei mai noi îi vor reveni muncile cele mai grele. Prâslea, iată, are sarcina să îplinească acum câte ceva din destinul picturii, al sculpturii, al teatrului, al graficii, al fotografiei... Filmul ar fi moștenitorul când al câte uneia dintre ele, când al tuturor la un loc.

Spre deosebire de fratele cinefil, care a avut de câțiva ani încoace o abundență tropicală de filme, cinecefalul a cam murit de foame. Varietatea surselor de hrană nu prea i-a ajutat la nimic, în condițiile unei penurii generalizate. Există, e adevărat, semestrialul (?) *Prim plan* al Cinematecii Române, cu un sensibil mai mare coeficient de pronunțare teoretică decât alte publicații de gen, dar cu o difuzare restrânsă la teritoriul instituției care îl patronează și cu o frecvență de apariție dincolo de orice previziune. El a publicat și două sau trei scenarii ale unor filme etalon (*Oul de șarpe*, *Cetățeanul Kane*, *Noaptea*). Au apărut de asemeni, la Editura Albatros, *4 scenarii* de Lucian Pintilie - cu care acest capitol editorial poate fi închis. Mai știți despre două dicționare cu date despre cinești

meditat și unele dintre aparițiile menționate anterior și care de decenii a completat constant biblioteca împătimitului de cinema. Dar mai ales două volume la Editura All: Jean-Louis Leutrat, *Cine matograful de-a lungul vremii: o istorie*, respectiv Francis Vanoye și Anne Goliot-Lété, *Scurt tratat de analiză filmică*.

EVENIMENTUL nr. 1 al acestei perioade, "capul de serie" îl reprezintă însă, în opinia mea, apariția anul trecut la Editura Pro a voluminosului tratat *Spre o poetică a scenariului cinematografic* de Dumitru Carabăț. O delicată, așadar, pentru cinecefal! Cu o voință susținută a construcției personale, autorul se întemeiază totuși pe o bibliografie de prestigiu. Există două moduri de a utiliza numele anexate la sfârșitul unei cărți: 1. Lăsându-i pe autorii respectivi să-ți cauze ideile, care, celebre fiind, nu mai au nevoie de o articulare, ci doar de o reuniune într-o colecție stimabilă; 2. Alergând după acești autori până îi prinzi cu ideea ta. Cu un gând care nu le aparține lor, ci ție. Este tocmai modul în care se implică Dumitru Carabăț în cartea sa. Profesorul de la ATF, scriitor el însuși de scenarii, trăiește necomplexat ceea ce urmează să așeze în pagină despre dinamica subiectului pe care și-l revendică; amuzant și simpatice este faptul că Hegel, Jaspers, V.I. Propp, Tzvetan Todorov sunt puși la lucru laolaltă cu studenții autorului - care îi verifică acestuia în finalul expunerii concepția-i pe taritmată pe filme concrete. Fapt reciproc profitabil, dar poate că ceva mai mult pentru tinerii colaboratori: nu în fiecare zi ai șansa de a fi angrenat, fie și la acest nivel minim, într-un proiect cine-teoretic de anvergură.

Întrebare: alege-se-vor cine-teoreticieni dintre ei?

Dorin-Liviu Bîțfoi

ne la inspirație). Dacă preferă totuși, cinecefalul va citi printre rândurile generos spațiate, la lumina veiozei, povestea lor aprigă de iubire, preparându-și prin această lectură o alunecare lină în lumea fantasmelor de uz personal.

În stare de veghe el va fi în schimb alertat la apariția unei *istorii a curentelor și a școlilor de cinema* - de exemplu. Ori a unui *dicționar de termeni cinematografici* - care, după câte știu eu cel puțin, frapează numai prin absență în librării și în biblioteci.

Iată deci, în toată amploarea ei, eteronomia cruntă a domeniului atât de drag cinecefalului! Ca și cum ea n-ar fi și așa destul de debusolantă, i s-au mai

români/străini și despre câteva (3-4) tomuri de amintiri ale unor critici de film și al unui binecunoscut regizor român. S-au reeditat - "necenzurate" - convorbirile cu D.I. Suchianu. Sesizăm apoi două cărți subțirele cu biografiile starurilor occidentale ale momentului. O trecere în volum a cuplurilor celebre ale ecranului. Ca și o colecție de broșuri despre marcante figuri ale filmului autohton de altădată... Mai adăugăm memoriile lui Ingmar Bergman; cartea filmului *Isus din Nazaret* al lui Franco Zeffirelli; și alte 4-5 lucrări pe care nu le mai numesc.

Ce evenimente: un volum de Guido Aristarco, *Utopia cinematografului* la Editura Meridiane, instituție care a pre-

¹⁾ Este vorba de limbile: engleza, franceză, spaniolă, dar și de rusă și maghiară (un articol din *Dilema* cita în această ultimă versiune titlul cărții lui Lotman despre semiotica filmului).

²⁾ Ar fi însă fals și ipocrit să moralizez ca nefastă culoarea roz care, în sine, nu e deloc urâtă; neavenită mi se pare exclusivitatea care uncori i se acordă și suma de confuzii de plan pe care o teaurizează în aceste situații.

³⁾ În: Grid Modorcea, *Literatură și cinematograf*, Convorbiri cu D.I. Suchianu, Editura Minerva, București - 1986, p. 140. Suchianu face referire în acest loc la faimosul critic și teoretician de film Ricciotto Canudo - care, pare-se, nu s-a dovedit, prin activitatea sa, chiar un incompetent.

⁴⁾ La fel de vârstnică, psihanaliza - apărută în același an, 1895 - este, de pildă, originată foarte ferm în practica de clinică psihiatrică. De unde, consecutiv edificării propriei terminologii - ce cuprinde cu mult peste 300 de termeni - ea se extinde hermeneutic la o multitudine de sfere culturale. În film, lucrurile stau într-o secvență inversă: "sferele culturale sunt cele care vin să ursească la leagănul eternului nou-născut.

⁵⁾ Thomas Munro ne oferă o copioasă ilustrare în acest sens, prin definiția-fluviu pe care o găsește filmului, la pp. 319-320 din volumul al doilea al lucrării *Artetele și relațiile dintre ele*, Editura Meridiane, București, 1981.

DÉLIE

Obiect al celei mai înalte virtuți (fragment)

MAURICE SCÈVE e un cunoscător al talismanelor, un cititor în stele, un mag sau cum ar spune, simplu și grav, Gheorghe Grigurcu, un poet complet. Se naște la Lyon între 1501 și 1505, studiază dreptul, participă la căutarea mormintului Laurei lui Petrarca la Avignon, așa cum mai târziu o va căuta în miraculosul poem *Délie* pe mîndra poetă Pernette de Guillet (1520-1545). Găsește pe un mormînt un pergament cu versuri în italiană pe care le-ar fi scris Petrarca sau, după "acuzățiile" contemporanilor, el însuși. Clément Marot, exilat la Ferrara, lansează moda *Blazoanelor*, urmat de poezii lyonezi printre care strălucesc Maurice Scève. În 1536, cei doi mari ai clipei se întîlnesc la Lyon, Clément Marot vizitînd-l pe poetul *Microcosmului* și al sublimei *Délie* pe care îl admira dintotdeauna. Dragostea lui Scève pentru Frumoasă e neîmplinită pe pămînt, beatriciană, dată lucrărilor celeste. După moartea ei, se retrage aproape din viață. În 1548 e rechemat de cetățenii Lyonului în ajutor poetic la intrarea solemnă a lui Henric II, pentru a se pierde către 1560 fără urmă în negura căzută prin războaiele religioase. Se crede chiar că ar fi fugit în Germania, trecînd la protestantism. De asemenea

cade peste el o uitare monstruoasă de cîteva secole. E redescoperit de simbolişti. Unii, ca de pildă André Gide, îl învinovătesc de atmosferă sufocantă și de sofisticare. Dar Gide poate și el să se înșele... Unul din ultimele versuri ale celor patru sute patruzeci și nouă de dizene (dizena: strofă de zece versuri) din care e compus *Délie* sună astfel: "Flacăra sfîntă în claru-i va dura". Eu cred că Maurice Scève e unic, un Dante peste care a suflat enorma tinără flacăra a lui John Keats, repede stinsă de mîna macabră a destinului. Dacă viața îmi va fi propice îl voi traduce în întregime în românește; a-l transpune într-o altă limbă pe acest Mare Preot al misterelor ar părea imposibil. Și totuși voi încerca, pentru că orice țintă spirituală poate fi străpunsă în chiar simburile ei dacă omul o vrea.

Închei cu deslușitoarele cuvinte ale lui Georges Poulet: "Pînă la capăt Scève își rămîne fidel. Rămîne poetul unei unități inițiale, dezvoltînd mai întîi ceea ce ea închide, și readucînd apoi această dezvoltare la o învelire, la o reimplicare. M-am silit să rezum aceasta și eu (cît de imperfect, căci cum să condensezi o gîndire ce este condensarea însăși?)." (M.K.)

Maurice Scève – gravură pe lemn

Nu Venus cu arzînd vii și Celești,
Nu Cupidon ce-aruncă iar săgeată,
morții care-n mine-i înnoiești
Sînt Opera aceasta tie dată.
În ea, știu bine, vei citi îndată
În Epigrame, vai, erori lumești:
Dar cer, iubire văzînd că scriitură
Favorii tale-s, prin flăcări le trecură.

Ochiul arzînd în tinere erori
Se învîrtea nesocotit și iată
- Frică, tu, de plăcute terori -
Șarpele-mi cu vederea-i înarmată
Străpunse Corp și Inimă și Gînd,
În Sufletul Sufletului intrînd.
Fără tăis, au fost lovituri grele
- Fac, trăind în Corp, Duhul să
moară,
O jertfă, în prezența ta, amară,
Tu ridicată Idol vieții mele.

Și Făcătorul cu înalte gînduri
Făcu să fie mirabila Natură,
Virtuți purtînd în uluinde rînduri
În opera-i ce prin virtutea-i cură.
În orice bine-i Domnul nemăsură.
Desăvîrși un corp desăvîrșirea,
Mișcînd în Ceruri admirînde știrea:
Din clipa-nții sufletul meu l-adoră,
Pe toți îi desfătează cu răpirea
Și mie singur fatală e Pandoră.

Veninu-ți dulce, grația ta făcură
Să-ți idolatrizez divina stare,
Ochiul credul, nu strajă în făptură,
Nu prevăzu, o, pierderi viitoare.
Căci inima-mi ofrandă ți-am jertfit,
Cu sufletul pe rug mi-am adus viața.
Răpită-mi fu spre tine roabă fața
Dată ca pradă la ingratitudini;
Deci speră jîndul meu dezamăgit
Să-și afle în infern beatitudini.

Vrînd ca să tragă cerul Empireu
Din sine-n sine mai mari satisfacții,
Din nouă Ceruri influențînd greu,
Închise-n tine-ale lor operații,

Desăvîrșind în carnea-ți decorații.
Dar cu îngăduință de la Grații
Ce-n nurii tăi își află-afîta mire
Că dacă vin la flori să le miros,
Ce sînt faptele tale-n simț frumos,
Mă te pesc fericit și-n tînguire.

V
Stăpîna mea avînd Amorul arc
A tras în mine ca să mă atragă,
Dar cîștigai fugînd în lumea largă
Afîț încît de țînta-i nu mă-ncarc.
Și dacă m-a văzut teafăr, retras
Fără a-mi face nici o crăpătură,
- Întoarce-ți către mine grabnic pas,
Mi-a spus, fugi arcul sau puterea-i
dură?
- Nu fug de arc, nici de-al săgeții vas,
Ci ochiul ce-mi făcu rana măsură.

VI
Liber trăiam April al vîrstei mele
Fără de griji acea adolescență
În care ochiul neexpert în rele
A fost surprins de prea dulce
prezență
Ce prin înalt-divina excelență
Uimi Suflet și simțuri nesfîrșit,
Numai prin ochi arcașul mi-a robit
Întreaga libertate și acele
Zile ce sînt mereu săgeții parte,
În frumusețea-i zac viață și moarte.

VII
Cînd frumusețea lumii-i fu podoabă,
Cînd se născu ea-n care mort trăiesc,
Lumina-n mine fu rotund firesc
Nu numai trăsăturile-i ce-ntreabă,
Ci spiritul ce-mi ține-n ea răpit;
Cînd stam vrăjit mirabil în minune
Și-aproape mort, Divinu-i m-a trezit
În clarul din dorințele-mi funebre,
Mai mult în ele ard și mă răpune
Dinvinu-i în adîncile tenebre.

VIII
Pe cînd tăceam afîț de întristat,
Zeita-mi auzi plîngînd tăcerea,
Amor cu milă-aduse mîngîierea
Și între noi negoțul a-ndreptat.
- Vrei, Doamnă, să-l petreci în
mulțumire?

Cu-n laț din părul tău cîștigă-l sus.
- Pentru că-ți place, vreau, dădu ea
știre.
Cine-ar putea, cînd ceri, să-ți dea
refuz?
Nu faci afîț cît pentru tine fac
Amanții, nu le-ntorci la teamă leac.

IX
Nu de-al lui Paphos, deliciul
Afroditei,
Nu de Thesalia în ceru-i temperat,
Ci de o mîină mai presus fui luat,
Sperînd prin ea că liber sînt iubitei.
Deja-n afara vieții desperate
Înaltele-mi gîndiri hrăneam în toate,
Cînd între măghirani văzui de pară
Garoafa prinsă: "Ori, mi-am spus,
să vadă
Ochiul meu azi e sigur de dovadă
Că frumusețea stă-n dulceață-amară".

X
Gingaș miros - dar gust amar
s-arate
În dulce-mi gînd - pacea e tulburată;
A sinelui iubire-afîta poate
Cînd rațiunea de teamă-i ofensată.
Și totuși, văzînd sufletul că-i rană,
Rupîndu-se-n zăcere de iubire,
Atunci primejdii-avui de rătăcire,
O frică încercai ce mă condamnă,
Căci frumusețea cu perfectă fire
Mi-a dat să gust Aloe ca pe Mană.

XI
Dinspre Ocean, Adulter obstinat
La Orient abia-și întoarse chipul
Cînd peste Klytie Adonis s-a plecat
Pierzînd naivul har mult risipindu-l.
Cu oricît timpul le-ar purta jîgnire
Uscate flori mirosul nu și-l curmă:
Dovadă, pentru cei ce vin în urmă,
De-a nu muri, ci viață să prefire.
Virtuțile-i, ce cărnii nu ți-s lauri,
Din India s-or întinde pîn-la mauri.

XII
Ăst laț de aur, raza ta, o, soare,
Ce prin braț, viață, suflet ți-a robit,

Deține ochiul cu vederea tare,
Și gîndu-mi tot în tine e răpit,
Și-mi demonstrează, cert, că mă
invită
Să mă prescriu după-al tău obicei,
Rob fericit în liberă robie,
Mă-nveți să fiu o glorie negrăită,
Să plîng de una-n bunătatea ei,
Decît triumful meu alta să fie.

XIII
Ochiul, cîndva fericita-mi lumină,
În frumusețea-ți fu ademenit
Afîț, că din izvor ca rîu să vină
Vrea, ca să dreagă rău ce-a săvîrșit.
Căci patima din el nu mi-e ușoară,
Deja e corpul viu cenușă-afară,
De unde ochiul jalnic, rîu coboară
Spre-a o păzi de-a fi în vînt răpită,
Ca umedă de oase să se prindă
Și corp sau umbră vieții ei să pară.

XIV
Prin părul ei mă ține ea legat
Și prin aceasta chiar o țin legată.
Amor subtil prin nod s-a aliat
Pentru-a învinge-așa sigură pradă.
Aiurea, cît împinse a lui faptă
În timp ce-a vrut de-un foc doi s-aibă
chin,
Spre-a experimenta - e zisa dreaptă -
În groapa-i lup și capră se ațîn,
Nu-s mulțumiți nici el, nici ea, doar
unde
O mutuală febră le răspunde.

XV
Tu singură-ai făcut că vremi avare,
Oarbe, cu nesenină judecată,
Contra a ce-i util să se prepare
Pentru a-l scutura-n bună schimbare
Nemaiurînd cinstita-ndepărtare,
Să-i placă de virtute a-nceput.
La fel prin tine Monstrul abătut
În Univers, prin mirosu-i infect,
Te va iubi, sub talpa ta bătut,
Tu, întru toate, sufletul perfect.

O pagină de istorie

ASTFEL s-ar putea intitula însemnările care urmează. Aluzia la celebra "pagină" a lui Ion Ghica, din secolul trecut, e cu atât mai semnificativă, cu cât obiectul textului meu îl constituie aceeași clasă socială, boierimea românească.

Din îndepărtatul Ev mediu românesc, de care am fost legat fără să vreau încă din clipa nașterii, să venim direct în actualitate.

Nu este ușor să sesizezi corect barometrul vieții politice din România. Este însă sigur că PDSR continuă să dețină un procent destul de ridicat de simpatie în rândul alegătorilor și nu este exclus ca și partea PD-ului să nu fie tocmai neglijabilă.

S-ar părea că între Ion Iliescu și Petre Roman și respectiv formațiunile lor nu mai există afinități. Totuși, unul din punctele care le asigură succesul la o categorie de alegători este comun: amândoi asmut lumea împotriva celor ce au posedat bunuri înainte de război. Alegătorii lor nu le reproșează faptul că, atunci când au avut puterea, nu au avut nici știința, nici voința de a face ceva bun pentru țară. Alegătorii lor se bucură - și acum, ca și acum 50 de ani - că ei fac rău celor care n-au fost, totuși, rușinea acestei țări.

Eu reprezint obiectul urii pe care Ion Iliescu și Petre Roman încearcă, și reușesc, s-o țină trează după 50 de ani și în această calitate îmi iau dreptul să dau replică provocării pe care o văd în politica celor doi.

Mă numesc Ioniță Sturdza. M-am născut în 1930 la Slănic-Moldova. Eu și fiul meu, Constantin Emanuel, în vârstă de 11 ani, suntem singurii descendenți direcți în viața ai domnitorului Ioniță Sandu Sturdza. În anul 1983 am părăsit țara.

Atitudinea la care mă refer este rezultatul unui lung proces de îndoctrinare. Din perspectiva mea, el s-a desfășurat astfel: Începând din 1945, "clasa" din care fac parte a fost distrusă sistematic. Nu mă voi referi aici la măsurile luate de cei câțiva comuniști ajunși la putere cu sprijin sovietic - expropriere, domiciliu obligatoriu, închisori, canal, marginalizare socială, uneori eliminare fizică. Voi spune doar că am simțit pe pielea mea satisfacția cu care mulți cetățeni au asistat la aceste măsuiri. Mai târziu, prin anii 70, când nu mai existam ca clasă, călăii au început să facă un fel de curte victimelor. Nu rareori, ștăbi politici mi se adresau cu "prințule!"

Momentul Iliescu ne-a readus în atenția opiniei publice. Furia cu care Ion Iliescu spumegă împotriva moșierilor este de înțeles la un comunist de primă oră. În spiritul unui personaj dostoevskian, trebuie să-și spună și el: "Îi urăsc de moarte, le-am făcut atîta rău!" Interesant este faptul că, uneori, tov. Iliescu abdică de la principii și ia în brațe cite un prinț sau fiu de rege.

IATĂ o scrisoare sosită din Germania, din alt colț al satului care a devenit (comunicațional) planeta noastră. Dacă prin "scrisoarea portugheză" înțelegem în primul rînd o "scrisoare neobișnuită", atunci scrisoarea boierului Ioniță Sturdza merită să fie cunoscută de toată lumea. Istoria noastră recentă, dar și Istoria pur și simplu, cu majusculă, vibrează suficient în aceste pagini pentru ca ele să devină document. (M.Z.)

IN SFÎRȘIT, actul III - generația tînără, dinamică din PD, care tună și fulgeră, în cor cu PDSR, împotriva "foștilor proprietari". S-ar putea crede că "socialistul" Petre Roman vrea egalitate socială (în sărăcie!). Ei bine, nu! El nu vrea *vechi* proprietari (cu mai mult de 10 ha) pentru simplul motiv că vrea *noi* proprietari (cu 200 ha).

Este bine știut că, în orice pricină, realitatea și adevărul nu pot fi cunoscute decît ascultînd ambele părți. După ce am fost reduși la tăcere timp de 45+7 ani, ne-am plictisit să mai jucăm rolul de "bau-bau" pe care ni-l atribuie unii politicieni ai erei neo- și post-comuniste, dar mai ales nu mai vrem să fim obiectul urii despre care vorbeam la început.

În rîndurile de față mă adresez celor care înclină să-i creadă pe politicienii amintiți, poate din necunoașterea faptelor. De aceea mă voi referi la lucruri concrete, chiar cu riscul de a fi prea personal.

La 19 ani am început să lucrez pe șantier de construcții, avînd de întreținut și pe părinții mei care fuseseră expropriați, aveau domiciliu obligatoriu și nu se puteau angaja nicăieri. Pentru anul 1954 li s-a stabilit un impozit de 6200 de lei (salariul meu era de cîteva sute) pe bunurile-expropriate, căci venit nu aveau. După una din plenarele la care se decidea înăsprirea luptei împotriva "dușmanului de clasă", nu m-am mai putut angaja nici eu nicăieri. Am avut noroc cu conducerea cooperativelor meșteșugărești, unde erau numai evrei; au angajat-o pe mama mea funcționară, iar eu reparam radiouri și aparate de uz casnic.

Ar fi multe de povestit: despre anchete, percheziții, despre încercarea de a fi acuzat de sabotaj, despre un securist care m-a urmărit multă vreme ca o umbră.

În tot acest timp am încercat să intru la facultate. Mî s-a interzis accesul în diferite forme, motivul fiind însă același: într-una din deciziile de exmatriculare scrie negur pe alb "pentru origine necorespunzătoare". Ultimul "document" este datat februarie 1963! În sfîrșit, după 14 ani, în toamna anului 1963, am fost ridicate restricțiile, nu însă și pentru facultățile "cu profil ideologic", așa încît am intrat la Politehnică.

Cred, totuși, că am avut un înger bun. Dacă la vremea aceea aș fi fost student, aș fi ajuns poate și eu în infernul de la Pitești. Mă întreb de ce mi-a fost mie mutilată tineretea, de ce a trebuit să fiu victima unei politici de

apartheid? Aveam 15 ani cînd au venit comuniștii la putere. Nu avusesem timp să fiu nici criminal de război, nici legionar, nici să exploatez masele. Plăteam, deci, pentru "originea necorespunzătoare".

Știu că unii politicieni tineri sunt enervați atunci cînd se vorbește despre rolul părinților lor la edificarea comunismului. Mi-ar fi plăcut și mie să nu mă întrebe nimeni despre familia mea; aș fi studiat medicina sau dreptul, aș fi făcut poate carieră diplomatică. Este clar că, dacă nu veneau comuniștii la putere, aș fi beneficiat de niște uși deschise. Dar, în România interbelică, asta nu mai însemna de mult uși închise pentru alții.

La urma urmei, de ce era originea mea nesănătoasă? Ascendentilor mei nu li se puteau reproșa fapte reprobabile față de țară, nici măcar din perspectiva comuniștilor. "Moșiile" le-au primit, o dată cu titlurile de noblete - ca pretutindeni în Europa - pentru servicii aduse țării. În general, boierii și razeșii au fost recompensați pentru devotamentul față de Domn, care, în România, a coincis de multe ori cu devotamentul militar față de țară. Pe de altă parte, Domnul, dîndu-le pămînt și privilegiu, le cîștiga devotamentul pentru viitor, se asigura că vor lupta să-și apere "moșia" și țara.

Am să-mi permit o paralelă.

Mecanisme asemănătoare celor din feudalism au funcționat la fel de bine și în comunism. Serviciile aduse partidului și securității au fost răs-plătite, nu cu proprietăți - ceea ce ar fi contravenit literei marxismului - ci cu posturi și funcții, cu vile luate de la oamenii care munciseră pentru ele, cu "așterne-te masă" prin gospodăria de partid, cu mărfuri la prețuri derizorii nevisate de oamenii de rînd, cu burse în străinătate. Ei nu aveau - ca noi, moșierii - fiecare proprietatea lui, moșia lor era țara, proprietatea lor era Statul. În 1989, ei nu au pierdut nimic. Bursele în străinătate nu se expropriază. Mai mult: înainte aveau tot, dar nu aveau titluri de proprietate; acum vor și titluri de proprietate. Anumite proceduri feudale s-au continuat și după 1989. Într-un interviu din "România liberă", Petre Roman a fost întreat despre "generozitățile" de pe vremea cînd era prim-ministru. El le-a justificat prin "serviciile aduse țării" de către beneficiari. În mod normal, recompensa, pentru investitori de pildă, trebuie să conștie într-o politică fiscală avantajoasă, nu în cadouri din bunul public.

Cred că trebuie făcută precizarea că avuțiile din România de dinainte de

război aveau și ele proporțiile specifice țării: să spunem, proporția Patriarhiei față de Notre-Dame din Paris sau a Trei Ierarhilor din Iași față de Domul din Köln. Moșiile "Junkerilor" expropriate de sovietici la ocuparea Germaniei de Est aveau multe mii de ha, moșiile din fostul regat aveau, după reforma din anii '20, puține sute de ha. Conacele erau niște case mari; nu prea vezi castele prin Moldova, cum poți vedea de exemplu în Ungaria sau în Polonia. În casele oamenilor foarte bogăți erau lucruri frumoase, dar n-am văzut nicăieri "opulența" reședințelor Ceaușescu, arătate de toate televiziunile de pe glob.

MĂ VOI ÎNTOARCE la înaintașii mei în linie dreaptă, pentru a vedea ce le-ar fi putut imputa comuniștii. Domnitorul Ioniță Sturdza a fost primul domn pămîntean după fanarioți - fapt menționat chiar și în manualul lui Roller. A fost dorit ca Domn de boierii tineri, progresiști, care considerau că e mai bine să fie menținută relația cu Turcia, un imperiu în declin, decît să se facă o apropiere de Rusia, imperiu în plină ascensiune și în căutare de zone de influență. De altfel, el însuși simțea tiza cu mișcarea carbonarilor. Este cunoscut și pentru redactarea, în 1822, împreună cu Ionică Tăutu, a unei constituții.

Fiul lui, Constantin, a refuzat să facă politică. A donat cărți bibliotecii orașului Bacău, care astăzi îi poartă numele. Împreună cu fruntașii satului Săucești, judeca pricinile dintre oameni care se supuneau deciziilor "divanului".

Fiii lui Constantin au studiat inginerie în străinătate. Unul din ei, Gheorghe, străbunicul meu, a fost primarul Bacăului, a brevetat o invenție, a construit uzina electrică a orașului. Lumea și-l amintea cocoțat pe stilpi, pentru a monta rețeaua de curent electric.

Bunicul meu, Eugen, a studiat în Germania și a fost șeful serviciului tehnic al orașului Bacău, a proiectat poduri și drumuri. Fratele lui, Constantin, după un doctorat în medicină la Paris, a început acolo o frumoasă carieră universitară. A renunțat, însă, la ea și a revenit în țară. A dat locuri de case și ajutoare sătenilor sinistrați la revărsarea Siretului. Imediat după primul război mondial, a organizat serviciul sanitar din județul Bacău, fapt pentru care a primit mulțumiri de la generalul Berthelot și de la ministrul Cantacuzino. În Bacău dădea consultații gratuit pentru oricine. A continuat și după 1945. Pacienții se jenuau să-i dea bani și îi aduceau torturi făcute în casă. Nemaiavind nici o altă sursă de venit după expulsiune, în ultimii ani de viață s-a hrănit numai cu dulciuri! Cînd a murit, a fost interzisă înmormîntarea în criptele bisericii, ctitoria familiei, din Săucești.

Nici tatăl meu, Gheorghe Eugen, nu a făcut politică. Asta nu l-a scutit de o condamnare la 20 de ani de închisoare

Web

◆ Numărul americanilor care folosesc rețeaua Internet pentru a-și satisface nevoia de informație crește extraordinar. Un studiu al Institutului de Cercetări Pew arată că, acum, unul din cinci americani folosesc cotidian Net-ul pentru a se informa, în timp ce, doar cu doi ani în urmă numai 6% din populația SUA avea acest reflex. Utilizatorii de azi sînt în marea lor majoritate tineri – elevi, studenți și absolvenți, care mărturisesc că au devenit dependenți de ecranul computerului, călătoriile pe rețea fiindu-le tot atît de necesare ca și hrana – scrie "Los Angeles Times".

Trăncăneli semnificative

◆ De mai bine de 12 ani, Jean-Marie Gourio te urechea ce discută oamenii în bistrouri și cafenele și transcrie literal conversațiile. Cartea pe care a alcătuit-o, cu o selecție din aceste notații, *Brèves*

de comptoir (Ed. Michel Lafon), constituie o surprinzătoare radioscopie a societății franceze de la sfîrșitul secolului XX. Pline de haz sau stupide, uneori suprarealiste ("Frumoase picioare are femeia asta! – Picioarele au fost găsite în ecluză"), extrem de expresive pentru convivialitatea populară, dialogurile notate de Jean-Marie Gourio sînt o excelentă materie primă pentru studii de sociologie.

Cărți rare

◆ La Biblioteca Națională a Franței este deschisă pînă la 26 iulie o expoziție cu titlul *Cărți rare, de la inventarea tiparului*. Sînt prezentate 243 de volume, alese pentru interesul lor istoric, simbolic sau estetic, din tiraje din care nu au mai rămas decît extrem de puține exemplare (de exemplu, nu s-a păstrat decît un singur volum complet din ediția princeps a *Poeziilor* lui Isidor Ducasse, iar din *Manuscrisul găsit la Saragossa* de Jan Potocki, doar patru din cele o sută de exemplare ale părții I, tipărite anonim la Petersburg în 1804). Catalogul expoziției, o lucrare superbă de 310 pagini, este foarte bogat în ilustrații și comentarii în care abundă anecdotele și erudiția agreabile.

Ochiul de pe axa mediană

◆ Un neurolog de la Institutul de cercetări oculare Smith-Kettle Well din San Francisco, Christopher Tyler, cercetînd portrete făcute de pictori celebri de-a lungul secolelor, a constatat că artiștii plasează aproape întotdeauna unul din ochii modelului lor în centrul orizontal - un punct situat la jumătatea distanței dintre marginea dreaptă și cea stîngă a tabloului. „Habar n-am de ce fac așa, pare să fie ceva inconștient”, se miră Tyler, adăugînd că nici un istoric al artei și

nici un profesor de pictură n-au tratat pînă acum acest subiect. Și totuși, cel puțin de cinci secole, portrețiștii plasează sistematic un ochi în centrul tabloului, pe axa mediană. Calculînd acest centru pe fotografiile a 140 de portrete celebre, în toate unul din ochi era în mijloc. Intuiția aceasta a pictorilor poate avea legătură cu diferențele dintre emisfera cerebrală dreaptă și stîngă - crede Tyler, care și-a publicat rezultatul cercetărilor în săptămînalul științific britanic „Nature”.

Un dubiu risipit

◆ Universitatea engleză Cambridge a publicat recent o piesă shakespeareană intitulată *King Edward III*, într-o ediție prezentată și adnotată de unul dintre cei mai mari specialiști în domeniu, Giorgio Melchiori. Pînă acum, deși piesa mai fusese inclusă într-o ediție din 1877 și în volumul ce cuprindea întreaga operă a marelui Will, apărut la Ed. Riverside, autenticitatea atribuirii ei rămînea îndoielnică. După un studiu extrem de minuțios, Giorgio Melchiori a ajuns la concluzia că piesa, datînd de la sfîrșitul lui 1592 și începutul lui 1593, este opera mai multor autori, cum se proceda frecvent în epocă. Mina tînarului Shakespeare se poate recunoaște în mod special în scena II din primul act, în primele două scene din actul al doilea și în scena IV din actul al patrulea.

pentru "uneltire" împotriva orînduirii comuniste, închisoare de unde a ieșit, odată cu toată lumea, în 1964.

Unchiul meu, Marcel Sturdza, colonel în armata română, nu a avut de suferit, probabil datorită unei oarecare protecții din partea lui Bodnăraș, care fusese ofițer în bateria lui. A brevetat și el o invenție în radio-emisie-recepție. Pensionar fiind, a publicat lucrări de genealogie și o carte de heraldică.

Mătușa mea, Magdalena, măritată Crupenschi, a fost trimisă la Canal, împreună cu soțul ei, nepotul lui Mihail Kogălniceanu, care fusese prefect; a lucrat apoi ca muncitoare într-o fabrică și mai tîrziu ca menajeră și bucătăreasă într-o familie. A murit nu de mult, la 90 de ani; cine a cunoscut-o știe că a făcut lucrurile astea cu demni-

tate și noblețe, impunînd respect.

În anul 1983 am părăsit țara. Aș fi făcut-o fără să stau pe gînduri în orice moment al vieții mele, începînd din 1945. Am primit pentru prima dată un pașaport la vîrsta de 53 de ani și am părăsit țara cu un geamantan în mînă.

După 1989, regimul Iliescu a continuat politica de ponegrire a celor plecați din țară, reușînd performanța ca lumea să ne dușmănească. Atunci a fost lansată formula "ei n-au mîncat salam de soia". Într-un anume fel, eu am mîncat salam cu soia timp de 40 de ani, multă vreme în aplauzele celor care, mai tîrziu, aveau să fie indignați că au ajuns și ei s-o facă.

După noiembrie 1997, pentru prima dată după decenii, Puterea din România a căutat un contact cu cei aflați

Anul Chateaubriand

FRANCEZII îl sărbătoresc tot anul acesta pe Chateaubriand, de la a cărui naștere se împlinesc pe 4 septembrie 230 de ani și de la a cărui moarte - 150. Întreaga operă îi e reeditată în ediții critice sau populare, îi sînt consacrate numeroase exegeze și biografii (cea mai recentă a apărut la Ed. Flammarion: o masivă "biografie morală și intelectuală" semnată de Jean-Paul Clément), se organizează colocvii, sesiuni de comunicări. Și *Dosarul* revistei "Magazine litteraire" din iunie se ocupă de *Chateaubriand, geniul romantismului* pe 51 de pagini (jumătate din sumar). Iată ce se spune în deschidere, între altele: "În istoria literaturii franceze, Chateaubriand ocu-

pă un loc deosebit, oarecum locul sarakului [...] el încarnează imaginea tatălui, a rătăcitorului, a omului politic, mai curînd decît cea a poetului sau a romancierului. Și cu toate acestea! *René* este adevăratul manifest al romantismului, *Atala* e un exemplu de roman senti-

mental, *Geniul creștinismului* - un model de roman metafizic, *Eseu despre revoluții* - un formidabil exercițiu de analiză politică. Și nu mai vorbim de acest monument unic, de neînlocuit pentru cunoașterea unui om și a unei lumi - *Memoriile de dincolo de mormînt*".

Pimp

◆ Iceberg Slim este pseudonimul sub care Robert Beck, un proxenet negru, și-a publicat jurnalul intitulat *Pimp. Memoriile unui pește*. Interesant ca document și ca psihologie a unui mediu marginal format din prostituate, drogați, pușcăriși, hoți și bătași, volumul lui Slim a devenit, din 1969 cînd a fost publicat pentru întia oară, un best-seller, fiind citit de peste două milioane de persoane. Redînd, mai bine decît orice scriitor, cit de informat, viața din getto-urile negrilor americani, *Pimp* a devenit o carte de referință pe tîru sociologi, dar a fascinat și publicul prin autenticitatea vieții sordide și violente, prezentate dinăuntru. Cartea a apărut în mai multe ediții și în Anglia, iar acum a fost tradusă în franceză, la Ed. l'Olivier, în colecția Soul Fiction, ce publică doar cărți negre scrise de negri.

Rockefeller cel mare

◆ Cine a fost cu adevărat John Davison Rockefeller? Scriitorul american Ron Chernow nu este pri-

mul care încearcă să răspundă la această întrebare, dar cartea lui *Titan - Viața lui J.D. Rockefeller* (Ed.

Random House) este socotită de exigentul „New York Times Book Review“ nici mai mult, nici mai puțin decît „o capodopera de artă a biografiei“. Viața întinsă pe aproape un secol (1839-1937) a omului de afaceri de origină modestă, fondatorul companiei Standard Oil, ajuns la o avere fabuloasă și pe care morala creștină nu-l împiedica să folosească strategii necreștinești pentru a anihila concurența și a instaura monopolul, este privită cu obiectivitate. Nici admirativă, nici calomnioasă, biografia echilibrată scrisă de Chernow ridică probleme de o tulburătoare actualitate în lumea afacerilor.

Poezia la Rotterdam

◆ Între 13 și 19 iunie la Rotterdam a avut loc cea de-a 29-a ediție a Festivalului internațional de poezie. Deschis de poetul australian Les Murray, festivalul a reunit 40 de nume cunoscute ale poeziei contemporane, în recitaluri și colocvii. Un accent special s-a pus în acest an pe poezia din Brazilia, Chile și Mexic.

Traversînd toate etapele amintite, trebuie să conchid că, pentru mine, acesteia din urmă - de după noiembrie 1997 - i se potrivește perfect calificativul de "cinică". În cele anterioare nu a fost loc pentru speranță. În aceasta este loc pentru multă dezamăgire!

Îmi dau seama că istoria are propriile ei legi: nedreptățile istorice pot fi doar aranjate, nu și anulate. Dar aș vrea ca generațiile tinere să știe ce a însemnat și ce înseamnă aristocrația românească - și altfel decît din caricaturile stupide ale lui G. Călinescu (vezi *Scrinul negru*). Și să fie convinse că aristocrația a avut o contribuție importantă la formarea acestei Românii care, astăzi, este patria tuturor.

Ionița Sturdza

Köln, iunie 1998

Scrisori alese

APOSTROF nr. 6 continuă publicarea selecției din voluminosul epistolar Ion Negoieșcu – Virgil Nemoianu, pe care, din păcate, nu-l vom putea citi în volum prea curînd. Motivele sînt explicate în numărul precedent, 5, de către Virgil Nemoianu: “Scrisorile lui I. Negoieșcu (mai ales, dar nu numai ale lui) conțin referiri malițioase (deși adesea pur și simplu amical-ironice) la adresa unor persoane în viață, care ar putea fi lezate. Ele conțin de asemenea judecați tranșante, dure, la adresa românilor și a României. După multă meditație, am socotit că e mai nimerit să se amîne publicarea integrală, oferind publicului intelectual interesat o selecție mărunță a acestei corespondențe. Spre această decizie am fost îndemnat și de faptul că dorința repetată și limpede exprimată a lui I. Negoieșcu a fost ca jurnalul său intim (aflat tot în posesiunea executorului testamentar) scris în ultimul deceniu al vieții să nu apară decît la 25 de ani după decesul autorului.” Deși “măruntă selecție” cuprinzînd scrisori schimbate în 1981-’82 ne lasă *sur notre soif*, este bine că au apărut și acestea, fiindcă publicul intelectual se pare că e foarte interesat, de vreme ce în Universități se fac cursuri ample despre Cercul literar de la Sibiu, despre care se scriu lucrări de licență și teze de doctorat, bibliografia subiectului sporind mereu. Mărturia lui Ion Negoieșcu despre acest important moment al istoriei literare, conținută într-o scrisoare din noiembrie 1982, poate schimba optica exegetilor: “Mă gîndesc uneori că Cercul literar a fost ceva foarte interesant și profund: cel puțin așa cum l-am conceput eu (euforionismul): organizarea unei structuri românești nu prin politică, ci prin literatură: tragic, etic, sublim, mistic; deci nu prin exaltare națională ci prin punerea în paranteză a naționalului și adîncirea spirituală cu ajutorul esteticului. După război, în haosul moral de atunci (românii începeau să-și dea arama pe față, de aceea am simțit

nevoia acestei radicale poziții estetice, mai radicală decît cea din Manifest, și el născut împotriva pășunismului canalelor, profitorilor literari de război), cînd tineretul artistic fugea spre moda occidentală, spre existențialism, neo-supra-realism, noi, aparent retrograzi și provinciali, cu «balada» și neo-romantis-mul, pentru întîia oară voiam să ignorăm actualitatea occidentală, care nu ne era de folos, și să ne adîncim în gravele noastre probleme proprii de structură: să scriem tragedii cu teme ne-românești, salvarea românilor prin fuga de românesc!”

❖ Și pentru reconstituirea atmosferei din lumea literară românească a anilor '80 scrisorile sînt revelatoare și înțelegem temerea lui Virgil Nemoianu de a nu vexa anumite persoane, căci, cu toată selecția, s-au strecurat și în paginile din “Apostrof” citeva ironii, sarcasme sau pur și simplu aluzii la situații neconvenabile din perspectiva de acum. (Aceasta e ruleta rusească a lumii literare: nici nu știi în ce jurnal sau epistolă îți va supraviețui un gest, o faptă, o vorbă, un portret, încrustate în subiectivitatea expresivă a unui coleg, creditabil peste ani prin valoarea operei.) ❖ În publicația bilingvă a Federației Comunităților Evreiești din România, *REALITATEA EVREIASCĂ*, un spațiu covîrșitor e acordat culturii, a cărei popularizare (în sensul bun) e incredintată unor profesioniști reputați (nu doar evrei), printre care Henry Wald, Geo Șerban, Răzvan Theodorescu, Z. Ornea, Amelia Pavel, Ileana Berlogea, Andrei Oișteanu, Șerban Papacostea, Victor Neumann, Cristian Popișteanu, H. Zalis, Dinu C. Giurescu, Radu Bogdan ș.a. Dacă adăugăm la acestea numeroasele materiale semnate de redactorul șef, scriitorul Dorel Dorian, și mai ales de principalul redactor (care umple număr de număr multe din cele 20 de pagini ale revistei), Iulia Deleanu, jurnalistă cultivată și talentată, exersînd cu acuratețe toate genurile gazetărești, de la interviu și reportaj, la cronică literară și medalioane de scriitori și artiști celebri, putem spune că publicația FCER face concurență loială revistelor culturale. Spre exemplu, în cel mai recent număr, 73-74, se poate citi încă un episod din serialul *Revenire la Fundoianu* de Geo Șerban, un eseu de Amelia Pavel pe marginea expoziției deschise la Muzeul Național de Artă cu ocazia Centenarului Margaretei Sterian, republicarea unui articol elogios publicat de Argezezi acum șapte decenii în “Bilete de papagal”, în urma vizitării spitalului “Iubirea de oameni”, înființat de doctorul Litman Ghelerter, o pagină dedicată Tîrgului de carte, un medalion comemorativ M. Blecher, la 60 de ani de la moarte, alcătuit de Boris Marian Mehr, mai multe omagii în memoria cineastului Lucian Bratu dispărut de curînd ș.a.

Naivități cu bătaie lungă

Pentru prima oară, din 1990, în România a fost arestat un funcționar guvernamental fiindcă a luat mită. Luni, 6 iulie, principalele cotidiene care apar în București au reflectat faptul. Funcționarul, spun toate ziarele care s-au ocupat de acest caz, a fost prins în flagrant de

BAC (ALAUREATUL)!

CUVÎNT IMPUNĂTOR, bacalaureatul presupune, chiar și pentru simpla operațiune de a-l rosti, un oarecare antrenament. De mai multe decenii el s-a transformat pentru liceeni în familiarul *bac*. Prin prescurtare, acest cuvînt a căpătat o relație curioasă cu omonimul său care denumește un obiect de trecut apa de la un mal la altul, ca pod unblător. Adică și de sinonimie. Fiindcă și cu *bac-ul* se trece de la ceva la altceva, cu anumite diferențe. Luarea *bac-ului* înseamnă schimbarea condiției de simplu absolvent a 12 clase în cea de persoană care a trecut puntea oficială dintre liceu și sala de așteptare a învățămîntului superior.

Dacă motivele pentru care elevii au prescurtat greu de rostul cuvînt sînt ușor de înțeles, nu același lucru se poate spune despre lejeritatea cu care profesorii au adoptat această prescurtare. Ea nu se justifică deoarece profesorul e persoana care trebuie să-i reamintească liceanului că n-are de-a face cu o simplă punte, ci cu una dintre marile punți ale existenței sale. Cînd profesorul spune și el *bac*, elevul ajunge să se gîndească numai la banchetul *de după* și la formalitatea care îl desparte de momentul absolvirii a 12 clase de petrecere consecutivă obținerii hîrtiei care îi dă dreptul să se înscrie la examenele unei facultăți.

Bacalaureatul din acest an a pus dureros în discuție seriozitatea acestui examen, atît doar că efectul a fost suportat numai de elevi. Cel puțin deocamdată. Totuși e bizar ca la licee unde anul trecut bacalaureatul s-a luat cu note frumoase, în acest an să nu existe decît unul, doi elevi care să facă față examenului. Și e la fel de bizar că acest lucru se petrece după decizia ministerului de a aduce în fiecare liceu comisii din altă parte.

Această măsură a fost considerată insultătoare în multe licee și cu siguranță că în unele dintre ele, acolo unde procentul promovărilor a depășit 90 %, profesorii se pot plînge de ceea ce s-a numit neîncrederea nejustificată a ministerului. Dar la liceele sau, și mai și, în localitățile în care reușitele se numără pe degete, care e insulta?

Ministerul a anunțat de mai multă vreme că va aduce comisii din afară pentru a supraveghea și evalua în fiecare liceu bacalaureatul. Reiese de aici că profesorii care au avut elevi care n-au izbutit, în masă, să facă față examenului, ori n-au luat în serios acest avertisment, ori n-au putut să-și ducă elevii într-un loc de start din care aceștia să obțină măcar nota de trecere.

Bacalaureatul din acest an are meritul unei evaluări fără “proptele” a candidaților. E un fapt important, care ajută la desfășurarea unei hărți reale a stării învățămîntului autohton. Dar poate că și mai importantă e dovada că există profesori de liceu care și-au girat elevii pînă în pragul bacalaureatului, dar n-au izbutit să-i aducă în situația de simpli promovați ai examenului măcar pe cîțiva dintre ei.

Aici întrebarea e cu totul alta – ce greutate mai poate avea girantul unei serii lungi de eșecuri simultane? Și imediat după ea – cu ce e de vină elevul care crede în profesorul său și care se vede, la examen, înșelat în această încredere?

Răspunsul trebuie să-l dea tot Ministerul Învățămîntului, într-un interval credibil de la data cînd *bac-ul* a redevenit bacalaureat. Cel puțin în parte.

Cristian Teodorescu

poliție pe scările clădirii Victoria. Cu alte cuvinte, palatul guvernului a scăpat de, totuși, dezonozarea ca un asemenea flagrant să aibă loc pe coridoarele sale. Problema ca atare e privită diferit de diverse ziare din Capitală, indiferent de tirajul lor. Cele importante nu și-au permis să liciteze în necunoscut, ci s-au folosit de citate. Pomînd de la declarația pentru toată presa a lui Octav Cosmîncă, cel care l-a angajat pe funcționarul Petru Isac la guvern, acesta din urmă era incapabil de asemenea gesturi sau, cel puțin era un om cinstit. Dar, adăugă angajatorul Cosmîncă, cu siguranță că dacă omul angajat de el a luat mită, atunci există cineva deasupra lui care a fost părtaș la mituire. *ADEVĂRUL* nu pare convins de acest lucru, dar, straniu, redactorul șef al ziarului, Cristian Tudor Popescu își centrează editorialul de luni, aceeași dată, pe ideea că autoritatea statului e în criză de involuție și că în ultimii ani corupția a crescut, în pofida asigurării date de puterea instalată după alegerile din '96 că va isprăvi cu acest fenomen. *ZIUA* consideră însă că noua putere a dat o puternică lovitură corupției, prin această mișcare și că, de la echipa guvernamentală și pînă la instituția prezidențială, lupta împotriva corupției face victime. ❖ De o cu totul altă părere este *COTIDIANUL* care vede în acest flagrant aruncarea unei perdele de ceață asupra unui fenomen în care ar fi posibil să fie prinși reprezentanți de seamă ai noii puteri. În *Cotidianul* sînt lansate mai multe întrebări al căror rost ar fi să limpezească raporturile dintre actuala putere și flagrantul organizat de poliție inspectorului guvernamental, Petru Isac. Dacă exami-

năm însă cu seriozitate aceste întrebări, descoperim că ele nu au substanță (unele) sau că sînt mai mult decît naiv formulate (altele). Dacă însă legăm aceste întrebări de prima pagină a *Cotidianul* din ziua în discuție, cu întrebări lipsite de suport, dar care incriminează în primul rînd președinția, întrebarea e cit de naive sînt aceste întrebări. ❖ Ieșirea echipei României din competiția Campionatului Mondial de Fotbal a produs reacții care mai de care mai dramatico-tragice în cotidienele importante. Din acest punct de vedere ziarul *NAȚIONAL* a sărit cu desăvîrșire limita bunului-simț, punând cruci și marcînd cu negru, ca pe un fapt de doliu național, eliminarea României din competiție. E de remarcat însă faptul că *Național* n-a izbutit să provoace procesiuni funerare în București și în țară după eliminarea echipei țării noastre de la acest campionat mondial. ❖ Într-o scrisoare adresată *ROMÂNIEI LIBERE*, președintele Senatului, Petre Roman, oferă un răspuns altei scrisori semnată de cunoscutul comandor Dicezare și apărută în același ziar. Președintele Senatului apără memoria tatălui său, citîndu-l printre alții și pe Hemingway în calitate de autor al romanului *Pentru cine bat clopotele. România Liberă* îi atrage atenția lui Petre Roman că acest roman e scris de Malraux, asta într-o paranteză puitoare la punct. Din păcate pentru autorul parantezei, Cronicarul certifică faptul că Malraux n-a scris *Pentru cine bat clopotele* pentru simplul motiv că E.M. Hemingway a apucat s-o facă, înainte.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației “România literară” pe adresa Fundația “România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 26.000 lei; 6 luni - 52.000 lei; 1 an - 104.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
„R.H. PRINTING” SRL
Calea Plevnei 114, sector 1
București

24 pag - 2.000 lei
La redacție: 1.500 lei